

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra psychologie

PODPIS V PŘEDŠKOLNÍM A ŠKOLNÍM VĚKU
Signature of Preschool and School Age Children
(bakalářská práce)

Autorka práce: Michaela Divišová

Vedoucí práce: PhDr. Ida Viktorová, Ph.D.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a pouze s využitím literatury, kterou cituji a uvádím v seznamu.

V Praze dne 16. dubna 2010

Michaela Divišová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala PhDr. Idě Viktorové, Ph.D., za odborné vedení, podněty a připomínky při tvorbě této práce.

Dále děkuji jak vedení mateřské, tak základní školy za to, že nám u nich na školách umožnila uskutečnit náš výzkum.

Také děkuji paním učitelkám z mateřské i základní školy za jejich ochotu a pomoc při realizaci výzkumu.

A v neposlední řadě dětem z mateřské a základní školy, které se našeho výzkumu zúčastnily.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na vývoj podpisu v předškolním a školním věku. Jelikož se jedná o poměrně široké věkové spektrum účastníků výzkumu, text práce stručně seznamuje s vývojem psaného projevu u dětí v předškolním a školním věku. Dále se zabývá relevantními pracemi a výzkumy, které byly na téma jména a jeho psaní publikovány. Těžiště práce je ovšem položeno ve vlastním empirickém výzkumu. Cílem výzkumu je zmapovat problematiku vývoje podpisu v mateřské škole a na škole základní. Nezůstává ale pouze u zkoumání grafické podoby podpisů, ale pozornost je věnována také tomu, jak děti podpisy chápou. Pro naplnění výzkumného záměru byly sebrány a analyzovány podpisy dětí z jedné základní a jedné mateřské školy a provedeny rozhovory s dětmi z těchto škol. Analýza dat ukázala vývojové trendy zvláště v grafické podobě a umístění podpisu u dětí předškolního věku a heterogenitu podpisu v různých kontextech u dětí školního věku. Chápání podpisu se razantně mění se vstupem na základní školu a osvojením písma, avšak v rámci skupiny dětí navštěvujících předškolní zařízení a dětí ze základní školy působí vcelku konstantně, bez výraznějších vývojových tendencí.

Abstract

This bachelor thesis focuses on name writing development of preschool and school age children. As it deals with quite a wide age spectrum of research participants, the text of the thesis briefly reviews the writing development of preschool and school age children. Furthermore it deals with relevant research which was published on the theme of the name and its writing. But the emphasis lies on our own empirical research. The aim of our research is to map name writing development of preschool and school age children. We looked at not only the graphic form, but also the child's understanding of name writing. To fulfil the aim, signatures of preschool and school children were collected and analyzed and some children were interviewed. Data analysis showed development trends mainly of the graphic form and placing of the signature in preschool age children, and heterogeneity of signatures in different contexts in school age children. The understanding of signature in preschool age children is very different from school age children, but within each group it appears to be invariable without significant developmental trends.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 Prvotní nástin problematiky	9
1. 1 Problematika vývoje podpisu v kontextu života dítěte	9
1. 2 Zařazení problematiky vývoje podpisu do širšího kontextu	9
1. 3 Vymezení pojmu podpis	10
2 Vlastní jména osob a jejich psaní	11
2. 1 Vývojová východiska zvládnutí písemného projevu.....	11
2. 1. 1 Předškolní příprava.....	11
2. 1. 2 Školní výuka	12
2. 2 Vlastní jména osob	14
2. 2. 1 Vymezení pojmu	14
2. 2. 2 Význam a funkce vlastních jmen osob	14
2. 3 Výzkumy zabývající se psaním vlastního jména	17
2. 3. 1 Výzkumy zabývající se psaním vlastního jména u předškolních dětí....	17
2. 3. 1. 1 Stadia vývoje podpisu podle Hildrethové	18
2. 3. 1. 2 Stadia vývoje podpisu podle Ferreirové a Teberoskyové	19
2. 3. 1. 3 Škála pro měření dovednosti psaní jména	20
2. 3. 1. 4 Psaní jména jako vývojový ukazatel?	21
2. 3. 2 Výzkumy podpisů dospělých	22
3 Výzkumný záměr	25
3. 1 Náš výzkum vývoje podpisu	25
3. 1. 1 Historie našeho výzkumu vývoje podpisu.....	25
3. 1. 2 Cíle našeho výzkumu vývoje podpisu	26
4 Pasport vzorku	26
5 Design výzkumu	27
5. 1 Design výzkumu v mateřské škole.....	27
5. 1. 1 Sběr podpisů v mateřské škole	27
5. 1. 2 Rozhovory v mateřské škole	28
5. 2 Design výzkumu na základní škole.....	28
5. 2. 1 Sběr podpisů na základní škole	28
5. 2. 1. 1 Původní návrh designu sběru podpisů na základní škole	29
5. 2. 1. 2 Konečný návrh designu sběru podpisů na základní škole	29
5. 2. 2 Rozhovory na základní škole.....	30
6 Rozdíly v přístupu k dětem různého věku při výzkumu a dětí různého věku k výzkumu	31
6. 1 Náš přístup k dětem z MŠ při výzkumu a jejich přístup k výzkumu	32
6. 1. 1 Náš přístup k dětem z mateřské školy při výzkumu	32
6. 1. 2 Přístup dětí z mateřské školy k výzkumu	32

6. 2 Náš přístup k žákům a žákyním ZŠ při výzkumu a jejich přístup k výzkumu	32
6. 2. 1 Náš přístup k dětem z různých tříd základní školy při výzkumu	32
6. 2. 2 Přístup dětí ze základní školy k výzkumu	33
7 Prezentace a analýza dat	34
7. 1 Prezentace a analýza dat sebraných v mateřské škole	34
7. 1. 1 Prezentace a analýza dat získaných sběrem podpisů v mateřské škole	34
7. 1. 1. 1 Schopnost podepsat se	34
7. 1. 1. 2 Proces podepisování	35
7. 1. 1. 3 Umístění a podoba podpisu	36
7. 1. 1. 4 Úrovně vývoje podpisu	37
7. 1. 2 Prezentace a analýza dat z rozhovorů v mateřské škole	47
7. 2 Prezentace a analýza dat sebraných na základní škole	51
7. 2. 1 Prezentace a analýza dat získaných sběrem podpisů na základní škole	51
7. 2. 1. 1 Podoby podpisů v různých kontextech	51
7. 2. 2 Prezentace a analýza dat z rozhovorů na základní škole	57
8 Závěry	62
9 Diskuze	66
ZÁVĚR	70
Seznam zdrojů	71
Seznam příloh	74

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na vývoj podpisu v předškolním a školním věku. Jelikož se jedná o poměrně široké věkové spektrum účastníků výzkumu, text práce nejdříve stručně seznamuje s vývojem psaného projevu u dětí v předškolním a školním věku. Dále se zabýváme výzkumy, které byly na téma jména a jeho psaní publikovány. Těžiště práce je ovšem položeno ve vlastním empirickém výzkumu. V tomto výzkumu si klademe za cíl zmapování problematiky vývoje podpisu v mateřské škole a na škole základní. Projdeme od prvních pokusů o psaní vlastního jména, přes zlom v podobě osvojení si písma, až po podpis mladých lidí končících povinnou školní docházku. Nezůstaneme ale pouze u zkoumání grafické podoby podpisů, ale zaměříme se také na to, jak děti podpis chápou.

Pro dosažení tohoto cíle budeme pracovat s dětmi z jedné pražské mateřské a z jedné, rovněž pražské, školy základní. K analýze grafické podoby podpisů využijeme nasbírané podpisy a za účelem zkoumání chápání podpisů samotnými dětmi provedeme polostrukturované rozhovory. Mezi výzkumem v mateřské a na základní škole se objeví lehké metodologické rozdíly. Na základní škole, na rozdíl od mateřské školy, nezkoumáme pouze jeden grafický produkt prezentovaný jako vlastní podpis, ale zkoumáme navíc postupnou diferenciaci podpisu žáků a žákyň v různých situacích.

Jelikož jsme od počátku nepochybovali, že se školní děti podepsat umí a podpis používají poměrně často, vypravili jsme se nejdříve prozkoumat terén do mateřské školy, abychom zjistili, zda se na výtvorech dětí podpisy běžně objevují, jestli jsou spíše výjimkou, či pravidlem. Výsledkem naší návštěvy bylo zjištění, že psaní vlastního jména je opravdu poměrně často se vyskytujícím fenoménem a utvrzení se v přesvědčení, že psaní jména má už v předškolním věku zvláštní postavení, které je hodné bližší výzkumné pozornosti.

1 Prvotní nástin problematiky

1. 1 Problematika vývoje podpisu v kontextu života dítěte

Napsat své jméno děti umí většinou již před osvojením systému písma. První písmenka tvořící smysluplné slovo, která dítě napíše, tedy mohou označovat vlastní jméno malého pisatele. Asi málokdo z dospělých, kdo přemýšlí o vývoji svého podpisu, si vzpomene na svůj úplně první „podpis“¹, který mohl být podpisem používaným k označování obrázků vytvořených v mateřské škole nebo i doma. Ale už v předškolním věku se objevuje takový podpis, i když se většinou jedná o podpis negramotného, který sice možná ví, že ho ty čáry nějakým způsobem reprezentují, ale neumí číst a psát, nechápe systém písma. Pojetí podpisu se tedy nejspíše velmi mění se vstupem na základní školu a s osvojením písma. Navíc se před dítětem otevírá větší množství situací, kde může či musí svůj podpis použít.

1. 2 Zařazení problematiky vývoje podpisu do širšího kontextu

Ač se na první pohled podpis může jevit jako čistě grafologická záležitost, není tomu tak. Již delší dobu se o problematiku podpisu zajímají také psychologové. Výzkum vývoje psaní vlastního jména se tematicky někdy dotýká také speciální pedagogiky. Pokud odhlédneme od individuálního grafického zpracování vlastního jména určitým člověkem, pak je téma vlastních jmen osob předmětem zájmu lingvistů. Vývoj podpisu u předškolních dětí je často spojován s raným vývojem gramotnosti. Poznatky o vývoji podpisu mohou tedy využít také pedagogové – ať už jako jeden z ukazatelů vývoje dítěte, nebo jako inspiraci pro co nejvhodnější uvádění dítěte do světa gramotnosti. Rovněž rodiče mohou zvážit zájem dítěte o psaní nebo podepisování.

Když se na tematiku podpisu pokusíme podívat optikou různých psychologických směrů a přístupů, můžeme podpis vidět jako reakci na určité stimuly, to v případě

---

¹ Otázkou, zda je možné nazývat takovýto grafický projev podpisem, se budeme zabývat později.

behaviorismu, naopak psychoanalýza nám propůjčuje takové pojmy jako self, s jejichž pomocí můžeme uvažovat o vztahu podpisu k nejhlubším vrstvám osobnosti. Z psychologických disciplín je problematice vývoje podpisu již názvem nejbližší vývojová psychologie, kde je možné podpis pojímat jako jednu z oblastí, která do jisté míry kopíruje senzomotorický a kognitivní vývoj. Pro psychologii osobnosti je zase typické téma identity. Myslíme, že z běžného jazyka cítíme, že podpis, či obecněji jméno, můžeme pojímat jakou součástí identity člověka (viz jméno a příjmení jako jeden z identifikačních údajů, v angličtině nalezneme dokonce výraz identity card – průkaz totožnosti – kde je jméno a příjmení hlavními údaji a většinou zde nechybí podpis). Podobně, ale naopak spíše zvenku, se na podpis můžeme zaměřit s pomocí sociální psychologie. V souvislostech sociální psychologie je možné podpis (jméno) vidět jako vymezení jednotlivce či skupiny jednotlivců vůči jinému jednotlivci nebo skupině jednotlivců.

1. 3 Vymezení pojmu podpis

Podle *Slovníku spisovné češtiny* (2005) je podpis „jméno napsané vlastní rukou“. Myslíme, že tato definice je nejbližší běžnému úzu v pojímání podpisu. Můžeme ale namítnout, že třeba taková paraфа u dospělých je také podpisem, ale přinejmenším o ní lze říci, že to nemusí být celé jméno nebo nemusí mít se jménem mnoho společného. Stejně tak pokusy o podpis předškolních dětí sice nemusí být identifikovatelné pro gramotné, ale oni mohou mít představu, že na tom papíře je jejich jméno či cosi, co je reprezentuje. Navíc zmíněná definice neklade důraz na to, že ono jméno napsané vlastní rukou by mělo v případě podpisu být jménem pisatele, a ne libovolné jméno. Na základě těchto úvah bychom mohli tuto definici nepatrně pozměnit, a to tak, že podpis by mohl být definován jako reprezentace vlastního jména osoby zaznamenaná vlastní rukou oné osoby. Tím bychom ale vlastně definovali vlastnoruční podpis. Ovšem v dnešní době se musíme ještě zeptat, zda třeba takové jméno umístěné autorem na konci e-mailu je podpis? My si myslíme, že v rámci širšího pojetí podpisu je možné na tuto otázku odpovědět kladně. V tom případě tedy pro náš účel uveďme tuto definici podpisu: **grafická reprezentace vlastního jména vytvořená tím, koho má reprezentovat.**

Mnozí lidé jako „pravý“ podpis chápou ovšem pouze ten specifický, používaný ve formálních situacích, spíše stvrzující než identifikační, tedy např. nikoliv jméno a příjmení, které píšou v hlavičce testu, ale jméno napsané na smlouvě za podpis již považují. My ale pracujeme s širším pojetím podpisu a toto pojetí je ve shodě i s nejen ve škole běžně užívaným pokynem: „Podepište se,“ kdy podpis slouží k ryze identifikačnímu účelu, např. testu. Zde běžný jazykový úzus mluví proti výše zmíněnému úzkému vymezení podpisu.

2 Vlastní jména osob a jejich psaní

2. 1 Vývojová východiska zvládání písemného projevu

Ještě než se dostaneme k samotným vlastním jménům osob a jejich psaní, pokusíme se naznačit základní rámec vývoje grafických projevů a později přímo písemného projevu. Tím částečně přiblížíme kontext vývoje podpisu v předškolním a školním věku.

2. 1. 1 Předškolní příprava

Často již v prvním roce svého života se dítě seznámí s tužkou, ale ještě ji nedovede držet ve správné poloze (Švancara et al., 1974). Zatímco na začátku batolecího období dítě s tužkou, podobně jako s jinými předměty, mává a tluče jí o stůl, o něco později se již spontánně pokouší o první tahy na papíře. Zpočátku jsou to pokusy víceméně nahodilé a hrubé s pohyby často přesahujícími plochu papíru (Langmeier a Krejčířová, 2007). Dětské čmárání je citově kladně zabarvené, dítě se těší z pohybu i z toho, co před ním vzniká na papíře. Tato funkční libost nepochybně podporuje neúnavné spontánní opakování prvních pokusů (Švancara et al., 1974). Kolem roku a půl se dítě začíná snažit napodobit čáru provedenou dospělým, začíná ji odlišovat od spontánního čmárání. Nejdříve bez ohledu na směr, ale ve dvou letech je již zřejmé i úsilí o zachování vertikálního směru čáry nebo o přibližné napodobení kruhových pohybů. Ke konci batolecího období dítě dokáže, i když nepříliš přesně, napodobit kruh pouze podle předlohy, popřípadě po výrazném předvedení i křížek (Langmeier a Krejčířová, 2007).

V předškolním období je již připraveno pro své pokusy s kresbou věcí a lidí a kreslení se stává velmi oblíbenou činností (Langmeier a Krejčířová, 2007). A právě kreslení je významné pro později osvojovanou dovednost psaní (Bednářová a Šmardová, 2010). Třileté dítě ovládá už své ruce natolik, že bez větších obtíží napodobí různý směr čáry – dovede nápodobu vertikální, horizontální i kruhové čáry, třeba jenom podle předlohy. Dítě v této době obvykle něco načmárá a dodatečně to pojmenuje, i když se výtvar znázorňovanému předmětu vůbec nepodobá. Čtyřleté dítě již podá v nejhrubších obrysech již realističtější obraz. Kresba pětiletého dítěte odpovídá předem stanovené představě, je mnohem detailnější a prozrazuje lepší motorickou koordinaci. (Langmeier a Krejčířová, 2007).

Úroveň jemné motoriky, grafomotoriky a vizuomotoriky je jedním z důležitých kritérií při posuzování způsobilosti dítěte k zahájení školní docházky (Bednářová a Šmardová, 2010). Langmeier a Krejčířová (2007) nabízejí pohled psychologů, kteří vycházejí spíše z celostní teorie a zdůrazňují, že v době vstupu do školy začíná být dítě schopno rozlišit lépe části obrazce, který dříve vnímalo jako nedělitelný celek. Tuto schopnost nazývají pročleněné vnímání. Pročleněné vnímání se týká jak vizuálních, tak i akustických útvarů. Dítě je v té době schopno činnosti analyticko-syntetické na takové úrovni, že umí vyjmout části z předloženého celku a opět je podle určitého hlediska složit, a to mu dovoluje diferencovat také zvukovou i vizuální podobu slov a analyzovat části určitých množin prvků. Toto je zřejmě nezbytný předpoklad úspěšného postupu při učení čtení a psaní, ale i počítání. To, jak se pročleněné vnímání vyvíjí, je možné zachytit jak ve spontánní kresbě dítěte, která je z hlediska jednotlivých detailů mnohem podrobnější, tak při napodobování různě složitých útvarů, tvarů písma, odpočítávání několika málo předmětů apod. Což je také předpokladem úspěchu v Kernově testu školní zralosti, u nás běžně používaného při orientačních zkouškách školní zralosti v Jiráskově modifikaci (Langmeier a Krejčířová, 2007).

2. 1. 2 Školní výuka

Na počátku školního věku je tedy rozvoj kognitivních a senzomotorických schopností na takové úrovni, že je většina dětí připravena na systematické osvojování

písma. Na našich školách se v současné době z metod výuky psaní používá většinou metoda analyticko-syntetická, která probíhá v určitých krocích. V období přípravy na psaní se do výuky zařazují hry na zlepšení jemné motoriky, na které navazují rozvíčovací cviky, psaní prvků jednotlivých písmen a psaní celých písmen. Následně se píšou slabiky, slova jednoslabičná a dvouslabičná. Děti napodobují učitelův vzor a postupně se seznamují s celou malou i velkou psací abecedou (Mlčáková, 2009). Přitom je metoda analyticko-syntetická variantou metody psychologicko-fyziologické, která míří k výcviku individuálního rukopisu, plynulého pohybu při psaní, správné sezení, správné polohy sešitu a hojnému psaní. Akcentuje se zde kladné hodnocení a vedení dětí k sebehodnocení písma (Mlčáková, 2009).

Pro přiblížení dalšího očekávaného vývoje psaní využijeme formulace z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) z roku 2005 se změnami v roce 2007. Učivo vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura na 1. stupni (1. – 5 ročník) zaměřené na písemný projev dle RVP ZV (2007) pokrývá tyto části:

- základní hygienické návyky (správné sezení, držení psacího náčiní, hygiena zraku, zacházení s grafickým materiálem);
- technika psaní (úhledný, čitelný a přehledný písemný projev, formální úprava textu);
- žánry písemného projevu: adresa, blahopřání, pozdrav z prázdnin, omluvenka; zpráva, oznámení, pozvánka, vzkaz, inzerát, dopis, popis; jednoduché tiskopisy (příhláška, dotazník), vypravování (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007).

Na druhém stupni je písemný projev v RVP ZV (2007) zmiňován hlavně ve formulacích očekávaných výstupů:

- v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovotvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i souvětí;
- uspořádá informace v textu s ohledem na jeho účel, vytvoří koherentní text s dodržováním pravidel mezivětného navazování;
- využívá poznatků o jazyce a stylu ke gramaticky i věcně správnému písemnému projevu a k tvořivé práci s textem nebo i k vlastnímu tvořivému

psaní na základě svých dispozic a osobních zájmů (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007).

2. 2 Vlastní jména osob

2. 2. 1 Vymezení pojmu

V této práci pracujeme s označením *vlastní jména osob* (popř. *vlastní jména* tam, kde je jasné, že se jedná o vlastní jména osob). Ovšem ve velmi podobném, avšak užším významu by bylo možné použít označení *osobní jména*. Označením vlastní jména osob chceme zdůraznit nejen širší význam označení, ale také to, že se jedná o psaní svého vlastního jména, a ne osobního jména někoho cizího.

Za osobní jména (antroponyma) většinou považujeme jednak jména dědičná, rodinná, pro která se užívá označení *příjmení*, a jednak *jména rodná*, nedědičná, volená z určitého repertoáru jmen (Kvítková et al., 2004). Termín *křestní jméno* se užívá v křesťanských církvích, protože je jedinec získává při křtu. Použití termínu křestní jméno i v souvislosti s pojmenováním jedinců nepokřtěných, můžeme občas zaznamenat, je však zcela neopodstatněné. Problematické je to, že jednoznačnost termínu jméno někdy vynikne až ve spojení jméno a příjmení. Samo slovo jméno může být navíc užito v jiných kontextech ve významu název, pojmenování či označení. V češtině se neujalo rozlišení jména podle pozice, např. přední/zadní jméno nebo první/druhé jméno (Kvítková et al., 2004). Do 90. let 20. století se postupně ustálilo označení rodné jméno vedle příjmení a vypadalo to, že je terminologická otázka vyřešena, protože česká antroponymická soustava byla závazně dvoučlenná. V současnosti, kdy se objevuje tendence k vícejmennosti, je třeba terminologické problémy znova řešit (Kvítková et al., 2004).

2. 2. 2 Význam a funkce vlastních jmen osob

Jméno chápeme jako prostředek sociální a právní legalizace osobnosti, který má symbolickou identifikační funkci jedince a zároveň je potvrzením jeho osobní identity (Knappová, 1989; Kvítková et al., 2004). Je příznakem sociálním a

konvenčním, a to příznakem nepostradatelným, od osoby neoddělitelným. Jedná se o symbol pojmenovávaného individua (Knappová, 1989).

Trost (1995) uvádí, že s vlastním jménem je vždy spojen obecný význam, např. se jménem František – mužská osoba. Avšak funkce vlastního jména není ve vyjádření obecného významu, ale v identifikaci individua. Vlastní jméno, narozdíl od obecného jména má konotaci „mající jméno X“. Příjmení (rodinné jméno) slouží zpravidla také k identifikaci jedince, nikoli rodiny, jak by se mohlo zdát. Označuje sice podle rodiny, ale označuje tak jedince. O rodině se mluví s použitím příjmení v množném čísle. Příjmení nejsou původem rodinná jména, ale přešla od jedince na rodinu (rod). Jen málo českých příjmení obsahuje odkaz na otce nebo rodinu, např. Petrů nebo Pavlů, ať už jde o posesivní adjektiva nebo genetivy plurálu. Příjmení vznikla jako doplňující prostředky pro identifikaci jedince, ale byla přehodnocena na prostředky hlavní (Trost, 1995).

Vlastní jméno sice slouží k identifikaci individua (uvnitř třídy), ale neslouží pouze komunikativní identifikaci individua, ale přispívá k formaci jeho identity. Je to víc než její symbol, protože na ní participuje. Trost odkazuje na Schleichertovo rozlišení identity věcí na pozorovatelnou a teoretickou. Pozorovatelná identita každé osoby se dle Trosta v průběhu života mění, mění se její zevnějšek a její charakter, její jméno je však spjato s její teoretickou identitou. Změna osobního jména naznačuje zrušení teoretické identity (Trost, 1995).

Volba vlastních jmen je poměrně důležitým rysem v dílech krásné literatury. Objevuje se tendence dávat postavám taková jména, která je charakterizují. Není to ale tendence realistická, protože oproti skutečnosti zveličuje výpověď jmen. Shoda jména a charakteru nositele je ovšem fikce (Trost, 1995). Ale tato tendence sama o sobě možná vypovídá o tom, jak těsný vztah přisuzujeme vlastnímu jménu a osobnosti, která je jeho nositelem. Výhodou vlastního jména je podle Trosta (1995) jeho přímý vztah k označovanému předmětu, jeho nevýhoda je v tom, že stojí mimo jazyk, tj. předpokládá zvláštní vědění. Osobní jméno není fyzickým nebo psychickým příznakem, nýbrž sociálním a konvenčním (Trost, 1995).

Zajímavým fenoménem, který se pojí s vlastním jménem, je *Name Letter Effect* objevený Nuttinem (Hoorens a Todorova, 1988). Jedná se o nevědomou preferenci pro písmena objevující se ve vlastním jméně ve srovnání s písmeny, které se ve jméně jedince nevyskytují. Tato pozoruhodná tendence je podle našeho názoru dalším důkazem toho, jak moc je vlastní jméno s osobou spojeno.

Na základě připomínek vznesených ze strany Hoorensové a Todorové (1988) k Nuttinovu původnímu výzkumu se Hoorensová s kolektivem (1990) zaměřila na ověření alternativní hypotézy vysvětlující Name Letter Effect na základě primárnosti psaní vlastního jména, kterou se tak Hoorensová a Todorova (1988) pokusily navázat na Nuttinovo vysvětlení Name Letter Effectu na základě attachmentu (vazbě) k self, kde je jméno považováno za významný atribut selfkonceptu. Jejich hypotéza byla založena na tom, že vlastní jméno a příjmení jsou jednou z prvních věcí, které se děti naučí číst a psát. K čemuž Hoorensová a Todorova (1988) dodávají, že osvojení si abecedy dalšího jazyka (vedle mateřského) nemůže pravděpodobně vyvolat srovnatelný zážitek zvládnutí. Existuje zde totiž již dovednost psaní a osvojení další abecedy, obvykle ve středoškolském nebo univerzitním kontextu, je nesrovnatelně méně vzrušující. Navíc poukazují na to, že studium další abecedy typicky nezačíná s nacvičováním psaní vlastního jména.

Výsledky výzkumu Hoorensové a Todorové (1988) ovšem naznačily, že se Name Letter Effect sice silněji váže na abecedu mateřského jazyka než na další osvojenou abecedu, ale objevuje se u obou abeced, a to nezávisle na intervalu mezi nabytím znalosti obou abeced. Což tedy interpretaci Name Letter Effectu na základě primárnosti psaní vlastního jména podřívá.

Na výzkum Hoorensové a Todorové (1988) navázala Hoorensová a kolektiv (1990). Jelikož efekt primárnosti psaní vlastního jména predikuje Name Letter Effect pouze u úplně první abecedy, kterou se jedinec naučí, pro zdůraznění aspektu zvládnutí jako zásadní zkušenosti označují Hoorensová a kolektiv (1990) tento aspekt jako „potěšení z ovládnutí“ (mastery pleasure). Ačkoli byla tato hypotéza zamítnuta, protože se Name Letter Effect objevil u obou abeced, ne pouze u mateřské abecedy,

přesto se autoři domnívali, že může hrát podstatnou roli ve vývoji tohoto fenoménu, aniž by byl jeho hlavní determinantou (Hoorens a Todorova, 1988; Hoorens et al., 1990). S tím, že onen rozdíl v síle Name Letter Effectu může být způsoben tím, že vlastní jméno napsané v cizím jazyce se pravděpodobně nestává tak integrovanou částí self jako jméno napsané ve vlastním mateřském jazyce. Proto se autoři opět zaměřili na prozkoumání hypotézy „potěšení z ovládnutí“ jako vysvětlení Name Letter Effectu v původním významu Hoorensové a Todorové (1988), po případném zamítnutí hypotézy „potěšení z ovládnutí“ v této podobě na její ověření jako kodeterminanty Name Letter Effectu. Dalším cílem byl pokračující výzkum obecnosti Name Letter Effectu napříč kulturami, jazyky a abecedami.

Hoorensová a kolektiv (1990) ve svém výzkumu dospívají k závěru, že Nuttinova interpretace Name Letter Effectu na základě afektivních důsledků přináležitosti k self byla opět podpořena, na rozdíl od hypotézy „potěšení z ovládnutí“. A mimo jiné ve svém výzkumu opět demonstrují obecnost Name Letter Effectu napříč jazyky, abecedami i kulturami (Hoorens et al., 1990).

2. 3 Výzkumy zabývající se psaním vlastního jména

2. 3. 1 Výzkumy zabývající se psaním vlastního jména u předškolních dětí

Pojetí psaní předškolních dětí jako vývojového procesu zdaleka není novinkou. Spontánní zájem malých dětí o proces psaní a jejich vlastní snaha „psát“ přitáhla pozornost výzkumníků k tomuto zájmu jako vývojovému ukazateli, který je paralelou senzomotorického a kognitivního vývoje.

Ve zdrojích psaných v anglickém jazyce se pojem „podpis“ (signature) v souvislosti s předškolním věkem nevyskytuje, autoři píšou pouze o psaní jména (name writing). V češtině je ale přípustné zaměnit slovo podpis s psaním jména. Podle *Slovníku spisovné češtiny* (2005) je podpis „jméno napsané vlastní rukou“. (více viz subkapitolu 1. 3 Vymezení pojmu podpis)

2. 3. 1. 1 Stadia vývoje podpisu podle Hildrethové

Na základě studie, která ukázala, že osoby s mentálním postižením vykazující mentální věk pod osm let nebyly schopny se podepsat, uskutečnila Hildrethová (1936) výzkum mapující vývoj podpisu u dětí předškolního věku. Její výzkum je dodnes hojně citován a mnozí autoři z jí zjištěných vývojových stadií podpisu stále vycházejí nebo se jimi inspiřují.

Výzkumu Hildrethové (1936) se zúčastnily děti od tří do šesti let, které byly požádány, aby napsaly své jméno a jakákoliv písmena a číslice, které umí. Examinátor dětem neukazoval, jak psát ani jim během psaní nepomáhal. Většina dětí byla schopna vyprodukovat nějaký výsledek a to ve velmi krátkém čase. Děti starší čtyř a půl roku většinou reagovaly ochotně, nepovažovaly úkol za těžký a působily pyšně na svůj výtvar. Děti, které dokázaly napsat rozpoznatelná písmena, psaly téměř univerzálně velkými tiskacími písmeny. Sledována byla čitelnost písmen, umístění, hláskování, zarovnání a stejnoměrnost (Hildreth, 1936).

Na základě analyzování podpisů získala Hildrethová (1936) osm úrovní vývoje podpisu, které označila od nuly do sedmi. (Příloha č. 1) *Nultá úroveň* je typická pro děti mladší tří let. Dítě na této úrovni vývoje podpisu působí, že si přeje imitovat způsob psaní dospělých – rychle a spojovanými písmeny, což se u dětí projevuje rychlým čmáráním přes stránku. Na *první úrovni* (od 3 do 3 let a 6 měsíců) se objevují náznaky něčeho více než pouze bezúčelného čmárání. Dá se pozorovat významná tendence k horizontálnímu a systematickému škrábání. To pokračuje na *druhé úrovni* (od 3 let a 6 měsíců do 3 let a 11 měsíců), kdy mají děti stále větší tendenci k horizontálním pohybům s větší pravidelností ve vertikálních tazích. Děti dosahují kolem čtyř let *třetí úrovně* (od 4 do 4 let a 5 měsíců), kdy se objevují oddělené jednotky. Na *čtvrté úrovni* (od 4 let a 6 měsíců do 4 let a 11 měsíců) se míchají správně tvarovaná písmena s mnohými tvarovanými nesprávně. Ale *pátá úroveň* (od 5 do 5 let a 6 měsíců) se vyznačuje již správným hláskováním prvního jméno nebo přezdívkou, ale občas se objevují převrácená písmena nebo malformace některých písmen. Během *šesté úrovně* (od 5 let a 6 měsíců do 5 let a 11 měsíců) se stále ještě ojediněle objevují převrácená písmena, ale podpisy jsou si vzájemně

podobnější ve stylu a jsou pravidelnější. Zlepšení na *sedmé úrovni* (od 6 let do 6 let a 5 měsíců) se týká hlavně rychlosti psaní. V této době je již mnoho dětí schopno napsat i své příjmení.

Hildrethová (1936) navrhuje, že psaní jména může být použito k hodnocení mentální vývoje subjektu a může představovat uspokojivý nejazykový test. Ale zároveň upozorňuje, že při interpretování výsledků za účelem diagnózy mentálního vývoje a hodnocení intelektových schopností je důležité vzít v úvahu faktor tréninku. Je totiž důležité vědět, jak velký zájem o psaní dítě projevovalo, jaké mělo příležitosti psát a jaká byla reakce rodičů na zájem dítěte o psaní apod. Dále předkládá otázku, zda je vhodné učit děti od začátku školní docházky psát psace, nebo zda by nebylo logičtější pokračovat nějakou dobu, než se přejde k učení psacího písma, s tiskacími písmeny. Možná by to zajistilo lepší kontinuitu mezi prvními dětskými primitivními psacími pokusy a vyššími úrovněmi psaní. Takové zachování kontinuity by mohlo pomoci lépe udržet zájem dítěte o psaní, přispět k vynaložení menší námahy při školním osvojování psaní a zajistit tak větší spontánnost, než když se děti učí nejdříve psát „krasopisně“ psacími písmeny.

Z výsledků zkoumání Hildrethové (1936) tedy jasně vyplynula potřeba dozvědět se něco o vývoji dětského psaní ještě předtím, než se mu ve škole dostane formálních instrukcí.

2. 3. 1. 2 Stadia vývoje podpisu podle Ferreirové a Teberoskyové

Ferreirová a Teberoskyová (1982), které se ve své práci zabývaly předškolním psaním a čtením, rozlišily pět úrovní vývoje psaní vlastního jména u předškolních dětí. Na rozdíl od Hildrethové (1936) nesledovaly pouze to, jak děti umí své jméno napsat, ale i to, zda a jak ho dokážou přečíst. Autorky zde pracují s dětmi čtyř až šestiletými, při prezentaci jednotlivých úrovní ale neuvádí věk, pro který je daná úroveň typická.

Děti na *první úrovni* vůbec neumí napsat své jméno, nebo ho neumí napsat konvenčními písmeny. Pokud jim jejich rodné jméno prezentují experimentátoři, tak

ho čtou dvojím způsobem – samotným jménem nebo jménem a příjmením, popř. i s prostředním jménem. Neuvědomují si korespondenci mezi jednotlivými částmi psaného a čteného. Když experimentátoři zakryjí část jména, tak ho tyto děti stále čtou jako celek. Pouze když zůstane ukázané pouze jedno písmeno, tak už ho za své jméno již nepovažují (hypotéza minimálního počtu znaků). Pokud jsou písmena v jejich jméně prezentována zpřeházeně, tak je to pro ně stále jejich jméno.

Na *druhé úrovni* také děti většinou neumí napsat své jméno a stále přetrvává chápání psané reprezentace rodného jména tak, že může reprezentovat také příjmení, popř. i prostřední jméno. Ale od první úrovně se toto liší v tom, že děti již přechází od čtení svého jména globálně k pokusu o korespondenci čtených částí s psanými, ovšem nikoli ještě na úrovni slabik.

Třetí úroveň se vyznačuje tím, že děti systematicky využívají při psaní a čtení jejich jména představy, že každé písmeno odpovídá jedné slabice (sylabická hypotéza) a děti již většinou přečtou pouze své rodné jméno, které jim je prezentováno. Důležitým posunem je tedy to, že děti vnímají korespondenci nejen mezi jednotlivými písmeny a jménem, ale také mezi jednotlivými písmeny a částmi jména (slabikami).

Na *čtvrté úrovni* se pojí práce se sylabickou hypotézou s rozvíjejícím se alfabetským principem (uvědomování si korespondence fonému s grafémem) a na *páté úrovni* čtení a psaní funguje na alfabetském principu. Děti na této úrovni nemají problémy s čtením pouhých částí jejich jmen (Ferreiro a Teberosky, 1982).

2. 3. 1. 3 Škála pro měření dovednosti psaní jména

Haneyová, Bissonnette a Behnkenová (2003) sestavili škálu pro měření dovednosti psaní jména – *Name Writing Scale*. Na této škále se sleduje rozpoznatelnost písmen jména, přítomnost všech písmen jména, správné hláskování jména, použití kapitálky k psaní prvního písmene jména, tvary písmen jména, velikost písmen jména, umístění písmen jména, motorická kontrola, výskyt převrácených písmen a dodržení linky. Výzkum (Haney, Bissonnette a Behnken, 2003), ve kterém autoři tuto škálu

použili, ukázal, že psaní jména významně koreluje s dalšími aspekty rané gramotnosti – fonologickým uvědomováním, expresivním slovníkem a znalostí abecedy. Autoři navíc u psaní jména nenalezli významné genderové odlišnosti. Výsledky této studie tedy podporují hypotézu, že schopnost psát své jméno souvisí s počátečními čtenářskými schopnostmi. Další zkoumání schopnosti psaní vlastního jména může dle autorů poskytnout hlubší vhled do mechanismu, který je základem vývoje čtenářských schopností.

2. 3. 1. 5 Vývoj podpisu dětí s poruchami řeči

Na specifickou skupinu dětí se ve svém výzkumu zaměřila Cabellová a kolektiv (2009), a to na děti s poruchami řeči. Jejich cílem bylo charakterizovat dovednost napsat své jméno u dětí předškolního věku s poruchami řeči a srovnat ji s dovednostmi jejich vrstevníků bez poruch řeči. Jak srovnání ukázala, děti bez poruch řeči vykazovaly významně pokročilejší výkony při psaní svého jména, než děti s poruchami řeči. Tento výzkum tedy naznačil, že určitou vypovídací hodnotu by psaní vlastního jména u předškolních dětí opravdu mohlo mít, třeba i v diagnostice.

2. 3. 1. 4 Psaní jména jako vývojový ukazatel?

Drouinová a Harmonová (2009) ve svém článku ovšem vyzývají k opatrnosti při využívání psaní jména jako vývojového ukazatele. Psaní jména by mělo být využíváno pouze k měření mechanické dovednosti, a ne jako prostředek k hodnocení konceptuální znalosti dítěte (znalosti jmen písmen, zvuků písmen nebo alfabetského principu). Výsledky jejich výzkumu ukázaly nesrovnalosti mezi schopností napsat své jméno a znalostí písmen. Poměrně často se v jejich výzkumu vyskytly situace, kdy si dítě již osvojilo mechanickou schopnost napsat své jméno, ale bez odpovídající konceptuální znalosti toho, že symboly reprezentují písmena, a naopak některé děti s touto konceptuální znalostí nezvládají mechanickou schopnost tyto symboly napsat. Navíc děti, které prokázaly dobrou znalost jmen písmen, měly vyšší skóre u úkolů s písmeny, než děti s dobrým psaním jména.

Autorky (Drouin a Harmon, 2009) se také zaměřily na vliv délky jména a podílu obtížných písmen ve jméně. Délka jména se ukázala jako nepodstatná, ale podíl

obtížných písmen ve jméně se projevily – děti s nižšími skóry u psaní jména měly ve jméně vyšší podíl obtížných písmen.

Znalost písmen a schopnost napsat své jméno spolu souvisejí, jak ukazují mírné korelace mezi oběma schopnostmi, ale nejedná se o schopnosti totožné, což demonstruje fakt, že korelace nejsou úplné. Autorky jsou proto proti používání psaní jména jako jediného prostředku k hodnocení gramotnosti u předškolních dětí a navrhují párování psaní jména a hodnocení znalosti písmen pro dosažení kompletnější informace o úrovni gramotnosti dítěte (Drouin a Harmon, 2009).

Treimanová a Broderick (1998) se ve svém výzkumu zaměřili na to, zda zkušenost dítěte s jeho vlastním jménem posiluje znalost komponentů jeho jména – písmen. Výzkum ukázal význam počátečního písmene jména v testování znalosti názvů písmen, ale ne znalosti zvuků písmen. U znalosti názvů písmen se ukázal významný rozdíl mezi písmeny obsaženými ve vlastním jméně a ostatními písmeny, a to pro první písmeno rodného jména. Ale takový rozdíl se neukázal při analýzách písmen příjmení. Je tak zřejmé, že rodné jméno má zvláštní postavení. Ačkoli se mimo prvního písmene rodného jména neobjevil výrazný vliv na znalosti názvů písmen, objevily se nevýznamné trendy. Ovšem jméno ani příjmení dítěte nevykazuje vliv na vědomosti dětí o zvucích písmen.

2. 3. 2 Výzkumy podpisů dospělých

2. 3. 1. 1 Velikost podpisu a sociální status

Psychologický výzkum se soudě dle našich pokusů o nalezení vhodných zdrojů podpisy dospělých zabývá poměrně málo. Jednou z výjimek, se kterými jsme se setkaly, je výzkum Swansona a Pricea (1972), ve kterém se autoři zabývají vztahem mezi velikostí podpisu a statutem. Jejich hypotézou bylo, že velikost podpisu vzrůstá se stoupajícím sociálním statutem. Do výzkumu byli zahrnuti školští manažeři, ředitelé škol a sekretářky. Mezi těmito skupinami se opravdu objevily významné rozdíly, které hypotézu autorů podpořily.

2. 3. 1. 2 Velikost podpisu a dominance

Na základě předpokladu, že velikost podpisu reflektuje sebehodnocení, jak naznačil právě výzkum Swansona a Pricea (1972), ale i dalších, kteří zkoumali vztah mezi velikostí podpisu a sociálním statusem, se Jorgenson (1977) ve své studii zabýval vztahem velikosti podpisu a dominance. Ke zjištění, zda mezi velikostí podpisu a dominancí existuje nějaký vztah, využil autor škálu dominance z Výzkumného osobnostního dotazníku (*Personality Research Form*) a podpisy univerzitních studentů. Korelace pro celý jeho vzorek byla sice nízká, ale významná. Zajímavější byl ovšem fakt, že zatímco u žen byla korelace významná a vyšší než u mužů, kde korelace hladiny významnosti zdaleka nedosáhla. Tento rozdíl Jorgenson (1977) interpretuje tak, že psaní mužů je pravděpodobně více ovlivněno jinými faktory. Ačkoli byla tedy autorova hypotéza o vztahu mezi velikostí podpisu a dominancí částečně podpořena, přesto se celková korelace ukázala příliš nízká pro to, aby bylo možné zvažovat využití velikosti podpisu jako nástroje k posuzování osobnosti.

2. 3. 1. 3. Styl podpisu a konzervatismus

Podobně se podpisu věnuje výzkum Boshiera (1973), ve kterém se autor zabývá vztahem mezi stylem jména (např. podpis *John Smith* versus *J. D. Smith*) a konzervatismem. Účastníci výzkumu demonstrovali, jakým stylem se podepisují v každé z devíti zadaných situací (např. podepisování petice) a vyplňovali modifikovanou verzi Wilsonovi a Pettersonovi škály konzervatismu (*Wilson and Patterson's Conservatism scale*). Výsledky ukázaly, že konzervativní jedinci tíhli k používání omezenější palety stylů podpisu. Napříč oněmi devíti situacemi bylo nejpreferovanějším stylem podpisu *J. D. Smith*. Účastníci, kteří neadaptovali styl jejich podpisu napříč situacemi, byli konzervativnější než ti, kteří v různých situacích použili různé styly podpisu. Jako možné vysvětlení Boshier (1973) uvádí, že menší různorodost v užívání stylů podpisu může znamenat nedostatečnou vůli k sebeodhalení.

Výše zmíněné výzkumy týkající se podpisu dospělých byly sice publikovány v psychologických časopisech, ale stejně dobře by se podle našeho názoru daly považovat za práce grafologického charakteru. Je snad až trochu zarážející, že

mnoho psychologů projevuje zájem o kresebné projevy, ale do oblasti psaní, ať už svého jména, či obecně, se psychologové příliš nepouštějí. Snad je to právě tím, že psaní je zkrátka považováno za doménu grafologie, kdežto kreslení pod žádný obor podobného charakteru nespadá.

2. 3. 1. 4 Formálnost podpisu a motivace

Studie Hendricka, Vincenza a Nelsonové (1975) se zabývá formálností podpisu jako ukazatelem motivace subjektu v psychologickém experimentu. Autoři vychází z pojetí psychologického experimentu jako situace, kterou osoby berou vážně. Pojetí závažnosti výzkumu lze podle autorů pozorovat v mnoha aspektech chování, dokonce i ve způsobu, jakým se člověk podepíše. Srovnávali tedy podpisy na přihláškách do výzkumu a podpis během samotného výzkumu. Jejich analýzy ukázaly, že 22 % osob z celého jejich vzorku použilo v těchto situacích různé verze jejich podpisu a 88 % z těchto osob použilo během experimentu formálnější podpis, než byl ten na přihlášce. Podle autorů se sice pravděpodobně jedná o nevědomý posun, ale přece skutečný. Jako alternativní vysvětlení autoři uvádí, že neformálnější podpisy mohly vzniknout kvůli časovému tlaku, protože neformálnější podpisy byly většinou kratší (Ron vs. Ronald, Bob vs. Robert apod.). Podle autorů by se při vysvětlení pomocí časového presu dal očekávat spíš opačný trend, kdy se osoby podepíší co nejrychleji, aby se mohli co nejdříve dostat k vyplňování dotazníku, vyplnění dotazníku totiž následovalo po podepsání. A naopak situace vyplnění přihlášky pravděpodobně nemohla způsobit takový tlak, jelikož se lidé mohli přihlásit kdykoliv během dne. Pravděpodobnější se autorům tedy zdá interpretace použití formálního podpisu během experimentu jako reflexe vážnosti role výzkumného subjektu. Tato data tedy trochu neobvyklým způsobem ukazují, jak velmi komplexní je lidské chování ve specifické situaci psychologického experimentu (Hendrick, Vincenzo a Nelson, 1975).

3 Výzkumný záměr

3. 1 Náš výzkum vývoje podpisu

3. 1. 1 Historie našeho výzkumu vývoje podpisu

Téma podpisu v předškolním věku se objevilo v nabídce návrhů na zpracování bakalářské práce. Na tématu již ale pracovala o rok starší kolegyně, a proto jsme se rozhodli zaměřit nejen na podpis v předškolním věku, ale i školním. Jelikož jsme nepochybovali, že školní děti se podepsat umí a podpis používají poměrně často, vypravila jsem se prozkoumat terén nejdříve do mateřské školy, abychom se přesvědčili o tom, zda se na výtvorech dětí podpisy vůbec objevují, jestli jsou spíše výjimkou, či pravidlem.

S jednou paní učitelkou jsem si povídala na téma podpisů dětí od nich ze školky. Paní učitelka mi řekla, že ona, ani její kolegyně, děti neučí písmenka ani psát, nebo se jen podepsat. To zdůvodnila tím, že to je práce paní učitelek ze základní školy, oni by to děti prý mohli naučit špatně. Tento přístup ale není jediným, který se v mateřských školách objevuje. Kociánová (2009) píše o jiné praxi, kdy paní učitelky děti s písmenky seznamují už v předškolním zařízení. Děti z mnou navštívené mateřské školy samozřejmě kreslí obrázky, občas také obtahují a napodobují různě kroucené i nekroucené čáry, ale ne písmena. Většina dětí se ale podle mnou oslovené paní učitelky podepsat umí. Učí se to tedy mimo mateřskou školu.

Při návštěvě mateřské školy jsem si ještě prohlédla nejrůznější grafické produkty dětí s nejvyšší mírou pozornosti zaměřenou na písemný či předpísemný projev. Překvapilo mě, že děti opravdu své obrázky, ať již na výzvu či samy od se sebe, samy podepisují. Domluvila jsem se tedy na další návštěvě, kdy přijdu nasbírat podpisy. Na základní škole jsme žádný předvýzkum terénu nerealizovali a domluvila jsem se přímo na návštěvě a sběru dat.

Po sběru podpisů a jejich analyzování jsme se tyto výsledky rozhodli obohatit o další informace z rozhovorů. Rozhovory jsme realizovali také jak v mateřské škole, tak na škole základní.

3. 1. 2 Cíle našeho výzkumu vývoje podpisu

V tomto výzkumu nám jde o zmapování problematiky vývoje podpisu v mateřské škole a na škole základní. Při tom projdeme od prvních pokusů o psaní vlastního jména, přes zlom v podobě osvojení si písma, až po podpis mladých lidí končících povinnou školní docházkou.

U podpisů v předškolním věku se pokusíme identifikovat případné vývojové tendence ve zvládnutí psaní vlastního jména a koncepci podpisu. Pojetí podpisu se nejspíše velmi mění se vstupem na základní školu a s osvojením písma. Podpis se podle našeho názoru stává čím dál tím individualizovanějším a jedinečnějším, a to by se mohlo projevit v jeho grafickém zpracování i uvažování o něm. Navíc se před dítětem otevírá větší množství situací, kdy může či musí svůj podpis použít. Na základní škole se tedy zaměříme také na diferenciaci podpisu v různých kontextech. Zajímá nás, zda a v jakém věku se děti podepíší stejně či rozdílně na formální potvrzení a neformální vzkaz.

Vedle grafické podoby podpisů se tedy zaměříme také na to, jak děti podpis chápou, k čemu podle nich slouží, zda reflektují jeho vývoj a na další otázky.

4 Pasport vzorku

Podpisy od předškolních dětí jsme nasbírali v mateřské škole ve Strašnicích. Zde jsme také realizovali rozhovory. Jedná se o samostatnou mateřskou školu, u které není škola základní. Co se týče velikosti školky, jedná se o mateřskou školu, která má kapacitu pro 120 dětí. Děti jsou zde rozděleny do čtyř tříd podle věku. První třídu navštěvují děti od 3 do 4 let, druhou třídu průměrně čtyřletí, 3. třídu děti pětiletí, 4. třídu pěti až šestiletí.

Během sběru podpisů v mateřské škole jsem o podpis požádala 51 dětí, z toho 25 dívek a 26 chlapců. Ze všech zúčastněných dětí se pouze tři děti (chlapci) podepsat odmítly, takže sebráno a analyzováno bylo celkem 48 podpisů. Rozhovory jsem vedla s 19 dětmi, z toho s pěti ze 4. třídy, osmi ze 3. třídy, čtyřmi z 2. třídy a dvěma dětmi z 1. třídy.

Do základní školy na Jižním Městě jsem se vydala nasbírat podpisy a provést rozhovory s dětmi školního věku. Jedná se o základní školu pro 1 000 dětí, která se nevyznačuje celkově, ani v rámci speciálních tříd, žádným zvláštním zaměřením. Pod jednou střechou se zde učí děti od prvních do devátých tříd. Do první třídy chodí děti průměrně šesti- až sedmiletí, do deváté patnáctiletí.

Podpisy na základní škole jsem nasbírala od 83 dětí. Z každého ročníku bylo vybráno 10 dětí, kromě ročníku třetího, kde bylo možné podpisy nasbírat pouze od tří dětí (z důvodu pobytu ostatních dětí na škole v přírodě). Rozhovory jsem vedla s jedním dítětem z každého ročníku, od prvního až po devátý, tedy s 9 dětmi.

5 Design výzkumu

V této a následujících kapitolách práce budeme rozlišovat, zda píšeme o výzkumu v mateřské či na základní škole, ale případné spojitosti uvedeme samozřejmě také. Metodologicky jsme postupovali lehce odlišně v mateřské škole a na škole základní.

5. 1 Design výzkumu v mateřské škole

5. 1. 1 Sběr podpisů v mateřské škole

V mateřské škole jsme se pokusili získat samotné podpisy dětí. K tomuto záměru jsme využili linkované kusy papíru velikosti A6. Menší velikost a linkování papíru i menší časovou dotaci jsme zvolili proto, aby papír děti nesváděl ke kreslení, aby pro ně bylo co nejjednodušší soustředit se na záměr podepsat se. O každém dítěti jsme při podepisování chtěli mít přehled. I když se děti většinou podepisovaly v menších

skupinkách, nakonec jsem se každé/ho zeptala, kolik je jí/mu let a poprosila jí/ho, aby mi přečetl/a, co napsal/a.

5. 1. 2 Rozhovory v mateřské škole

Rozhovory v mateřské škole jsem vedla vždy pouze s jedním dítětem v oddělené místnosti. Nejdříve jsem se každé/ho z dětí zeptala, jak se jmenuje a kolik je mu/jí let a požádala ho/ji, aby se podepsal/a. Hned poté jsem se začala ptát na otázky týkající se podpisu. Nezařadila jsem žádné rozsáhlejší rozpovídaní či nějaké činnosti pro navázání kontaktu, a to nejen z důvodů časových, ale i z toho důvodu, aby takovéto aktivity neovlivnily následné rozhovory.

Jednalo se o polostrukturované rozhovory se zaměřením se na tyto otázky:

- Co je to podpis (napsané jméno)?
- K čemu je podpis (napsané jméno)? (Tobě, rodičům...)
- Kdo tě naučil podepsat se/napsat jméno?
- Jak ses naučil/a podepsat se/napsat jméno?
- A chtěl/a jsi to umět nebo to chtěl/a maminka, tatínek, paní učitelka...?
- A o podobě podpisu jsi rozhodl/a ty nebo někdo jiný?
- Myslíš, že se tvůj podpis ještě nějak změní? (A až půjdeš do školy?)

Rozhovor má tedy zachytit chápání podpisu v jeho vývoji – od naučení podepsat se, přes současnou schopnost podepsat se, až po možnou představu o budoucím vývoji podpisu.

5. 2 Design výzkumu na základní škole

5. 2. 1 Sběr podpisů na základní škole

U sběru dat na základní škole nebylo tak snadné rozhodnout se pro design jako u školy mateřské. Cílem bylo získat od žáků/kyň vzorek písma a podpis v různých kontextech.

5. 2. 1. 1 Původní návrh designu sběru podpisů na základní škole

Původně jsme zvažovali použití jiného designu než ten, který jsme nakonec zvolili. Při něm bychom dětem rozdali papíry a zadali jim úkol podepsat se na něj tak, jak se podepisují v různých situacích – na písemku, spolužákovi-kamarádovi na fotku, na pohled rodičům, na smlouvu – a pokud je napadne další situace, ve které používají podpis, ať ji spolu s podpisem také uvedou. Takto by ovšem docházelo k velkým nárokům na představivost. Zvláště u mladších dětí by byl tento design pravděpodobně problematický. Měl by ovšem výhodu v potenciálu zachytit podpis ve více situacích než v designu, pro který jsme se rozhodli.

5. 2. 1. 2 Konečný návrh designu sběru podpisů na základní škole

Nakonec jsme se rozhodli pro nasimulování různých situací – formální a neformální. Pro simulaci neformální situace jsme zvolili jakýsi korespondenční lístek či zadní stranu pohledu (Příloha č. 2). Formální situaci jsme simulovali pomocí fiktivního potvrzení (Příloha č. 3).

Pohledy či korespondenční lístky sice v dnešní době nahradili modernější komunikační technologie v podobě mobilních telefonů, Internetu apod., ale věřili jsme, že většině dětí přeci jen nebude úplně vzdálený nebo alespoň neznámý. Děti dostaly za úkol vyplnit adresu, klidně fiktivní, a napsat nějaký vzkaz kamarádovi. Tento model měl pro nás řadu výhod. Rychle, bez zdlouhavého vysvětlování a velkých nároků na pochopení a představivost nám umožnil získat písmo z textu, který děti měli do pohledu napsat, z vyplnění adresy a hlavně neformální podpis.

U fiktivního potvrzení jsme se obávali toho, že se žákům a žákyním nebude líbit cokoli podepisovat a případně tak neučiní vůbec, nebo neochotně pod tlakem, což by mohlo velmi ovlivnit výsledky. Ale nenapadla nás jiná alternativa, jak takový formální podpis získat. Do potvrzení jsme záměrně vložili identifikační formulář se jménem, příjmením a adresou (tu žáci/žákyně vyplňovat nemuseli), aby žáci/žákyně nebyli nuceni podepsat se čitelně ve stvrzujícím podpisu.

Abychom získali ještě jiný druh podpisu, poprosila jsem vždy nakonec děti, aby se podepsaly na zadní stranu potvrzení tak, jak se podepisují na písemky. Jednalo se o zakončení situací, která je pro ně každodenně běžná.

Náhodně jsem vždy vybrala deset dětí z každé třídy. Když to bylo možné, snažila jsem se o rovnoměrné zastoupení dívek a chlapců. Výběr dětí jsme nechtěli nechat na paní učitelkách, protože ty by mohly mít tendenci vybírat ty nejlepší žáky. Také jsme přemýšleli o tom distribuovat papíry podle nějakého klíče. Ale přece se nám jako varianta výběru s největším reprezentativním potenciálem jevila ta rozdat dětem papíry náhodně. Vybrání konkrétní třídy z ročníku (A, B, C atd.) jsem nechala na paní zástupkyni. Šly jsme do té třídy, kde zrovna probíhaly méně zásadní předměty.

5. 2. 2 Rozhovory na základní škole

Rozhovory na základní škole jsem vedla vždy s jedním dítětem o samotě v kabinetě. Opět jsme nezařadili žádné rozsáhlejší rozpovídaní či nějaké činnosti pro navázání kontaktu, a to ze stejných důvodů jako při rozhovorech ve škole mateřské. Žákovi/kyni jsem byla zběžně představena paní zástupkyní, odebrali jsme se do kabinetu, kde jsme žákovi/kyni vysvětlila, proč takové rozhovory vlastně dělám a k čemu budou. Poté jsem zahájila rozhovor.

Jednalo se o polostrukturované rozhovory se zaměřením se na tyto otázky:

- Co je to podle tebe podpis?
- K čemu podpis je? (tobě, rodičům...)
- Jak ses naučil/a podepsat se? (Kdo tě naučil podepsat se? A před osvojením písma?)
- Změnil se tvůj podpis od té doby, co ses ho naučil/a? (A jak? V čem?)
- A podepisuješ se v různých situacích různě? (Na pohled, potvrzení, písemku...) A proč? Dokážeš vyjmenovat různé situace, kdy používáš podpis?
- Tak, jak se teď podepisuješ, k tomu jsi dospěl/a jak? (Tak nějak přirozeně? nacvičoval/a sis podpis/y?)

- Myslíš, že se tvůj/tvoje podpis/y bude (dále ještě) měnit, nebo je tohle už konečná podoba tvého/tvých podpisu/ů?
- Zabýval/a ses někdy podpisem více, podrobněji? (Jak?)
- Přemýšlíš někdy o podpisech spolužáků, učitelů, rodičů...?
- Napodoboval/a jsi někdy něčí podpis? (Čí a proč?) A použil/a jsi někdy cizí podpis?

V rozhovoru se tedy zaměřujeme na to, jak děti podpis obecně chápou, k čemu ho oni používají a k čemu ještě se může podle nich používat. Také se snažíme zjistit, jestli se podepisují v různých situacích různě a proč. Velký důraz klademe na reflexi vývoje podpisu. Zajímá nás, jestli se uměly podepsat už v mateřské škole, kdo je to naučil a k čemu jim to bylo. Jak se jejich podpis změnil poté, co nastoupily do školy a jak dospěly k tomu, jak se podepisují teď. K tomu jsme se ptali na jejich perspektivu budoucnosti vývoje jejich podpisu – jestli si myslí, že se jejich podpis ještě změní a jak. Mimo vývojový náhled jsme se ptali na to, zda se dotyčný svým podpisem zabýval více do hloubky a dále zda někdy přemýšlí o podpisech druhých. Tím se dostáváme k napodobování a případnému falšování podpisu. Tyto otázky jsou dle našeho názoru pozoruhodné z hlediska toho, zda si děti myslí, že falšování podpisu je něco špatného

6 Rozdíly v přístupu k dětem různého věku při výzkumu a dětí různého věku k výzkumu

Jelikož se zabýváme věkově velmi rozsáhlým vzorkem účastníků, rozhodli jsme se v této kapitole zmínit ještě jiné rozdíly v našem přístupu k dětem různého věku než ty čistě metodologické. Také se zaměříme na to, jak jsme vnímali přístup účastníků různého věku k výzkumu.

6. 1 Náš přístup k dětem z MŠ při výzkumu a jejich přístup k výzkumu

6. 1. 1 Náš přístup k dětem z mateřské školy při výzkumu

Podpisy dětí z mateřské školy jsme získávali ve spolupráci s paními učitelkami. S jednou z nich jsem obcházela všechny třídy a v jednotlivých třídách jsme s výzkumem seznamovaly příslušné paní učitelky. Snažila jsem se na děti nevyvíjet nátlak, nestresovat je z cizí návštěvy, která po nich navíc něco chce. K rozhovorům jsem děti samozřejmě nenutila, jejich účast byla dobrovolná, ale nevybírala jsem vždy děti, které byly velmi aktivní a o účast nejvíce stály.

6. 1. 2 Přístup dětí z mateřské školy k výzkumu

Dětem jsem byla představena jako budoucí paní učitelka. Podpisy jsem přišla nasbírat v poslední den před prázdninami, kdy byla dětem ponechána volnost ve výběru činností. Obávala jsem se, že by to mohlo způsobit nesoustředěnost, ale ukázalo se to spíše výhodou, protože děti nebyly zatíženy žádnou tematickou činností, kterou v průběhu roku plní podle rámcového vzdělávacího programu. A pro splnění daného úkolu se dokázaly bez problémů odpoutat od činností a soustředit se na práci. Individuální rozhovory lákaly zvláště starší děti, ty mladší (z 1. a 2. třídy) se chtěly separovat od ostatních spolu se mnou – jako neznámou osobou – o poznání méně. Snažily jsme se jim proto ve spolupráci s paní učitelkou vždy vysvětlit, že se nemají čeho bát a motivovat je k rozhovoru.

6. 2 Náš přístup k žákům a žákyním ZŠ při výzkumu a jejich přístup k výzkumu

6. 2. 1 Náš přístup k dětem z různých tříd základní školy při výzkumu

Očekávali jsme, že zadání při sběru podpisů budeme muset alespoň trochu přizpůsobit podle věku účastníků a účastnic výzkumu. V tomto ohledu jsem se chtěla také poradit s vyučujícími. Při realizaci výzkumu se ukázalo, že opravdu rozdílný postup vyžadovalo zadání pouze u žáčků a žákyňek z prvních tříd. Ve spolupráci s paní učitelkou jsem se dětí zeptala, zda někdy psaly někomu pohled nebo dopis.

Většina sice souhlasila, ale paní učitelka odhadla, že pokud by děti měli pohled napsat samostatně, většina dětí by si nevěděla rady s vyplněním adresy a patrně i se samotným textem. A i kdyby toho schopny byly, trvalo by to opravdu dlouho. Proto jsme se shodly, že dětem částečně nadiktujeme, co mají psát.

Mé diktování se neosvědčilo. Jelikož děti v první třídě potřebovaly nejen velmi srozumitelný a pomalý přednes, ale i pauzy tam, kde je podle mě člověk, který na to není zvyklý, nedokáže udělat tak, aby to znělo přirozeně. Navíc bylo třeba neustále požadavek opakovat a doplňovat zodpovídáním dotazů. Děti měly možnost vybrat si, komu budou dopis psát, ale text psaly téměř stejný. Navíc by tady bylo velmi těžko realizovatelné zadat tento úkol pouze části dětí – oněm deseti, které jsem potřebovala – proto se úkolu zúčastnily všechny.

Od druhé třídy výše stačilo zadat úkol a děti na něm samostatně poměrně úspěšně pracovaly.

6. 2. 2 Přístup dětí ze základní školy k výzkumu

Během sběru podpisů jsem dětem z prvních tříd byla představena jako mladá paní učitelka a o výzkumu jim nebylo řečeno nic. Nevěděly, že jsou zkoumány, natož, že jsou zkoumány hlavně jejich podpisy. Braly to jako procvičování si psaní, konkrétně na případu pohledu a potvrzení. Například jedna žákyně se při psaní pohledu s úzkostným hlasem ozvala: „Já z toho nechci mít špatnou známku...“

Žákům a žákyním z druhé a třetí třídy nebyla příliš možnost vysvětlovat, proč tam jsem a o co mi jde. Hlavně ne v pro ně přiměřené podobě. Snažily jsme se sice s paními učitelkami, ale bylo vidět, že jsou lehce zmatení, ale sám od sebe se poté nikdo na nic nezeptal. Čtvrtá a pátá třída na mě působila nejvíce rebelantky a vzdorovitě, i když spíše než vůči mně a mému výzkumu, celkově k výuce a paním učitelkám. Žáci a žákyně z osmé a deváté třídy byli spíše laxní a působili, že mají nad situací nadhled.

Žáci a žákyně ze základní školy se nad individuálními rozhovory se mnou (jako cizí osobou) příliš nepozastavovali a působili vcelku uvolněně. Snad jen žák z první třídy situaci pravděpodobně příliš nerozuměl a občas vypadal nejistě.

7 Presentace a analýza dat

7. 1 Presentace a analýza dat sebraných v mateřské škole

7. 1. 1 Presentace a analýza dat získaných sběrem podpisů v mateřské škole

V mateřské škole jsme se pokusili získat pouze samotné podpisy dětí. Chtěli jsme, aby jejich pozornost nerozptylovala žádná jiná činnost, byť podobná, jako třeba kreslení. Děti proto k podpisu dostaly malý papír s předlinkovanými řádky a snažila jsme se u každého sledovat proces podepisování.

7. 1. 1. 1 Schopnost podepsat se

Schopnost podepsat se jsme sledovali v závislosti na věku dítěte, resp. pro zjednodušení podle třídy, do které je dítě zařazeno (průměrný věk dětí v jednotlivých třídách mateřské školy viz kapitolu 4 *Pasport vzorku*).

Následující tabulka (tab. 1) ukazuje, kolik z celkového počtu dětí v dané třídě bylo schopných se podepsat. Jako dítě schopné podepsat se označujeme takové, které dokázalo vytvořit podpis, díky kterému je jejich jméno přesně rozpoznatelné pro gramotné.

Tab. 1 Schopnost dětí z jednotlivých tříd mateřské školy podepsat se

Třída	Schopnost podepsat se		Celkem
	Ano	Ne	
1. třída	1	9	10
2. třída	5	6	11
3. třída	7	6	13
4. třída	16	1	17
Celkem	29	22	51

V tabulkách jsme zvolili uvedení absolutních četností, jelikož se jedná o poměrně malý vzorek a nedochází tak k nepřehlednosti a umožňuje nám to pracovat s přesnými počty účastníků výzkumu.

Ve čtvrté třídě se uměli podepsat úplně všichni až na jednu dívku, která se podepsala zcela správně, ale zrcadlově. Ve třetí třídě se tři pětiletí chlapci podepsat neuměli. Ale zdálo se, že velmi dobře chápou, co po nich chci. Nenechali se proto přesvědčit, aby to šli alespoň zkusit. V prvních a druhých třídách se nikdo takto vysloveně neodmítnul podepsat. Někteří z těchto dvou nejnižších tříd ale jakoby ještě přesně nevěděli, co je vlastně podpis či jak by měli napsat své jméno.

V následujícím zpracování dat jsme pracovali pouze s realizovanými podpisy a pokusy o ně. Tudíž už ne s dětmi, které se podepsat, i pokusit se podepsat, odmítly. Což nakonec ze sledovaných znaků vyplývá. Umístění a podobu podpisu není možné sledovat u dětí, které se o podpis ani nepokusily.

V první třídě byl celkový počet realizovaných podpisů a pokusů o ně 10, ve druhé třídě 11, ve třetí třídě 10, ve čtvrté třídě 17.

7. 1. 1. 2 Proces podepisování

Starší děti, zvl. ze čtvrté třídy, svůj podpis vyprodukovaly vcelku rychle, bez váhání a s jistotou. Mladší děti často usilovně přemýšlely, jaká písmenka mají napsat a postupně je doplňovaly. Objevilo se také nedodržování směru psaní zleva doprava. Několik málo dětí doplňovalo písmenka bez dodržení směru zleva doprava, ani zprava doleva. Tyto případy působily, jakoby se dítě snažilo vybavit si podpis z paměti v podobě jakéhosi obrázku a ten se snažilo napodobit. Ale na druhou stranu to může odkazovat také na to, že i tyto děti chápou jednotlivá písmenka jako důležitá. Nejde jen o přibližné napodobení obrazu. Děti jako by chápaly, že každé písmenko má svou výpovědní hodnotu, a když se mu ho nepodaří napsat správně, podpis bude špatně.

7. 1. 1. 3 Umístění a podoba podpisu

V této části se zabýváme konečnou podobou podpisu samotného i jeho vztahem ke zbytku papíru – jeho umístěním (tab. 2 a tab. 3). V obou případech sledujeme vliv třídy, do které je dítě zařazeno.

Tab. 2 Umístění podpisů dětmi z různých tříd mateřské školy

Třída	Umístění podpisu						Celkem
	vlevo nahoře	vlevo uprostřed	dole uprostřed	uprostřed	přes celý papír	jiné	
1. třída	3	0	1	2	2	Vpravo nahoře, vpravo uprostřed	10
2. třída	5	1	2	0	0	nahoře uprostřed, vpravo nahoře, vlevo dole	11
3. třída	8	1	0	0	0	vpravo uprostřed	10
4. třída	14	2	0	0	0	vpravo dole	17
Celkem	30	4	3	2	2	7	48

Co se týče umístění podpisu od druhé, až do čtvrté třídy narůstá umísťování podpisu na papíře vlevo nahoře. V první třídě svůj podpis takto umístil pouze jeden předškolák. Zdá se, že děti postupně začínají respektovat, že se píše zleva doprava a odshora dolů. Očekávali jsme, že i starší děti budou více využívat celou plochu papíru, nebo psát na prostředek. Což by se blížilo spíše kresebnému projevu, který je předškolním dětem bližší. Možná toto umístění děti volí proto, že jsou zvyklé, že se podepisují na obrázky, kde podpis umísťují do rohu.

Tab. 3 Podoba podpisů dětí z různých tříd mateřské školy

Třída	Podoba podpisu						Celkem
	konvenční písmena tvořící jméno	konvenční písmena netvořící jméno	kombinace konvenčních písmen a znaků	znaky	čáry připomínající text	jiné	
1. třída	1	3	1	1	2	obrázek, čáranice	10
2. třída	3	4	4	0	0	-	11
3. třída	7	2	0	1	0	-	10
4. třída	16	0	0	0	0	konvenční písmena tvořící podpis, ale zrcadlově	17
Celkem	28	8	3	2	2	5	48

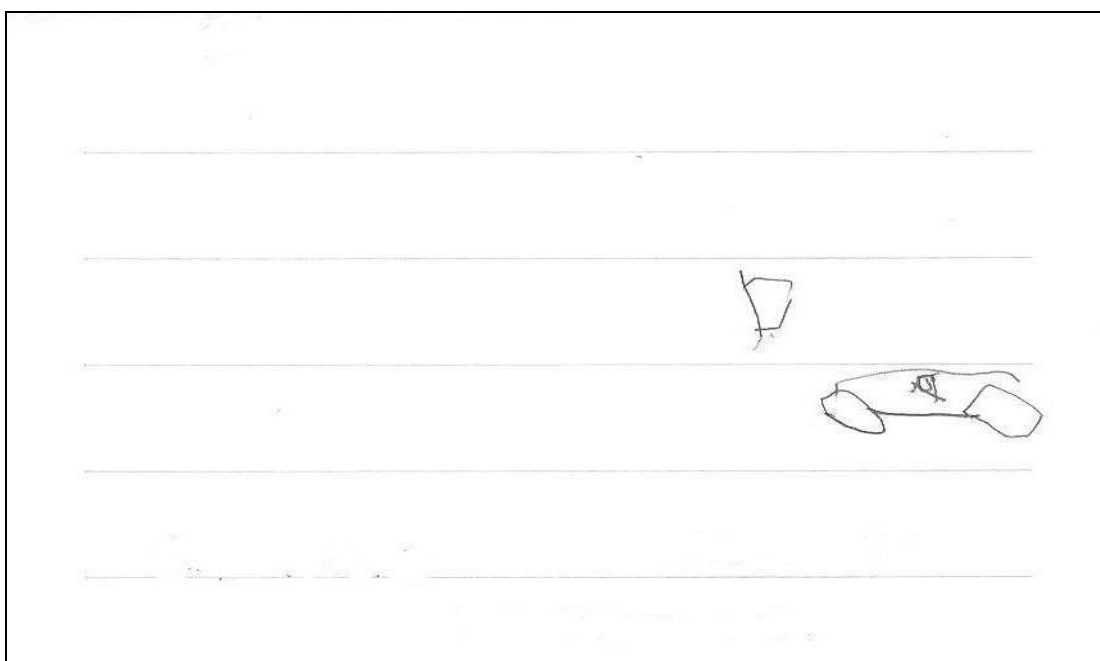
Souvislost vyššího věku a nárůstu schopnosti konvenčně se podepsat je z tabulky zřejmá. Ve čtvrté třídě se dokázali obstojně podepsat úplně všichni. Pouze v jednom případě se dívka podepsala zrcadlově a podpis navíc umístila do pravého spodního rohu, takže zrcadlový efekt byl úplný. Od první do třetí třídy se objevovala také konvenční písmena netvořící jméno. V první (jeden případ) a druhé třídě (dva případy) se vyskytly kombinace konvenčních a nekonvenčních písmen a znaků. Konvenční písmena a znaky se vyskytly ve dvou případech ve druhé třídě a čáry připomínající text dvakrát v první třídě. Ostatní formy podpisu tvořily ojedinělé případy. Všechny děti, které ke svému podpisu použily konvenční písmena, psaly velkými tiskacími písmeny.

7. 1. 1. 4 Úrovně vývoje podpisu

Co se týče níže zmíněných úrovní vývoje podpisu v předškolním věku, domníváme se, že ne všechny děti projdou přesně všemi zaznamenanými úrovněmi, některé z nich je pravděpodobně možné přeskočit. Přesto ale podle nás naznačují, jak blízko či daleko je dítě od správného napsání svého jména. Takovéto závěry by ale přinesla longitudinální studie, nikoliv průřezová, kterou jsme uskutečnili my.

Obrázek

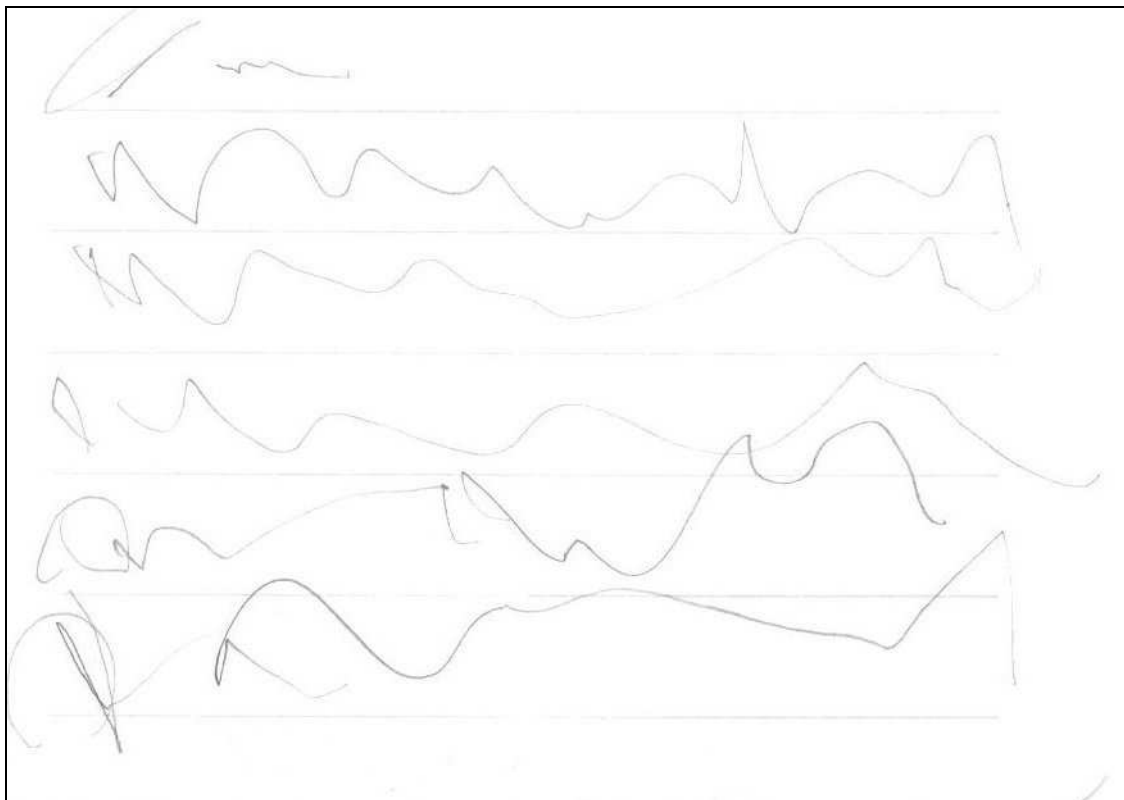
Jako nejnižší úroveň podpisu se nám z našeho vzorku jeví podpis obrázkem. Ten se objevil u jednoho chlapce z první třídy, který nakreslil autíčko a vedle něj cosi, co připomíná písmeno, ale stejně tak třeba semafor (obr. 1). Tento chlapec ovšem tvrdil, že se podepsat neumí a po výzvě, aby to tedy alespoň zkusil, vyprodukoval obrázek a označil ho jako auto. Na této úrovni tedy mluvíme spíše o pokusu přiblížit se své nejasné představě podpisu a možná, že takové dítě prostě nemá vůbec představu o tom, jak vypadá písmo a že se pomocí něj může podepsat.

Obr. 1

Čáry připomínající psaný text

Dvě děti z první třídy na výzvu, aby se podepsaly, reagovaly tak, že linky na papíře vyplnily čarami připomínajícími psaný text. Obě děti ale dávaly najevo, že se podepsat neumí. Dívka svůj produkt přečetla: „Mami, mám tě ráda.“ (obr. 2). Má tedy pravděpodobně představu o tom, že podpis a text jsou něco podobného.

Obr. 2

Čmáranice s náznakem znaků

Jeden žák z první třídy se podepsal jakousi malou čmáranicí s náznakem znaků (obr. 3). Zde se už ovšem jednalo o pokus o podpis s představou, jak by měl podpis vypadat. Chlapec, který se takto podepsal, totiž komentoval svůj výtvar slovy: „Je tam jenom Jad.“ (Jeho jméno je přitom prý Jenda.) A vzhledem k tomu, že výtvar opravdu působí nedodělaně, je možné, že chlapec projevuje náznaky vědomí korespondence mezi částí slov a jejich grafickou podobou.

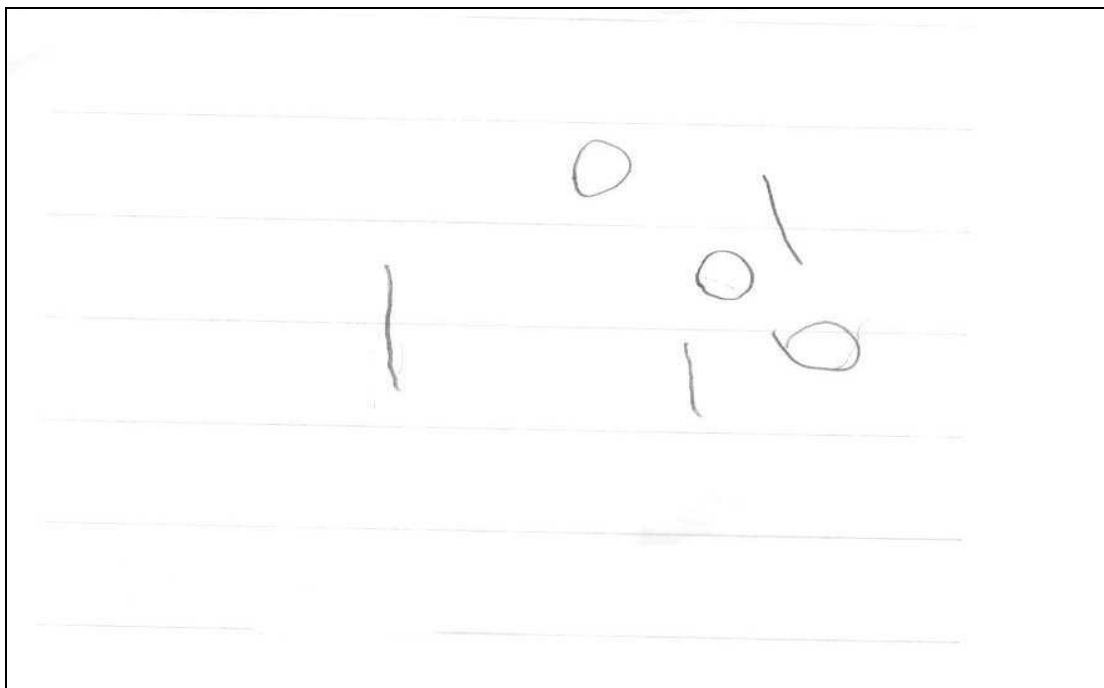

Obr. 3

Jednoduché znaky nepřipomínající písmo

Jedno z dětí z první třídy se podepsalo třemi svislými čárkami a třemi kroužky, různorodě rozmístěnými po papíře bez respektování řádků (obr. 4).

Obr. 4

Složitější znaky připomínající písmo

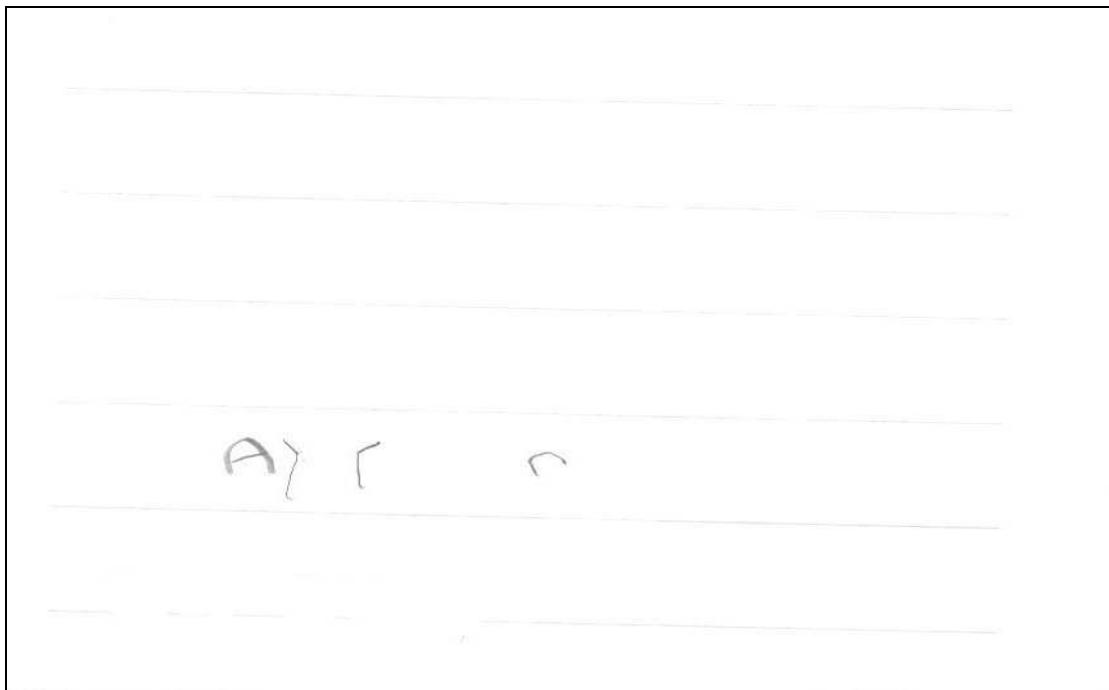
U jedné dívky ze třetí třídy se objevil podpis pomocí znaků, které velmi připomínaly písmo a byly umístěny do jedné řady v rámci jednoho řádku (obr. 5).

Obr. 5

Konvenční písmeno/a a znaky připomínající písmena

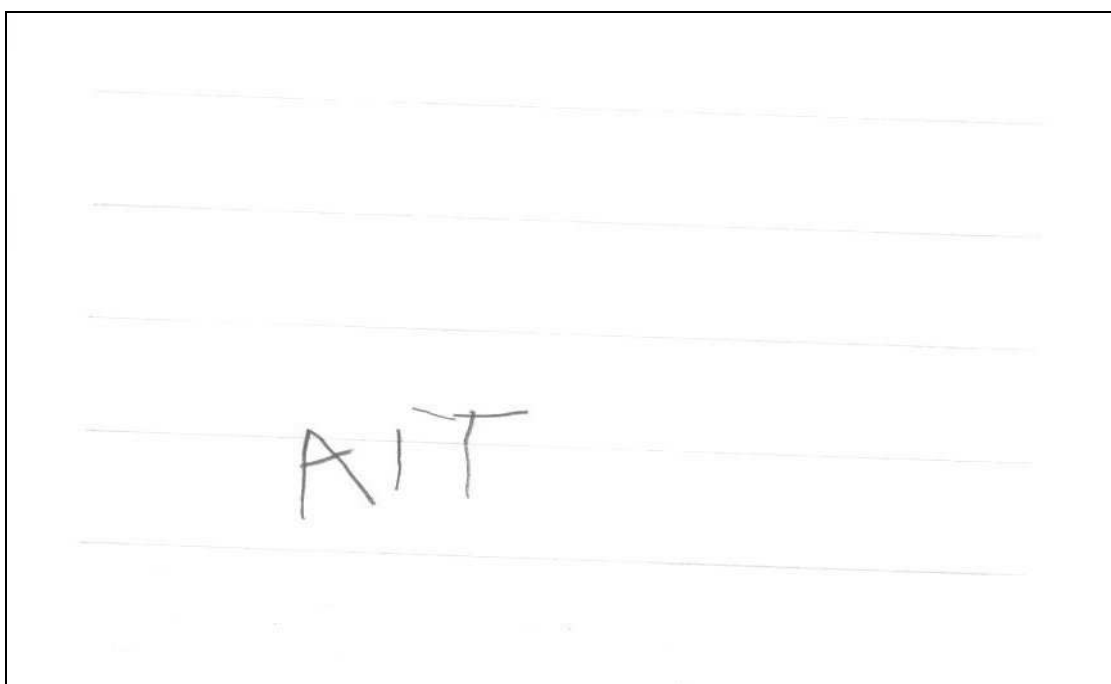
Jedna dívka z první třídy k podpisu využila konvenční písmena a znaky připomínající písmena, přitom využila tři řádků a tyto řádky dodržela. Jedno z písmen bylo první písmeno jejího jména. Podobně se podepsali čtyři chlapci z druhé třídy (např. obr. 6).

Obr. 6

Několik konvenčních písmen netvořících jméno

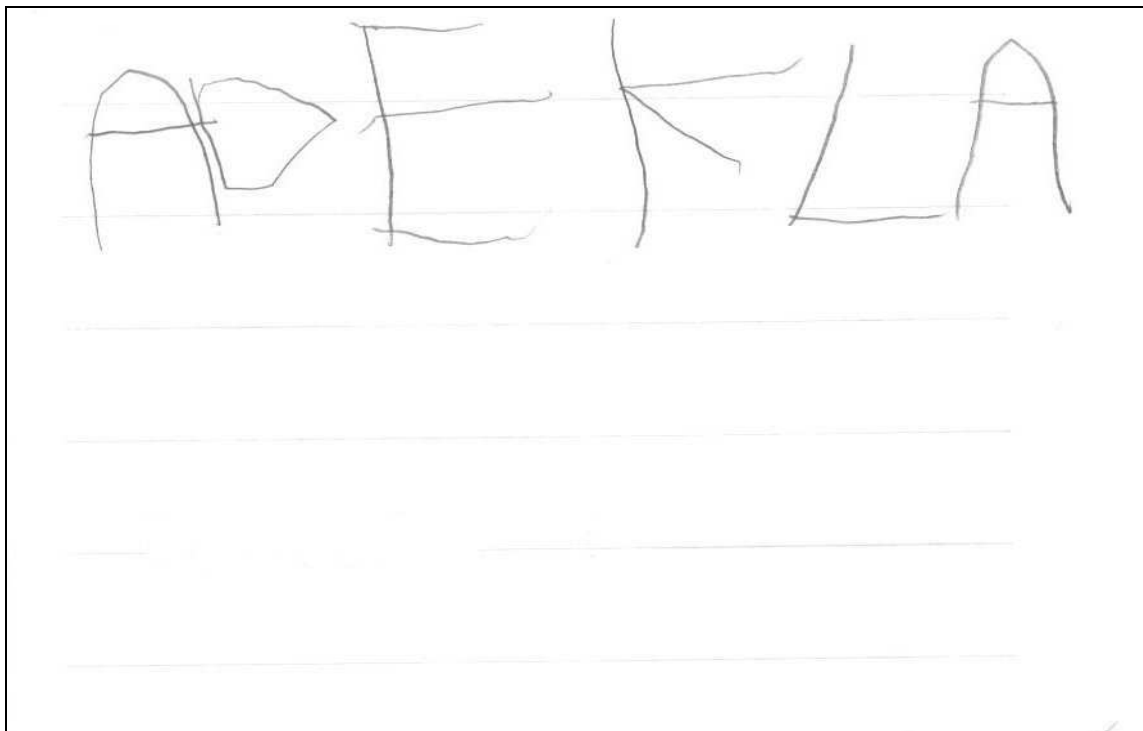
U tří dívek z první třídy se objevil podpis čítající dvě až tři písmena, z nichž alespoň jedno je skutečně součástí jejich jména (např. obr. 7). Všechny tři napsaly správně první písmeno jejich jména a správně ho umístily na začátek. Pouze dvěma počátečními písmeny se podepsal jeden chlapec z 2. třídy. Jeden chlapec ze třetí třídy se podepsal dvěma písmeny svého jména s prvním písmenem svého jména na prvním místě a druhý chlapec z této třídy se podepsal také dvěma písmeny, z nichž první je prvním písmenem jeho jména.

Obr. 7

Všechna konvenční písmena s nepřesnostmi

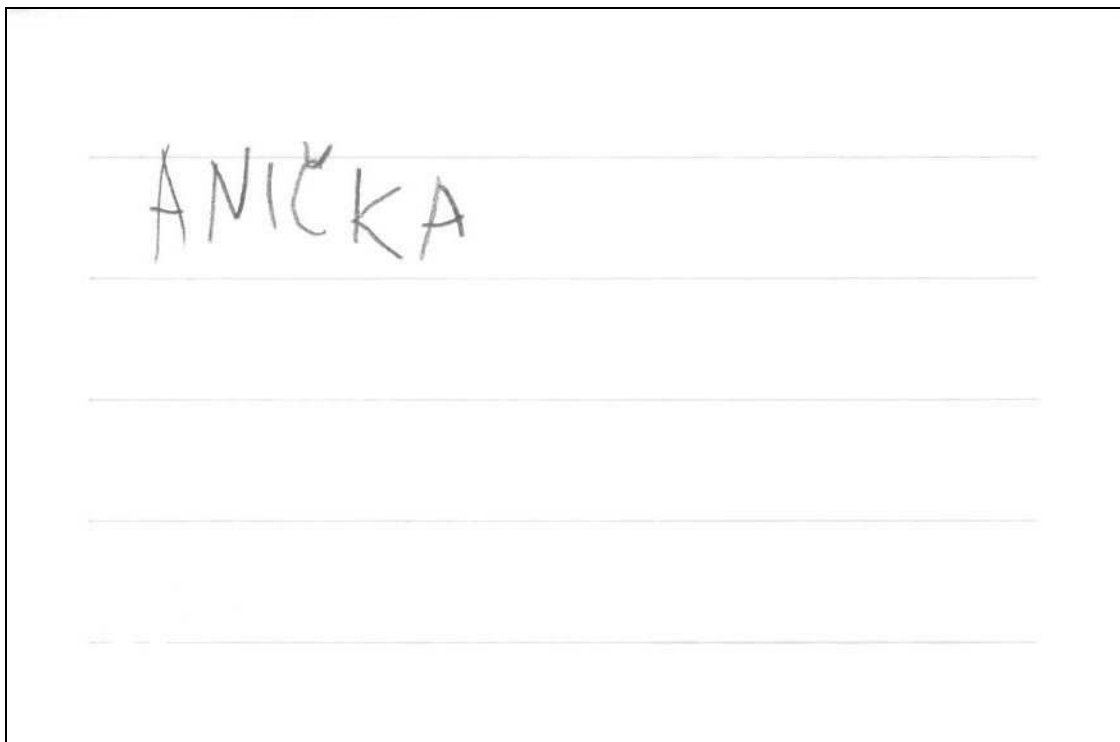
Z takového podpisu už je bez pochyb zřejmé, jak se jeho autor jmenuje. Takový podpis se objevil u chlapce z druhé třídy, ten ale napsal všechna písmena svého jména správně, až na jedno. Dívka z druhé třídy prohodila dvě písmena ve svém jméně (obr. 8), jiná dívka z druhé třídy napsala o jedno písmenko více.

Obr. 8

Konvenční písmena tvořící jméno

Již v první třídě se jeden takový podpis objevil. Ve druhé třídě se takto podepsaly tři děti a ve třetí třídě sedm dětí. Děti ze čtvrté třídy se takto podepsaly všechny (např. obr. 9), až na jednu dívku, která se podepsala „správně“, ale zrcadlově.

Obr. 9

7. 1. 1. 3. 1 Některé další aspekty podoby a umístění podpisu

Dodržení řádku

Jedním ze zajímavých aspektů, které bylo možné sledovat, je respektování řádků. Překvapilo nás, že už v první třídě mateřské školy všichni řádky respektovali, až na jednu jedinou výjimku, stejně tak ve třídě druhé. Ve třetí a čtvrté třídě řádek dodrželi všichni, i když se jim to vždy nedařilo úplně přesně. Těžko říci, zda děti řádky dodržují proto, že jim připadá nepřirozené a nehezke kreslit a „psát“ přes čáry, nebo zda chápou, že řádky jsou k psaní určeny. Ty starší pravděpodobně ano. Ti podle našeho názoru velmi jasně rozlišují psaní od kreslení.

Diakritika

Diakritika se u dětí z první a druhé třídy v podpisech vůbec nevyskytovala. Ve třetí a čtvrté třídě u žádného podpisu, kde jí bylo třeba, nechyběla. Možná byl tento výsledek způsoben menším objemem konvenčních podpisů u mladších dětí.

7. 1. 2 Presentace a analýza dat z rozhovorů v mateřské škole

Nyní uvádíme shrnutí toho, co o svém podpisu v rozhovorech vypovídaly děti z mateřské školy (přehled identifikovaných kategorií a subkategorií – Příloha č. 4). Kupodivu jsme v obecném pojetí podpisu u dětí nevysledovali žádné výrazné vývojové trendy. Nebyl velký rozdíl mezi pojetím podpisu dětí z nejnižších tříd a dětí z nejvyšší třídy.

Reflexe používané podoby jména k podpisu

Rozhovory ukázaly, že některé děti reflektují podobu jména, kterou se podepisují, a také to, že je možné podepsat se i jinou variantou svého rodného jména. Děti třeba uváděly, že se podepisují zrovna takhle (např. Kuba, a ne Jakub nebo Kubík), protože je to kratší. Jiné děti, které se podepsaly velmi zdobnělou podobou svého jména, vyjadřovaly své preference pro tuto podobu. Ale ať už se děti podepsaly jakkoliv, většina z nich dala najevo, že upřednostňují své jméno ve velmi zdobnělé podobě, zvláště pokud je taková podoba u dětí obvykle používána.

Kontext užívání podpisu

Děti se téměř ve všech případech zmiňovaly pouze o tom, že své jméno píšou na obrázky či jiné své výtvary. Žádné z dětí se nezmínilo o tom, že by psalo samotné své jméno jen tak na papír nebo o jiném možném umístění svého podpisu. Z rozhovorů vyplývalo to, že se děti podepisují hlavně v mateřské škole, nikdo z dětí se nezmínil o tom, že by svůj podpis používal doma. Je ale možné, že děti své výtvary podepisují i doma, ale zde pravděpodobně nepovažují svůj podpis za tak důležitý. Děti totiž kladly důraz na rozpoznání jejich obrázku právě díky připojenému jménu. A potřeba možnosti identifikace jejich obrázku je pravděpodobně nejsilnější v mateřské škole, kde je dítě mezi mnoha jinými dětmi a jeho obrázek většinou mezi mnoha dalšími obrázky.

Účel užívání podpisu

Děti nejčastěji uváděly, že podpis je k tomu, aby se dalo rozpoznat, který obrázek je jejich. Převládá tedy odůvodnění podpisu jako něčeho sloužícího k identifikaci autora výtvaru. Liší se vztahování identifikace – buď děti zdůrazňovaly to, že oni sami si tak svůj výtvar poznají, nebo že si tak svoje výtvary rozeznají mezi sebou ve školce, dále, že paní učitelka pozná, čím je to výtvar a tou poslední a nejčastější variantou bylo rozpoznání obrázku dítěte jeho rodiči. Objevila se také zmínka týkající se podpisu jako podpory pamatování si jmen dětí paní učitelkou. Jedna dívka řekla, že podpis je na obrázku pro radost mámám.

Iniciativa k osvojení podpisu

Většina z dětí uváděla, že se podepsat ony samy chtěly naučit. Jedno z dětí se přiznalo ke svému strachu z požádání rodiče, aby ho naučil napsat své jméno. Některé děti uvedly, že to, aby se naučily napsat své jméno, chtěli rodiče.

Osvojení podpisu

U otázek týkajících se osvojení podpisu jsme narazili na zajímavý fenomén. Mnoho dětí trvalo na tom, že se podepsat naučily samy. Některé z nich nedokázaly vysvětlit, jak to udělaly, jiné říkaly, že si to prostě nepamatují. Někdo uvedl, že se to naučil z hlavy, jiní uváděli, že podle písmenek. Pokud děti uváděly, kdo je podpis někdo

naučil, pak to byl většinou jeden z rodičů, a nejčastěji matka. Některé ale zmiňovaly i sourozence. Jedna z dívek uvedla osobu mimo rodinu – kamarádku své babičky. Často také děti samy od sebe, nebo postupně došly k tomu, že je podepsat se učilo více osob z rodiny.

Co se týče náročnosti osvojení podpisu, tak tu děti většinou viděly jako vysokou a uváděly potřebu mnohanásobného opakování.

Podpis v budoucnu

Zjišťování představy o podpisu v budoucnu bylo většinou zajištěno otázkou, k čemu bude podpis ve škole, a jestli se nějak změní. Většina dětí nedokázala říct, k čemu by podpis mohl sloužit ve škole. Některé děti vypovídaly, že ve škole nebude podpis k ničemu. Děti často říkaly, že jejich podpis zůstane stále stejný. Když už by se měl měnit, tak ve smyslu rozšíření možností, jak se podepsat rodným jménem (nejen Kuba, ale i Jakub a Kubík), či naučit se a získat možnost podepisovat se i příjmením. Některé děti to vidí tak, že jim škola nabídne možnost podepisovat se psace.

Vnímání podpisu druhých

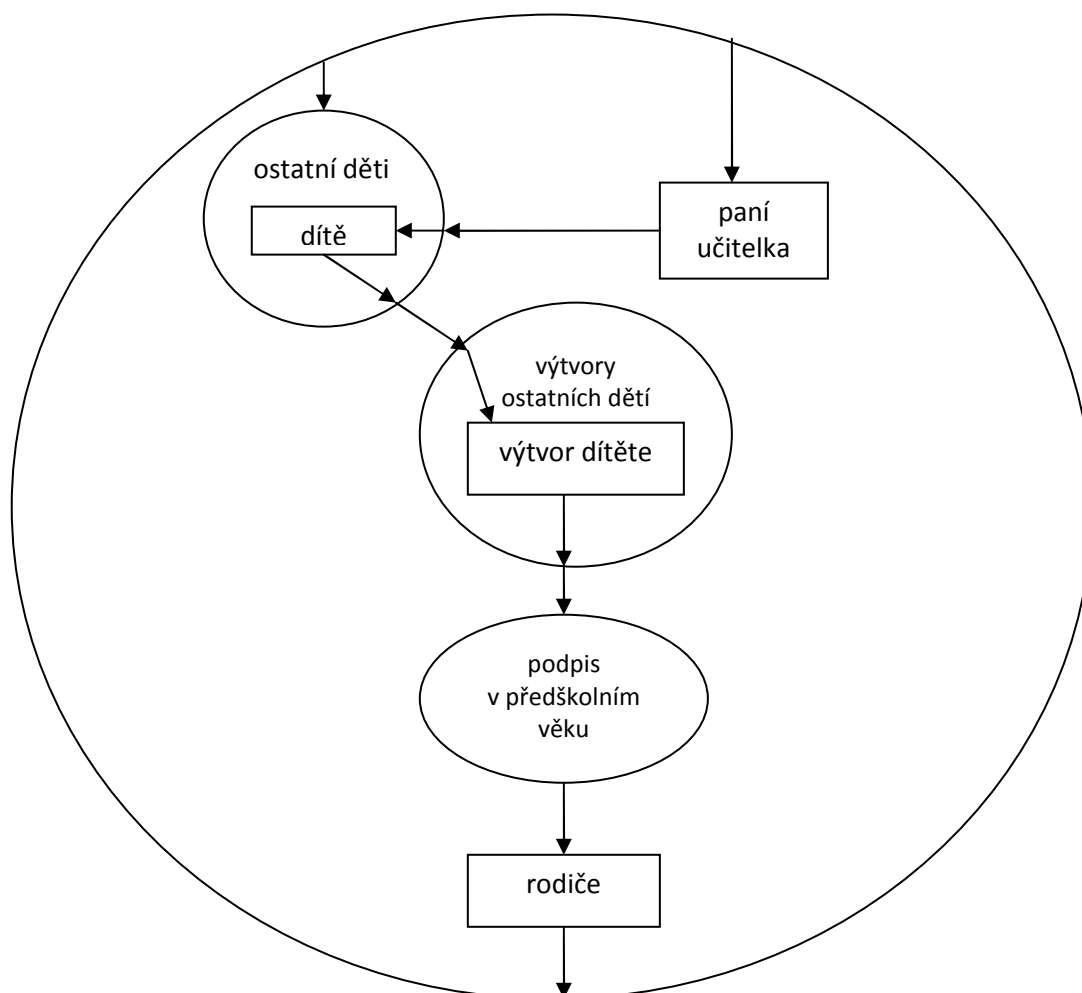
Dodatečně jsme se také v rozhovorech zaměřili na to, jestli děti vnímají podpisy druhých. Ukázalo se, že si všímají a někdy i rozpoznají podpisy ostatních dětí, ale rodičů či paní učitelky ne. O dospělých většinou vědí, že občas něco píší, ale nedokážou rozpoznat, zda se podepisují. Některé děti dokonce tvrdí, že se rodiče nepodepisují, že ti to nepotřebují.

Převládající pojetí podpisu dětmi z mateřské školy

Ve schématu (obr. 10) je velkým kruhem vymezeno prostředí školky, kde v dané třídě v dané chvíli působí paní učitelka a figuruje zde určité dítě v kolektivu dalších dětí. Paní učitelka iniciuje aktivity dětí, kdy děti něco vytváří, což se děje v kolektivu ostatních. Na dítě během jeho tvůrčí činnosti působí ostatní děti a jejich činnosti, popř. také paní učitelka. Výsledkem jsou výtvary dětí a mezi nimi i výtvar určitého dítěte. Aby bylo možné identifikovat, který vývoj je onoho dítěte, je třeba výtvar

opatřit podpisem. Díky podpisu na výtvoru mohou rodiče na nástěnce rozpoznat, který výtvor je jejich dítěte.

Odloučení dítěte od rodičů **v mateřské škole**

Obr. 10 Schéma převládajícího pojetí podpisu dětmi z mateřské školy

7. 2 Prezentace a analýza dat sebraných na základní škole

7. 2. 1 Prezentace a analýza dat získaných sběrem podpisů na základní škole

7. 2. 1. 1 Podoby podpisů v různých kontextech

V této části představíme výsledky z různých nasimulovaných situací – dvou formálních a jedné neformální. Pro simulaci neformální situace byl použit jakýsi korespondenční lístek či zadní strana pohledu (Příloha č. 2). Formální situace byla simulována pomocí fiktivního potvrzení (Příloha č. 3). Nakonec byly děti požádány, aby se podepsaly na zadní stranu potvrzení tak, jak se podepisují na písemky.

7. 2. 1. 1. 1 Typ jména a písma použité k podpisu v různých kontextech

Nejdříve jsme se zaměřili na to, jak se žáci a žákyně podepsali v různých kontextech, zda použili rodné jméno, příjmení, celé jméno či jiné označení (tab. 4).

Tab. 4 Typ jména použitého k podpisu v různých třídách a kontextech

Třída	Typ jména	Kontext podpisu			Celkem
		Podpis na pohled	Podpis na potvrzení	Podpis na písemku	
1. třída	rodné jméno	3	4	4	11
	příjmení	-	1	-	1
	celé jméno	5	2	3	10
	jiné	rodné jméno plus iniciála příjmení - 2;	rodné jméno plus iniciála příjmení - 2; parafa plus příjmení	rodné jméno plus iniciála příjmení - 2	7
Celkem		10	10	9	29
2. třída	rodné jméno	6	3	1	10
	příjmení	-	5	-	5
	celé jméno	4	2	6	12
	jiné	-	-	celým jménem plus třída - 2	2
Celkem		10	10	9	29
3. třída	rodné jméno	3	1	-	4
	příjmení	-	-	1	1
	celé jméno	-	1	-	1
	jiné	-	celým jménem plus třída	příjmením plus třída a	3

				datum; celým jménem plus třída, rok a datum	
Celkem		3	3	3	9
4. třída	rodné jméno	5	-	-	5
	příjmení	-	4	6	10
	celé jméno	3	5	4	12
	jiné	rodné jméno plus tři první písmena z příjmení	parafa	-	2
Celkem		9	10	10	29
5. třída	rodné jméno	7	-	-	7
	příjmení	1	3	2	6
	celé jméno	-	4	5	9
	jiné	psace iniciálou rodného jména a příjmením	psace iniciálou rodného jména a příjmením; parafa; psace částí příjmení	iniciálou rodného jména a příjmením plus třída; příjmením plus třída; celým jménem plus třída	7
Celkem		9	10	10	29
6. třída	rodné jméno	6	-	-	6
	příjmení	2	7	4	13
	celé jméno	-	3	3	6
	jiné	-	-	příjmením plus iniciálou rodného jména - 2; příjmením plus třída	3
Celkem		8	10	10	28
7. třída	rodné jméno	6	1	-	7
	příjmení	-	6	6	12
	celé jméno	-	3	3	6
	jiné	1	-	psace iniciálou rodného jména a příjmením	2
Celkem		7	10	10	27
8. třída	rodné jméno	7	1	1	9
	příjmení	1	5	3	9
	celé jméno	1	3	5	9
	jiné	-	parafa	celým jménem plus třída	2
Celkem		9	10	10	29
9.	rodné jméno	7	-	-	7

třída	příjmení	-	10	5	15
	celé jméno	1	-	2	3
	jiné	iniciály rodného jména a příjmení	-	-	1
Celkem		9	10	7	26

U podpisů na pohled se pouze v první třídě neobjevila převaha rodných jmen. V prvních třídách převažovaly podpisy celým jménem – rodným jménem i příjmením. Velmi často se objevovaly nekalendářní podoby rodných jmen – ve všech třídách. Pokud je to u daného rodného jména standardní, že se v neformální komunikaci používá nekalendářní podoba jména, potom se většinou objevila právě tato podoba.

Na potvrzení se žáci/kyně od třetí třídy výše rodným jménem téměř nepodepisovali. Pouze ve třetí, sedmé a osmé třídě se našel vždy jeden žák, který se takto podepsal. U podpisů na potvrzení se nejčastěji objevovaly podpisy příjmením. V první třídě se na potvrzení příjmením nepodepsal ještě nikdo, nejvíce dětí se zde podepsalo rodným jménem. Pouze ve třetí a čtvrté třídě mezi podpisy na potvrzení převažovala celá jména. Ve všech třídách prvního stupně bylo patrné, že se s podepisováním potvrzení a smluv děti samy většinou nesetkaly. V páté třídě se mě žákyně zeptala, jestli podpis na potvrzení má být „takovej ten ošklivej“. Tato dívka tedy dala najevo, že již vnímá paraфу, rychlý podpis dospělých, a jeho užití.

V podpisech na písemku se už od druhé třídy v naprosté většině neobjevovala rodná jména. Ve druhé třídě se tímto způsobem podepsal pouze jeden žák. A poté už se objevila jen jedna výjimka v podobě jediného žáka z osmé třídy. Podpisy formou příjmení a celým jménem byly velmi vyrovnané. V některých třídách převažoval podpis tou, v jiných druhou formou. Podepisování na písemku se ukazuje jako velmi formální záležitost. Ačkoliv na základní škole učitelé oslovují žáky/ně většinou rodným jménem, podpisy na písemku učitelé pravděpodobně vyžadují v této formální podobě. Důvod se zdá být jasný – co nejsnazší identifikace žáka/kyně.

Dále jsme se zaměřili na typ písma, který děti použily v jednotlivých kontextech (tab. 5).

Tab. 5 Typ písma použitého k podpisu v různých třídách a kontextech

Třída	Typ písma		Kontext podpisu			Celkem
			Podpis na pohled	Podpis na potvrzení	Podpis na písemku	
1. třída	tiskace	velkými	4	3	5	12
		malými	-	-	-	-
	psace		6	7	4	17
	paraфа		-	-	-	-
	Celkem		10	10	9	29
2. třída	tiskace	velkými	1	-	4	5
		malými	-	-	-	-
	psace		9	10	5	24
	paraфа		-	-	-	-
	Celkem		10	10	9	29
3. třída	tiskace	velkými	-	-	-	-
		malými	-	-	-	-
	psace		3	3	3	9
	paraфа		-	-	-	-
	Celkem		3	3	3	9
4. třída	tiskace	velkými	-	-	-	-
		malými	4	-	4	8
	psace		5	9	6	20
	paraфа		-	1	-	1
	Celkem		9	10	10	29
5. třída	tiskace	velkými	-	-	1	1
		malými	-	1	1	2
	psace		9	8	8	25
	paraфа		-	1	-	1
	Celkem		9	10	10	29
6. třída	tiskace	velkými	-	-	-	-
		malými	1	-	1	2
	psace		8	10	9	27
	paraфа		-	-	-	-
	Celkem		9	10	10	29
7. třída	tiskace	velkými	-	-	1	1
		malými	1	-	1	2
	psace		6	10	8	24
	paraфа		-	-	-	-
	Celkem		7	10	10	27
8. třída	tiskace	velkými	-	-	2	2
		malými	1	-	-	1
	psace		8	9	8	25
	paraфа		-	1	-	1
	Celkem		9	10	10	29
9.	tiskace	velkými	1	-	1	2

třída	malými	-	-	1	1
	psace	8	10	5	23
	parafa	-	-	-	-
Celkem		9	10	7	26

V první třídě se děti podepisovaly pouze velkými tiskacími písmeny nebo psace. Ve všech kontextových kategoriích byl poměr mezi psacími a tiskacími podpisy poměrně vyrovnaný. Jejich použití v různých kontextech bylo také vyrovnané. Děti např. nepoužívaly více psací písmo pro podpis na potvrzení atd. Ve druhé třídě se v podpisech objevila také pouze velká tiskací písmena a psací písmena. Ale poměr mezi těmito dvěma kategoriemi již nebyl vyvážený, až na kategorii Podpis na písemku. U ní to bylo opět téměř půl na půl. Ale na pohled se devět z deseti dětí podepsalo psace a na potvrzení se psace podepsali úplně všichni. Ve čtvrté třídě se poprvé v podpisu objevila malá tiskací písmena. Ale jelikož se nám ve třetí třídě nepodařilo získat vzorek deseti dětí, je možné, že by se tento přechod na používání malých tiskacích písmen mohl vyskytnout již zde. Jasný trend je znát v podepisování na potvrzení. V tomto kontextu se žáci a žákyně od druhé třídy až na výjimky podepisovali psace. U podpisu na písemku vybočila, mimo třídu první a druhou, jediná třída, a to čtvrtá, kde se objevila jen mírná převaha psace podepsaných. V ostatních třídách převažovaly podpisy psace. Co se týče podpisů na pohled, tak tam také převažovaly podpisy psace. Opět až na čtvrtou třídu, kde byly téměř stejně zastoupeny podpisy malými tiskacími písmeny. V kontextu všech tříd výjimečné postavení čtvrté třídy může být způsobeno tím, že zrovna v té konkrétní třídě, kde jsem uskutečnila svůj výzkum, je takový styl písma módní záležitostí – někdo s používáním malých tiskacích písmen začal, pak se přidal/a další a další.

7. 2. 1. 1. 2 Některé aspekty podoby podpisů v různých kontextech

Pořadí jmen

Ojedíněle se objevovalo obrácené pořadí jmen – nejdříve příjmení, poté jméno. Současný trend totiž zdá se upřednostňuje přirozené řazení jmen, pokud to situace jen trochu dovoluje (viz i mnohé formální formuláře vyžadující toto pořadí). Důvodem, proč se objevilo toto nepřirozené řazení u podpisů některých žáků a žákyň

v našem výzkumu, je pravděpodobně to, že ve škole je časté řazení dětí podle jejich příjmení, např. v různých seznamech, notýsku paní učitelky či třídní knize.

Porovnání vyplněného jména a příjmení na potvrzení s podpisem

V první až třetí třídě se vyplněné jméno a příjmení od samotného podpisu příliš nelišilo. Ve čtvrté třídě se objevily hned čtyři případy, kdy byly údaje na potvrzení vyplněny malými tiskacími písmeny a podpis samotný psace. V šesté třídě se vyskytl jeden takový případ. V sedmé třídě dva, ale s údaji vyplněnými velkými tiskacími písmeny. V osmé třídě byl jeden, který údaje vyplnil malými tiskacími písmeny, jedna dívka z této třídy vyplnila velkými tiskacími písmeny adresu.

Nekalendářní podoby jmen

Děti se pravděpodobně i v psané, závaznější formě, více ztotožňují se jménem, jakým je oslovue jejich okolí. Ale ve formálních situacích je od určitého věku nepoužívají.

Tečky, čárky mezi jmény

Zajímavým aspektem, který se několikrát objevil, jsou tečky či čárky mezi jmény. Použití čárky je naprosto adekvátní v případě, že je rodné jméno umístěno až za příjmením. Tečka se ale uprostřed podpisu ale nepoužívá, přesto se takové případy objevily. Zde můžeme spekulovat o vlivu práce s počítačem a používaných emailových adres.

Vysvětlivka k parafě

Vysvětlivka k parafě se objevila v jednom případě v první a v druhém případě ve čtvrté třídě. Žákyně z první třídy se za parafu ještě tiskace velkými písmeny podepsala příjmením. Dívka ve čtvrté třídě umístila za parafu rovnítko a poté uvedla svůj podpis tiskace, který ale nakonec přeškrtnula.

Psací náčiní použité k podpisu

První žákyně písíci propiskou se objevila ve 4. třídě. Oživila jsem si tak fenomén přechodu ze psaní perem ke psaní propiskou. Zaujalo mě, že k opouštění

zmizíkovatelného pera dochází poměrně pozdě. Přitom ze strany učitele se tento požadavek vyskytuje v první, možná i druhé třídě, ale později už patrně ne. Je možné, že k přechodu k psaní propiskou dochází po nabytí podstatné jistoty v psaní.

7. 2. 2 Presentace a analýza dat z rozhovorů na základní škole

Nyní uvádíme shrnutí toho, co na téma podepisování v rozhovorech vypovídaly děti ze základní školy (přehled identifikovaných kategorií a subkategorií – Příloha č. 5). Opět se v pojetí podpisu neobjevily žádné výrazné vývojové trendy.

Funkce podpisu

Na základní škole se nadále jako hlavní funkce podpisu objevuje funkce identifikační, a to od nejnižších tříd až po nejvyšší. Děti podpisem označují své práce, aby je posléze mohli učitelé ohodnotit a dětem vrátit. To souvisí s další uváděnou funkcí podpisu, kterou je vyjádření vlastnictví, což se poprvé objevilo u žákyně ze 4. třídy. Dále se již ve třetí třídě objevila funkce vyjádření souhlasu, ale funkce stvrzení až v deváté třídě. V jednom případě, žákyně 6. třídy, bylo zmíněno také přihlášení se k zodpovědnosti.

Kontext podpisu

Děti samy se nejčastěji podepisují ve školním prostředí, kde se podepisují na nejrůznější testy, písemné a jiné práce či pracovní listy. Ve škole si děti také podepisují své sešity a učebnice. Většina dětí se občas podepisuje také na pohled či dopis. Většinu těchto situací zmiňovaly děti nejčastěji (až na podepisování sešitů a učebnic). Jeden žák – třetí třídy – se setkal i s podepisováním jakési smlouvy či potvrzení jako kapitán fotbalového týmu. V souvislosti s fotbalem se s podpisem smlouvy setkal i žák deváté třídy, a to když přestupoval z jednoho fotbalového týmu do jiného, tento žák také zmínil svůj podpis na občanku.

Dále jsou zde situace, které se dětí více či méně týkají, ale jedná se v nich o podpisy rodičů. Děti zmiňovaly popisy rodičů do žákovských knížek, na smlouvy, faktury, potvrzení, při nákupu přes internet, přebírání bytu či při přihlašování dětí do mateřské školky. Zdálo se, že děti při uvádění situací, ve kterých se člověk

podepisuje, vycházejí vždy z vlastní zkušenosti či zkušenosti někoho blízkého. Často situaci zmínili v souvislosti s určitou osobou. (Např. *Táta se podepisuje, protože je podnikatel, tak hodně podepisuje faktury.*)

Odstupňovaná důležitost podpisů v různých kontextech

Děti v rozhovorech dávaly najevo, že ne všechny podpisy jsou stejně důležité. Reflektují totiž rozdíl mezi takovým podpisem na písemnou práci, který tam pouze k tomu, aby paní učitelky věděly, komu mají dát známku a podpisem třeba na smlouvu, kde už jde o vyjádření souhlasu s něčím. Což se dá také chápat jako stavění stvrzující funkce podpisu nad funkci identifikační. Jeden žák se zmínil, že podpis na písemku je prostě jenom takový zvyk. Některé děti tedy jakoby tíhly k pojetí podpisu jako toho, čím dají najevo, že se s něčím ztotožňují.

Podoba podpisu v různých kontextech

Už od druhé třídy si je většina dětí vědoma toho, že v různých situacích používají různé podoby svého podpisu. Žákyně druhé třídy zdůvodnila různou podobu podpisu v různých kontextech z hlediska snadné identifikace. (*Protože na ty pracovní listy nepíšu příjmení, protože jsem jediná ve třídě. A na pohled píšu i příjmení, protože aby věděli, že jsem to opravdu já.*) Kdežto žák třetí třídy to vysvětlil tak, že záleží na tom, jaká podoba je v dané situaci žádaná. (*Protože oni po mně chtějí jakoby příjmení i jméno a ve škole chtějí jenom to jedno.*) Podobně různé podoby podpisu objasnila i žákyně 8. třídy (*...protože někdy to chtějí celý jméno a někdy jenom příjmení. Třeba na písemky jenom příjmení.*) Naopak žák páté třídy trval na tom, že jeho podpis je za každé situace stejný.

Pravidla podepisování (umístění a podoby)

Objevily se také zmínky o různých, i když nepsaných, pravidlech podepisování. Dívka ze 4. třídy uvedla, že na podpis se podepisuje vždy dolů. A více dětí už od 3. třídy mluvilo o tom, jakým způsobem se od nich žádá, aby se podepisovaly na písemky, např., že se mají podepisovat nahoru a pouze příjmením.

Reflexe minulého vývoje podpisu

Skoro všichni v rozhovorech uvedli, že se uměli podepsat již před nástupem do školy. Některé z dětí dokonce ještě před tím, než navštěvovali školu mateřskou. Když děti (ve dvou případech) uvedly konkrétní věk, tak to byly dva roky, kdy se naučily napsat své jméno. Děti v rozhovorech uváděly, že se ony samy chtěly naučit napsat své jméno. Žák první třídy vzpomínal na to, jak měl určený svůj vlastní obrázek, který ho reprezentoval. Jinak děti své předškolní podpisy popisovaly jako podpisy pouze svým rodným jménem napsaným tiskacími písmeny. Co se týče toho, kdo je naučil se podepsat, uváděly děti pouze někoho z rodiny, ať už rodiče, prarodiče nebo sourozence, ale nikoliv paní učitelku. V jednom případě (žáka třetí třídy) byla ale paní učitelka zmíněna jako ta, která děti naučila písmenka a máma byla ta, která dotyčného naučila podepsat se tak, že mu diktovala jednotlivá písmenka jeho jména. Nejčastěji děti ale uváděly, že jim někdo z rodiny ukázal, jak se podepsat, popř. jim i vedl ruku. Žák první třídy ovšem trval na tom, že se podepsat naučil sám, později ovšem připustil, že mu s podpisem pomáhal děda. Jediný žák z páté třídy uvedl, že se v mateřské škole podepsat neuměl.

Na základní škole se některé děti dle jejich výpovědí naučily napsat své jméno psace, některé se naučily se také napsat své příjmení a u některých došlo k odstranění chyb. Postupně se zvyšovala rychlost podpisu, podpis se dle nich stával čím dál více osobitějším, odkláněl se od normy, měnil se jim styl písma a stával se nečitelnějším. Jen málo dětí uvedlo, že se jejich podpis do nástupu na základní školu nezměnil vůbec.

Reflexe současné podoby podpisu

O své současné podobě podpisu se děti vyjadřují tak, že je rychlá, což zmínila již žák druhé třídy, a ten také zmínil, že to ani nejde přečíst. Podobně se vyjádřil o svém podpisu žák sedmé třídy. Prý, že ho nikdo nepřečte. Děti se občas zmíní, že v určitém kontextu se podepisují úhledněji a čitelněji, např. na pohled mámě (žákyně 8. třídy) nebo kvůli tomu, aby to paní učitelka přečetla (žákyně 4. třídy). Některé z dětí také reflektují, že jejich podpisy jsou stále úplně jiné, než podpisy dospělých. Taková zmínka se objevila u žáka ze třetí třídy a v náznacích i u jiných dětí z prvního stupně.

Představa budoucího vývoje podpisu

Podle žáka ze třetí třídy se jeho podpis ještě trošku změní, podpis žákyně ze šesté třídy se prý úplně změní, a naopak podle někoho se už nezmění vůbec (žák ze 7. třídy). Žák z deváté třídy uvedl, že se jeho podpis bude pořád zdokonalovat, protože bude mít vypsanou ruku. To, že se jeho podpis sice asi změní, ale netuší vůbec jak, řekl žák páté třídy. Žáci/kyně zmiňovali, že se jejich podpis se ještělepší, zdokonalí, zrychlí, zkrátí a bude to pouze příjmení. Žákyně 4. třídy se chce podepisovat podobně jako sestra. Co se týče představy dětí o tom, kdy si tak myslí, že se jejich podpis změní, tak žák třetí třídy uvedl, že ve dvaceti nebo v patnácti, podobně podle žákyně ze čtvrté třídy v patnácti a na střední už se to změní úplně, střední školu také zmínila žákyně 6. třídy, někdo jiný, že až budou pořád něco podepisovat (žákyně ze šesté třídy). Těžko říci, zda žáci a žákyně vidí budoucí změnu podpisu jako přirozený proces nebo výsledek nějaké jejich snahy. Žákyně šesté třídy tedy uvedla, že se podpis bude měnit, jak budou psát a až budou pořád něco podepisovat, ale dále uvádí, že tak, jak jim to bude vyhovovat. Žákyně druhé třídy uvedla, že si třebalepší ten svůj podpis.

Reflexe podpisů druhých

Z našich rozhovorů vyplynulo, že děti si více všímají podpisů dospělých než svých vrstevníků. Nejvíce si všímají podpisů členů svých rodin, a to napříč všemi třídami. Možná je za tímto fenoménem stojí to, že členové rodiny mají většinou stejné jako děti. Nabízí se ovšem rovněž vysvětlení, že se dítě s podpisy dospělých mimo rodinu příliš nesetkává, to ale neplatí o podpisech vyučujících, popř. částečně podpisů rodičů spolužáků. Děti si všímají rychlosti, s jakou se dospělí podepisují a pozastavují se nad tím, že jejich podpis není k přečtení (např. žákyně druhé třídy). Jedna dívka (žákyně osmé třídy) se v souvislosti s tímto aspektem podpisu své mámy pozastavovala nad tím, že přestože máma udělá při podepisování pouze několik vln, stejně každý pozná, že je to ona. Dále si děti všímají toho, že se dospělí podepisují většinou pouze příjmením. Podpisy dospělých se také některým dětem líbí víc než podpisy vrstevníků. Objevil se i takový výrok (u dívky ze čtvrté třídy), že děti se podepisují hnusně a že dospělí mají podpisy hezčí. Jedna dívka (žákyně šesté třídy) se zmínila o podpisu spolužačky, která si vymyslela, jak se bude v určitých situacích

zkráceně podepisovat a zdůraznila, že jí to jde od ruky. Zato ona sama ten svůj ideální podpis ještě nenalezla, i když se zkoušela nejrůzněji podepisovat.

Napodobování podpisů druhých

Nejčastějšími osobami, jejichž podpisy děti napodobují, jsou členové jejich rodiny. Většinou jde o rodiče či sourozence stejného pohlaví. Ale žák třetí třídy zkoušel napodobovat podpis své mámy, nikoliv otce. Dětem napodobování podpisů druhých připadá náročné. Sice podpisy členů rodiny považují za možnou inspiraci, ale nechtějí se podepisovat úplně stejně. Jedna dívka uvedla, že by se chtěla podepisovat podobně jako její sestra (žákyně čtvrté třídy) a jeden z chlapců (ze sedmé třídy), že napodobuje podpis po tátovi.

Falšování podpisů druhých

Některé z dětí vypovídaly, že nemají potřebu falšovat podpisy svých rodičů. Ty z dětí (žák páté třídy a žák deváté třídy), které se někdy za své rodiče podepsaly, to udělaly výjimečně a jedna dívka (z osmé třídy), která se místo své mámy podepisovala po určitou dobu pravidelně, to dělala z toho důvodu, že chtěla obejít svou mámu a její výtky k domácím úkolům. Chlapec z první třídy, se kterým jsem vedla rozhovor, uvedl, že se občas sám podepisuje do družinového notýsku. Až na výjimku žáka z první třídy se zkušenost s falšováním podpisu někoho jiného objevila tedy spíše u starších dětí. Vypadá to, že čím je dítě ve školním prostředí déle, tím je větší pravděpodobnost, že nastane situace, kdy se za někoho jiného podepsat prostě potřebuje. Je ale také možné, že mladší děti více respektují pravidla, která jsou nastolena a/nebo jejich grafomotorika nedosáhla takové úrovně, aby byly věrohodného napodobení podpisu schopny. Z rozhovorů vyplynulo, že ve škole zfalšovaný podpis většinou nepoznají, ale rodiče to poznají a vadí jim to. Několik dětí také uvedlo, že podpis rodiče prostě nedokáže napodobit, proto ho ani nemůže použít. Děti si většinou myslí, že by to poznat bylo. Při zfalšování podpisu se objevuje strach a pocity viny spíše vůči rodiči, než vůči paní učitelce.

8 Závěry

V **mateřské škole** z analýzy podpisů vyplynul jasný trend, kdy v předškolním období s přibývajícím věkem dítěte dochází k nárůstu schopnosti konvenčně se podepsat. Všechny děti, které ke svému podpisu použily konvenční písmena, psaly velkými tiskacími písmeny. Co se týče umístění podpisu, zdá se, že děti postupně začínají respektovat, že se píše zleva doprava a odshora dolů. Očekávali jsme, že i starší děti budou více využívat celou plochu papíru, nebo psát na prostředek. Což by se blížilo spíše kresebnému projevu, který je předškolním dětem bližší. Překvapující byl výsledek, že ve všech třídách děti, až na několik výjimek, dodržovali, či spíše respektovali řádky. Těžko říci, zda děti řádky dodržují proto, že jim připadá nepřirozené a nehezke kreslit přes čáry, nebo zda chápou, že řádky jsou k psaní určeny. Ty starší pravděpodobně ano. Ti podle mého názoru velmi jasně rozlišují psaní od kreslení.

Z rozhovorů vyplynulo, že převládá odůvodnění podpisu jako něčeho sloužícího k identifikaci autora výtvoru. Liší se vztahování identifikace – buď děti zdůrazňovaly to, že oni sami si tak svůj výtvor poznají, nebo že si tak svoje výtvary rozeznají mezi sebou ve školce, dále, že paní učitelka pozná, čím je to výtvor, a tou poslední a nejčastější variantou bylo rozpoznání obrázku dítěte jeho rodiči.

Chápání podpisu dětmi se ukázalo jako velmi úzce vymezené a nepřekračující jejich vlastní přímou zkušenost. Ukázalo se také, že si všímají a někdy i rozpoznají podpisy ostatních dětí, ale rodičů či paní učitelky ne. O dospělých většinou vědí, že občas něco píšou ale nedokážou rozpoznat, zda se podepisují. Některé děti dokonce tvrdí, že se rodiče nepodepisují, že ti to nepotřebují. Většina dětí navíc nedokázala říct, k čemu by podpis mohl sloužit ve škole. Některé děti vypovídaly, že ve škole jim nebude podpis k ničemu.

V rozhovorech jsme u otázek týkajících se osvojení podpisu narazili na zajímavý fenomén. Mnoho dětí trvalo na tom, že se podepsat naučily samy. Některé z nich nedokázaly vysvětlit, jak to udělaly, jiné říkaly, že si to prostě nepamatují. Někdo

uvedl, že se to naučil z hlavy, jiní uváděli, že podle písmenek. Pokud děti uváděly, kdo je podpis někdo naučil, pak to byl většinou jeden z rodičů, a nejčastěji matka. Některé ale zmiňovaly i sourozence. Jedna z dívek uvedla osobu mimo rodinu – kamarádku své babičky. Často také děti samy od sebe, nebo postupně došly k tomu, že je podepsat se učilo více osob z rodiny.

Na **základní škole** jsme se nejdříve zaměřili na to, jak se žáci podepisují v různých kontextech, zda použili rodné jméno, příjmení, celé jméno či jiné označení a jestli se podepsali tiskace nebo psace.

V první třídě se objevila otázka, která se v mateřské škole nevyskytla. Jeden žák se ptal paní učitelky, jak správně napsat své jméno, a jeden prvňák se ptal přímo mě: „Jak se píše... (jeho příjmení)?“ Tyto dotazy nasvědčují tomu, že děti nemají své příjmení nacvičené podobným způsobem jako rodné jméno v mateřské škole. Podobné otázky děti pokládaly i u běžných slov.

Z výsledků se zdá zřejmé, že děti již ve druhé třídě chápou, že ne každá situace si žádá stejný podpis. Nejen, že se již ve formální situaci většinou nepodepisují rodným jménem, ale dokonce už někteří respektují to, že na písemku je nejvhodnější podepsat se tiskace. Naopak na potvrzení se většinou tiskace nepodepisují. Přitom podepisování potvrzení či smluv nemusí znát z vlastní signatářské zkušenosti. Ovšem od třetí třídy výše ve všech kategoriích převažují podpisy psané psace, opět až na třídu čtvrtou. Působí to na mě tak, že když děti ovládnou písmo a jsou si v něm jisti, mj. přestanou používat zmizíkovací pera, využívají nejvíce jeho psanou formu. Důvod z těchto dat ale zřejmý není. S každou vyšší třídou je také znát individualizace písma i podpisu a podoba se odklání od co nejpřesnějšího napodobování vzorových písmen, podle kterých se děti učí psát. Styl písma i podpisu je čím dál méně unifikovaný.

Rozhovory ukázaly, že na základní škole se nadále jako hlavní funkce podpisu objevuje funkce identifikační. Děti podpisem označují své práce, aby je posléze mohli učitelé/ky ohodnotit a dětem vrátit. To souvisí s další uváděnou funkcí

podpisu, kterou je označení své vlastní věci. Dále se objevila funkce vyjádření souhlasu a funkce stvrzení, která je typická u různých smluv. V jednom případě bylo zmíněno také přihlášení se k zodpovědnosti.

Děti samy se nejčastěji podepisují ve školním prostředí, kde se podepisují na nejrůznější testy, písemné a jiné práce či pracovní listy. Ve škole si děti také podepisují své sešity a učebnice. Většina dětí se občas podepisuje také na pohled či dopis. Žák deváté třídy zmínil svůj podpis na občanku. Některé děti se setkaly i s podepisováním jakýchsi smluv či potvrzení.

Dále jsou zde situace, které se dětí více či méně týkají, ale jedná se v nich o podpisy rodičů. Děti zmiňovaly popisy rodičů do žákovských knížek, na smlouvy, faktury, potvrzení, při nákupu přes internet, přebírání bytu či při přihlašování dětí do mateřské školky. Zdálo se, že děti při uvádění situací, ve kterých se člověk podepisuje, vycházejí vždy z vlastní zkušenosti či zkušenosti někoho blízkého. Často situaci zmínili v souvislosti s určitou osobou.

Děti v rozhovorech dávaly najevo, že ne všechny podpisy jsou stejně důležité. Reflektují totiž rozdíl mezi takovým podpisem na písemnou práci, který tam pouze k tomu, aby paní učitelky věděly, komu mají dát známku a podpisem třeba na smlouvu, kde už jde o vyjádření souhlasu s něčím. Což se dá také chápat jako stavění stvrzující funkce podpisu nad funkci identifikační. Jeden žák se zmínil, že podpis na písémku je prostě jenom takový zvyk.

Objevily se také zmínky o různých, i když nepsaných, pravidlech podepisování. Jedna dívka třeba uvedla, že na podpis se podepisuje vždy dolu a více dětí mluvilo o tom, jakým způsobem se od nich žádá, aby se podepisovaly na písémky, např., že se mají podepisovat nahoru a pouze příjmením.

O své současné podobě podpisu se děti vyjadřují tak, že je rychlá a často nelze přečíst. Děti se občas zmíní, že v určitém kontextu se podepisují úhledněji a čitelněji,

např. na pohled mamince. Některé z dětí také reflektují, že jejich podpisy jsou stále úplně jiné, než podpisy dospělých.

Podle některých se jejich podpis ještě úplně změní, podle jiných se změní trochu a podle některých se už nezmění vůbec. Někteří uvedli, že se jejich podpis sice asi změní, ale netuší vůbec jak. Jiní zmiňovali, že jejich podpis se ještě zlepší, zdokonalí, zrychlí, zkrátí a bude to pouze příjemní. Některé děti uvedly, že se budou podepisovat podobně jako rodič stejného pohlaví. Co se týče představy dětí o tom, kdy si tak myslí, že se jejich podpis změní, tak někteří uváděli věk 15 let, jiní střední školu, další věk 20 let, někdo uvedl, že až budou pořád něco podepisovat. Většina z dětí si ovšem myslí, že změna přijde přirozeně sama od sebe.

Z našich rozhovorů vyplynulo, že děti si více všímají podpisů dospělých než svých vrstevníků. Nejvíce si všímají podpisů členů svých rodin. Děti si všímají rychlosti, s jakou se dospělí podepisují a pozastavují se nad tím, že jejich podpis není k přecení. Jedna dívka se v souvislosti s tímto aspektem podpisu své mámy pozastavovala nad tím, že přestože máma udělá při podepisování pouze několik vln, stejně každý pozná, že je to ona. Někteří o podpisech dospělých dokonce mluví jako o divných. Dále si děti všímají toho, že se dospělí podepisují většinou pouze příjmením. Podpisy dospělých se také některým dětem líbí víc než podpisy vrstevníků. Objevily se i takové výroky, že děti se podepisují hnusně a že dospělí mají podpisy hezčí.

Nejčastějšími osobami, jejichž podpisy děti napodobují, jsou členové jejich rodiny. Většinou jde o rodiče či sourozence stejného pohlaví. Dětem ale napodobování podpisů druhých připadá náročné. Sice podpisy členů rodiny považují za možnou inspiraci, ale nechtějí se podepisovat úplně stejně. Jedna dívka uvedla, že by se chtěla podepisovat podobně jako její sestra a jeden z chlapců, že by se chtěl podepisovat podobně jako jeho táta.

Některé z dětí vypovídaly, že nemají potřebu falšovat podpisy svých rodičů. Ty z dětí, které se někdy za své rodiče podepsaly, to udělaly výjimečně a jedna dívka,

která se místo své mámy podepisovala po určitou dobu pravidelně, to dělala z toho důvodu, že chtěla obejít svou mámu a její výtky k domácím úkolům. Chlapec z první třídy, se kterým jsem vedla rozhovor, uvedl, že se občas sám podepisuje do družinového notýsku. Z rozhovorů vyplynulo, že ve škole zfalšovaný podpis většinou nepoznají, ale rodiče to samozřejmě poznají a vadí jim to. Několik dětí také uvedlo, že podpis rodiče prostě nedokáže napodobit, proto ho ani nemůže použít. Děti si většinou myslí, že by to poznat bylo. Při zfalšování podpisu se objevuje strach a pocity viny spíše vůči rodiči, než vůči paní učitelce.

9 Diskuze

Zkoumání podpisu se zdá býti čistě grafologickou záležitostí, ale právě grafologie hojně využívá poznatků psychologie. Nebylo naším cílem zaplétat se do grafologického šarlatánství a predikování čehokoliv z podpisu. V této fázi výzkumu nám šlo o zmapování podoby podpisů a jejich chápání dětmi z jedné mateřské školy a jedné školy základní. Naše práce se měla ubírat pouze tímto směrem. Samozřejmě, že pokud by se v tomto směru vedly další výzkumy, bylo by třeba časem možné činit na základě podpisů nějaké částečné úvahy třeba i o tvůrci podpisu. Ale jakékoliv diagnostické využití pouhých podpisů je zatím minimálně velmi vzdálené.

Ač se na první pohled podpis může jevit jako čistě grafologická záležitost, není tomu tak. Již delší dobu se o problematiku podpisu zajímají také psychologové. Výzkum vývoje psaní vlastního jména se tematicky někdy dotýká také speciální pedagogiky. Pokud odhlédneme od individuálního grafického zpracování vlastního jména určitých člověkem, pak je téma vlastních jmen osob předmětem zájmu lingvistů. Vývoj podpisu u předškolních dětí je často spojován s raným vývojem gramotnosti. Poznatky o vývoji podpisu mohou tedy využít také pedagogové – ať už jako jeden z ukazatelů vývoje dítěte, nebo jako inspiraci pro co nejvhodnější uvádění dítěte do světa gramotnosti. Rovněž rodiče mohou zvážit zájem dítěte o psaní nebo podepisování.

Jak ukázaly ostatní výzkumy (Hildreth, 1936; Ferreiro a Teberosky, 1982; Haney, Bissonette a Behnken, 2003) a stejně tak výzkum náš, psaní vlastního jména v předškolním věku je zajímavým fenoménem, který má svůj vývoj a je ovlivňován různými faktory – typicky věkem. Ferreirová a Teberoskyová (1982) zjistily také vliv sociálního statusu rodiny dítěte, se kterým byl ovšem spojen fakt, že děti z nižší sociální třídy většinou nenavštěvovaly předškolní zařízení. My jsme sociální zázemí dětí nezjišťovali a můžeme se pouze domnívat, že u dětí navštěvujících předškolní zařízení jeho vliv přinejmenším není tak silný. Pro tento předpoklad mluví fakt, že v rámci věkově téměř homogenních skupin (v našem případě reprezentovaných jednotlivými třídami) se nevyskytovaly žádné velké rozdíly, zvláště u dětí nejmladších a nejstarších. Jedná se ovšem pouze o děti, které navštěvují předškolní zařízení. Ferreirová a Teberoskyová (1982) se ale podobně jako jiní autoři (Haney, 2002; Haney, Bissonette, Behnken, 2003) na podpis v předškolním věku zaměřily zvláště v souvislosti s vývojem rané gramotnosti. Dalším zajímavým vlivem na vývoj psaní vlastního jména je vliv poruch řeči, který zkoumala Cabellová a kolektiv (2009). Děti bez poruch řeči vykazovaly v tomto výzkumu významně pokročilejší výkony při psaní svého jména, než děti s poruchami řeči. Tento výzkum tedy také naznačil, že určitou vypovídací hodnotu by psaní vlastního jména u předškolních dětí opravdu mohlo mít, třeba i v diagnostice.

Náš výzkum se svým cílem velmi přibližuje již zmiňovanému výzkumu Hildrethové (1936), alespoň tedy pokud jde o děti z mateřské školy. Ač se jedná o výzkum, který byl publikován už více než před sedmdesáti lety a reprezentuje anglické jazykové prostředí, naše výsledky ty její do určité míry kopírují.

Nám se všechny podpisy od dětí z našeho vzorku podařilo zařadit do devíti skupin, které je snad možné chápat jako jakési úrovně vývoje podpisu. Hildrethová (1936) získala úrovní osm, z nichž první označuje jako nultou.

Hildrethová (1936) ovšem nezařadila mezi úrovně vývoje psaní jména pokus o napsání svého jména pomocí obrázku. V našem vzorku se jeden takový případ vyskytl a pokládáme ho za nejnižší úroveň vývoje podpisu. Nakonec grafické

projevy v podobě kreslení je možné považovat za přípravnou úroveň pro psaní. Naopak nultá úroveň u Hildrethové – v podobě čmáranice bez náznaku přítomnosti nějakého znaku či znaků – se v našem vzorku vůbec neobjevila. Další úrovně jsou již ovšem velmi podobné.

Co se týče zmíněných úrovní vývoje podpisu v předškolním věku, domníváme se, že ne všechny děti projdou přesně všemi zaznamenanými úrovněmi, některé je pravděpodobně možné přeskočit. Takovéto závěry by ale přinesla longitudinální studie, nikoliv průřezová, kterou jsme uskutečnili my. Přesto ale podle nás naznačují, jak blízko či daleko je dítě od správného napsání svého jména.

Ačkoli jsme se pokoušeli zmapovat podpisy všech dětí na jedné mateřské škole a podpisy žáků ze všech tříd základní školy, přeci jen se jedná o poměrně malý vzorek, a tudíž nepříliš reprezentativní vzorek. Ovšem pro hrubou orientaci v problému posloužil tento vzorek prozatím dobře. Stejně jako počty dětí, se kterými jsme vedly rozhovory. Je ale třeba dodat, že v předškolním věku jsme pracovali pouze s dětmi, které navštěvují mateřskou školu. Otázkou je, jaké podpisy či pokusy o ně by produkovaly děti, které do mateřské školy nedocházejí, nemají pravděpodobně tolik příležitostí k seznámení se s podpisy jiných dětí a pravděpodobně na ně v tomto ohledu nepůsobí tlaky v podobě schopností jiných dětí podepsat se. Bylo by zajímavé zjistit, odkud jdou případné podněty k trénování psaní svého jména u těchto dětí. V budoucnu by bylo zajímavé rozšířit věkové spektrum účastníků výzkumu, minimálně o středoškoláky. Zajímavé by také bylo rozlišit víceleté gymnázium a školu základní. A u středoškoláků třeba i porovnat podpisy studentů z různých oborů.

Vhodné by bylo provést výzkum na základní škole i v jiném designu. Ať už třeba v tom, o kterém jsme původně uvažovali k této práci, nebo úplně jiném. Na základní škole se dá vymyslet spousta designových možností. V mateřské škole by byly samozřejmě také možné úpravy designu, zvláště ve smyslu rozšíření požadavků na děti a sledování jejich plnění.

Podpis podle nás může leccos vypovídat o úrovni vývoje grafomotoriky, ale i pročleněného vnímání, jak na něj poukazují Langmeier a Krejčířová (2007). Pročleněné vnímání vychází z celostní teorie a umožňuje to, že v době vstupu do školy začíná být dítě schopno rozlišit lépe části obrazce, který dříve vnímalo jako nedělitelný celek. Langmeier a Krejčířová (2007) zmiňují, že to, jak se pročleněné vnímání vyvíjí, je možné zachytit jak ve spontánní kresbě dítěte, která je z hlediska jednotlivých detailů mnohem podrobnější, tak při napodobování různě složitých útvarů, tvarů písma, odpočítávání několika málo předmětů apod. Námi identifikovaná stadia vývoje podpisu bezpochyby také ukazují na čím dál tím více pročleněné vnímání.

Je třeba zmínit, že žijeme v době prudkého rozvoje komunikačních technologií, což se odráží i v postavení psaní vlastní rukou, dokonce i v pojetí podpisu. Myslíme, že existuje evidentní trend odklonu od psaní vlastní rukou k využití počítačů a mobilních telefonů. Takový vývoj pravděpodobně vede k tomu, že děti mají méně příležitostí „okoukávat“ psaní rukou od dospělých. Vliv využívání počítačů může podle našeho názoru vést k snižování významu psacího písma. Nebo snad časem i ručního psaní celkově? Možná se dočkáme toho, že děti už od osvojení písma budou k psaní využívat počítače a psaní rukou bude pouze doplňkovou dovedností. A k takové doplňkové dovednosti by mohlo být vhodnější využívat malých tiskacích písmen, které jsou nejpoužívanějším stylem písma při psaní na počítači. Ale to jsou pouze hypotetické úvahy o budoucnosti psaní rukou a těžko říci, kam by se mohl ubírat vývoj podpisování se.

ZÁVĚR

Zmapovali jsme problematiku vývoje podpisu v jedné mateřské škole a na jedné škole základní. Z analýzy podpisů nasbíraných v mateřské škole vyplynul jasný trend, kdy v předškolním období s přibývajícím věkem dítěte dochází k nárůstu schopnosti konvenčně napsat své jméno. Podařilo se nám dokonce identifikovat určité úrovně vývoje podpisu. Co se týče umístění podpisu, zdá se, že děti postupně začínají respektovat, že se píše zleva doprava a odshora dolů. Ve všech třídách ovšem děti, až na několik výjimek, dodržovaly, více či méně přesně, řádky. Z rozhovorů vyplynulo, že převládá odůvodnění podpisu jako něčeho sloužícího k identifikaci autora výtvaru, nejčastěji jeho rodiči. Chápání podpisu předškolními dětmi se ukázalo jako velmi úzce vymezené a nepřekračující jejich vlastní přímou zkušenost.

Podle analýzy podpisů nasbíraných na základní škole se zdá zřejmé, že děti již ve druhé třídě chápou, že ne každá situace si žádá stejný podpis a uplatňují různé podoby svého podpisu. S každou vyšší třídou je také znát individualizace písma i podpisu a podoba se odklání od co nejpřesnějšího napodobování vzorových písmen, podle kterých se děti učí psát. Styl písma i podpisu je čím dál méně unifikovaný. Rozhovory ukázaly, jak děti na základní škole děti reflektují minulý vývoj svého podpisu, jaký mají názor na svou současnou podobu podpisu a jakou představu o budoucím vývoji svého podpisu. Na základní škole se nadále jako hlavní funkce podpisu objevuje funkce identifikační. Děti podpisem označují své práce, aby je posléze mohli učitelé ohodnotit a dětem vrátit. Co se týče reflexe podpisů druhých, největší zájem děti projevují o podpisy členů svých rodin.

Náš výzkum tedy ukázal vývojové trendy zvláště v grafické podobě a umístění podpisu u dětí předškolního věku a heterogenitu podpisu v různých kontextech u dětí školního věku. Chápání podpisu se razantně mění se vstupem na základní školu a osvojením písma, avšak v rámci skupiny dětí navštěvují předškolní zařízení a dětí ze základní školy působí vcelku konstantně, bez výraznějších vývojových tendencí.

Seznam zdrojů

Literatura

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina; ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Školní zralost : Co by dítě mělo umět před vstupem do školy*. Brno : Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.
- FERREIRO, Emilia; TEBEROSKY, Ana. *Literacy Before Schooling*. Exeter, New Hampshire and London : Heinemann Educational Books, 1982. ISBN 0-435-08202-7.
- FILIPEC, Josef et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vyd. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha : Academia, 1989. ISBN 80-200-0167-0.
- KREJČÍŘOVÁ, Dana; LANGMEIER, Jiří. *Vývojová psychologie*. 4., přeprac. a doplň. vyd., v Grada Publishing vyd. 2. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 80-247-1284-9.
- KVÍTKOVÁ, Naděžda et al. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-185-0.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
- Pražská skupina školní etnografie. *První třída*. Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 1998. ISBN 80-86039-61-7.
- ŠVANCARA, Josef et al. *Diagnostika psychického vývoje*. 2., uprav. vyd. Praha : Avicenum, 1974. ISBN 08-024-74.
- TROST, Pavel. *Studie o jazycích a literatuře*. vyd. v tomto uspoř. 1. Praha : Torst, 1995. 80-85639-50-5.

Články

- BOSHIER, Roger. Name style and conservatism. *Journal of Psychology : Interdisciplinary and Applied*. May 1973, vol. 84, no. 1, s. 45-53.
- CAMBELL, Sonia Q. et al. Emergent name-writing abilities of preschool-age children with language impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. January 2009, vol. 40, no. 1, s. 53-66.
- DROUIN, Michelle; HARMON, Jenna. Name writing and letter knowledge in preschoolers: Incongruities in skills and the usefulness of name writing as a developmental indicator. *Early Childhood Research Quarterly*. May 2009, vol. 24, no. 3, s. 263-270.
- HANEY, Michelle R. Name Writing: A Window into the emergent literacy skills of young children. *Early Childhood Education*. Winter 2002, vol. 30, no. 2, s. 101-105.
- HANEY, Michelle R.; BISONNETTE, Victor; BEHNKEN, Kimberley L. The relationship between name writing and early literacy skills in kindergarten children. *Child Study Journal*, 2003, vol. 33, no. 2, s. 99-115.
- HENDRICK, Clyde; VINCENZO, Joe; NELSON, Cheryl A. Formality of signature as an index of subject motivation in the psychological experiment. *Social Behavior and Personality*. 1975, vol. 3, no. 1, s. 1-4.
- HILDRETH, Gertrude. Developmental sequences in name writing. *Child Development*. 1936, vol. 7, no. 4, s. 291-303.
- HOORENS, Vera et al. Mastery pleasure versus mere ownership : A quasi-experimental cross-cultural and cross-alfabetical test of the name letter effect. *European Journal of Social Psychology*. 1990, vol. 20, no. 3, s. 181-205.
- HOORENS, Vera; TODOROVA, Elka. The name letter effect: Attachment to self or primacy of own name writing? *European Journal of Social Psychology*. 1988, vol. 18, no. 4, s. 365-368.
- JORGENSON, Dale O.: Signature size and dominance : A brief note. *The Journal of Psychology*. 1977, vol. 97, no. 2, s. 269-270.
- SWANSON, Blair R.; PRIECE, Raymond L. Signature size and status. *The Journal of Social Psychology*. 1972, vol. 87, no. 2, s. 319.

- TREIMAN, Rebecca; BRODERICK, Victor. What's in a name : Children's knowledge about the letters in their own names. *Journal of Experimental and Child Psychology*. 1988, vol. 70, no. 2, s. 97-116.

Ostatní zdroje

- BRATKOVÁ, Eva. (zprac.). *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací* [online]. Verze 2.0, aktualiz. a rozšíř. Praha : Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008-12-22 [2010-03-15]. 60 s. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.
- KOCIÁNOVÁ, Anna. *Podpis dětí v předškolním věku*. Praha, 2009. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta pedagogická, Katedra psychologie, 2009-4-16.
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2007. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Úrovně vývoje psaní jména podle Hildrethové (1936)

Příloha č. 2 Fiktivní korespondenční lístek či zadní strana pohledu

Příloha č. 3 Fiktivní potvrzení

Příloha č. 4 Kategorie a subkategorie identifikované v rozhovorech s předškolními dětmi

Příloha č. 5 Kategorie a subkategorie identifikované v rozhovorech se školními dětmi

Příloha č. 6 Přepis rozhovorů provedených v mateřské škole

Příloha č. 7 Přepis rozhovorů provedených na základní škole

Příloha č. 1

Úrovně vývoje psaní jména podle Hildrethové (1936)

(Převzato z HILDRETH, Gertrude. Developmental sequences in name writing. *Child Development*. 1936, vol. 7, no. 4, s. 291-303.)

Nultá úroveň

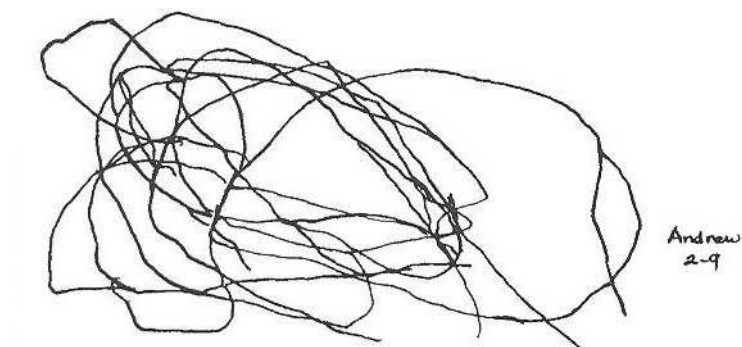

FIGURE I. NAME WRITING SAMPLE BELOW AGE 3-0

První úroveň

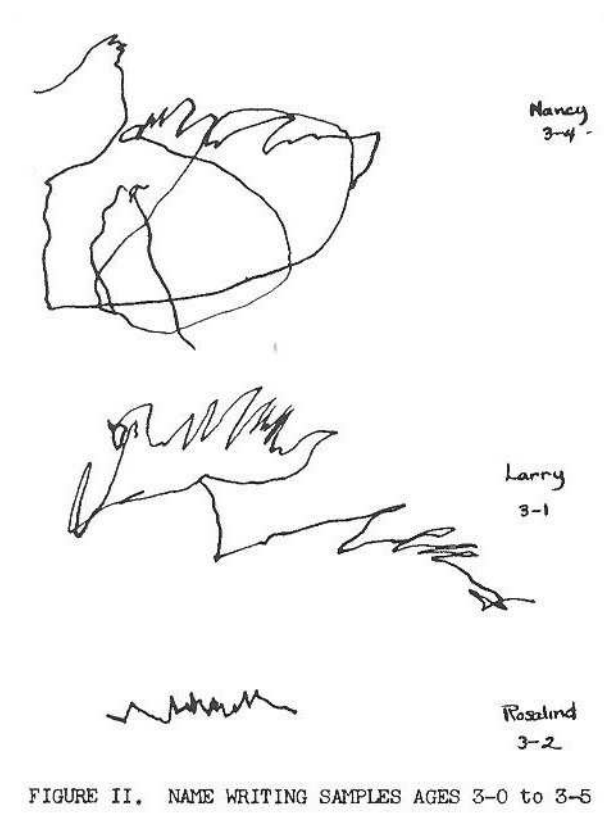

FIGURE II. NAME WRITING SAMPLES AGES 3-0 to 3-5

Druhá úroveň

Charles
3-11

Katharine
3-10

David
3-7

Katharine
3-6

Jim
3-10

FIGURE III. NAME WRITING SAMPLES AGES 3-6 to 3-11

Třetí úroveň

Elizabeth
4-0

Judith
4-4

Sam
4-5

Hannah
4-4

Edna
4-3

Mary
4-4

FIGURE IV. NAME WRITING SAMPLES AGES 4-0 to 4-5

Čtvrtá úroveň

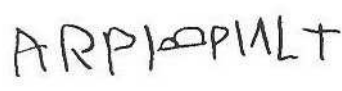
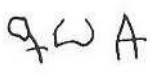

	John 4-6
	Bobbie 4-11
	Marcia B 4-11
	Mary 4-9
	Juan 4-6
	Virginia 4-7
	Joan 4-11
	Judy 4-9

FIGURE V. NAME WRITING SAMPLES AGES 4-6 to 4-11

Pátá úroveň

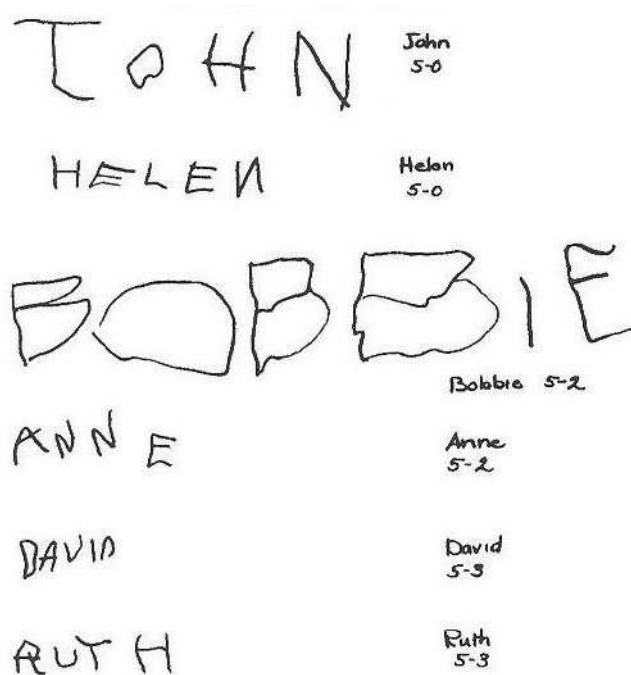

FIGURE VI NAME WRITING SAMPLES AGES 5-0 to 5-5

Šestá úroveň

FIGURE VII. NAME WRITING SAMPLES AGES 5-6 to 5-11

Sedmá úroveň

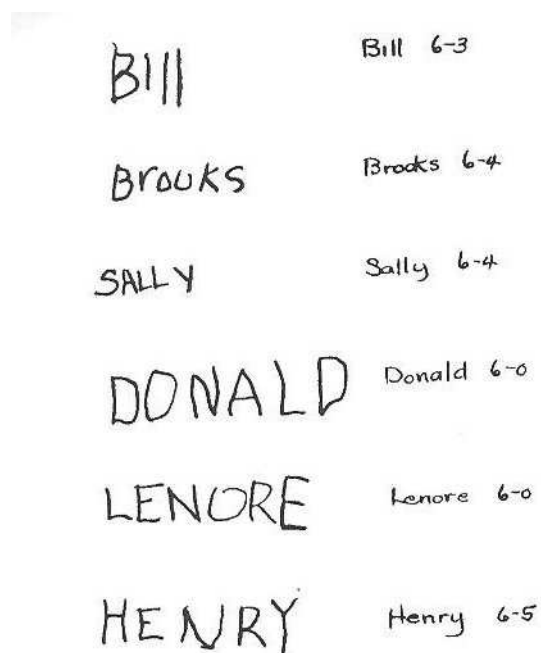

FIGURE VIII. NAME WRITING SAMPLES AGES 6-0 to 6-5

Příloha č. 2

Fiktivní korespondenční lístek či zadní strana pohledu

<div></div>	<div></div>
	<div></div>
	<div></div>
	<div></div>
	<div></div>

Příloha č. 3

Fiktivní potvrzení

Potvrzení

§

Jméno:

Příjmení:

Adresa:

Souhlasím s tím, že jsem žákem/žákyní základní školy Ke Kateřinkám
1400, Praha 4, 149 00.

Podpis

Příloha č. 4

Kategorie a subkategorie identifikované v rozhovorech s předškolními dětmi

Podoba jména používaná k podpisu

- zdrobnělina
  - preference zdrobněliny
- (nej)kratší verze jména
- kalendářní podoba jména

Kontext užívání podpisu

- označování výtvorů
  - obrázků
  - výrobků

Účel podepisování

- identifikace
  - sám sebe (abych si to poznal)
  - mezi sebou ve školce (abychom si to poznali)
  - rodiči
  - paní učitelkou
- podpora paměti
  - paní učitelky
- pro radost
  - mámám

Iniciativa k osvojení podpisu

- iniciativa ze strany dítěte samotného
  - strach z požádání o naučení podpisu
- iniciativa ze strany rodiče

Osvojení podpisu

- sám
  - neví jak
  - nepamatuje si jak
  - z hlavy
  - podle písmenek
- s pomocí rodiče
- s pomocí sourozenec
- s pomocí jiné osoby
- s pomocí více osob

Náročnost osvojení podpisu

- vysoká
  - potřeba opakování

- nízká

Podpis v budoucnu

- bez představy dalšího vývoje
- ve škole podpis k ničemu
- pořád stejný podpis
- možnost větší variability podpisu (nejen Kuba, ale i Jakub a Kubík)
- možnost naučit se podepsat i příjmením
- možnost podepsat se psace

Vnímání podpisů druhých

- ostatních dětí
  - schopnost identifikace pouze vlastního podpisu
  - schopnost identifikace podpisů některých vrstevníků
- rodičů ani paní učitelky ne, ale toho, že něco píšou, ano

Příčinné podmínky	Fenomén	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání a interakce	Následky
potřeba identifikovatelnosti výtvoru	podpis v předškolním věku	označování výtvorů v mateřské škole	náročnost osvojení podpisu	iniciativa k osvojení podpisu	osvojení podpisu

Příloha č. 5

Kategorie a subkategorie identifikované v rozhovorech se školními dětmi

Funkce podpisu

- identifikace (overextenze tohoto vysvětlení, i když se jedná o stvrzující podpis)
  - musí se to poznat
  - vědět, kdo to je
  - vědět, o koho jde
  - vědět, kdo to udělal
  - čím to je
- označení své věci
- vyjádření souhlasu
- stvrzení
- přihlášení se k zodpovědnosti

Kontext podpisu

- smlouva
- potvrzení
- dopis
- pohled
- občanka
- pracovní listy ve škole
- písemka
- test
- práce
- družinový notýsek
- sešit
- učebnice
- faktura - pouze rodiče
- nákup přes internet, při přebírání zboží - pouze rodiče
- žákovská - pouze rodiče či paní učitelka
- přihláška do školky - pouze rodiče
- při přebírání bytu - pouze rodiče

Odstupňovaná důležitost podpisů v různých kontextech

- na písemku - jenom, aby učitelé/ky věděli, komu mají dát známku
- na důležité papíry, na smlouvu - souhlas

Podoba podpisu v různých kontextech

- stejný ve všech kontextech
- různý podpis pro různé kontexty

Pravidla podepisování (umístění a podoby)

- na písemku - určená podoba - třeba pouze příjmení, nahoru

- na pohled - podpis dole

Alternativní podpisy

- razítko místo podpisu
- podpis obrázkem

Nacvičování podpisu

- zkouší, ale není to tak ono - asi samo
- rozhodování se pro nejlepší podpis

Reflexe minulého vývoje podpisu

- před MŠ

- vůbec
- od dvou let
- iniciativa - dítě samotného
- okoukávání od rodičů

- v MŠ

- učení podpisu
- sám
- sám → děda
  - rodič
  - máma
  - sourozenec (i nevlastní)
- obrázek místo podpisu (něco co, dítě reprezentuje)
- pouze jméno, ne příjmení
- pouze tiskace
- možnost vyniknout
- iniciativa
- proces učení podepsat se
  - paní učitelka ve školce je naučila písmenka a máma mu pak diktovala písmenka jeho jména

- na ZŠ

- příjmením
- odstranění chyb
- pořád stejný podpis
- vyšší rychlost
- změny v podpisu
- osobitost podpisu (každý má jiný styl písma)
- styl písma
- nečitelnost
- odklon od normy (od „základních“ písmen, od „spisovnosti“)
- volba podpisu

- celkově

- podpis beze změn

Reflexe současné podoby podpisu

- není podpis → je - ale úplně jiný, než podpis dospělých
- psace

- rychle (rychlejší než v MŠ)
- nelze přečíst
- snaha o čitelnost a úhlednost
- škrabopis
- vybraný podpis

Představa budoucího vývoje podpisu

- čas změny
  - 15, v deváté
  - na střední
  - 20
  - až budou pořád něco podepisovat
- trošku se změní
- úplně se změní
- bude se měnit, až zůstane takový
- změní se, ale ještě neví jak
- lepší
- zdokonalování
- vypsaná ruka
- už pouze příjmení
- zkrátí se
- přizpůsobí si ho
- rychlejší
- jako rodič stejného pohlaví
- samo od sebe, přirozeně
- jak to bude vyhovovat

Reflexe podpisů druhých

- dospělých
  - rodičů
  - sourozenců
  - babičky
  - paní učitelky
- důraz na rychlost
- údiv na tím, že to není k přečtení a přitom to má sloužit k identifikaci
- divně
- příjmením
- spolužáků
  - nezám o podpisy spolužáků

Napodobování podpisů druhých

- osoby, jejichž podpisy děti napodobují
  - rodičů
    - rodiče stejného pohlaví
  - sourozenců
    - sourozence stejného pohlaví
- inspirace druhými

- okoukávají, ale nejde to využít
- úprava dle svého
- pocity z napodobování podpisů druhých
  - těžké, moc to nejde

Vzor v podepisování

- sestra (u dívky) - ale ne stejně
- táta (u chlapce)

Falšování

- bez potřeby falšovat
- potřeba falšovat
  - pozdější přiznání v rozhovoru
  - není čas na podpis rodiče
  - obejít výtky rodiče k domácímu úkolu
- kontext
  - do notýsku (bez pocitů viny)
  - do žákovské
  - úkoly
- ve škole většinou nepoznají, ale podepsaný to pozná
- rodičům to vadí
- pocity z falšování podpisů druhých
  - nedokáže napodobit
  - bylo by to poznat
  - je to špatné
    - hlavně vůči rodičům
  - černé svědomí

Příloha č. 6

1. TŘÍDA

Adam, 1. třída

A víš, že potom třeba starší děti píšou svoje jména - na obrázky.

Hm.

A k čemu to je?

To asi pět let.

V pěti letech. A tobě je teda kolik?

Hm. Asi devadesát.

(smích) A jak to, že ti je devadesát?

No, potože, já nevím, potože já už můžu hlát hlačky.

Ehm. (..) A umíš nějaký písmenka napsat, nebo říct?

(kroutí hlavou)

Ne? A myslíš, že se to naučíš?

(pouze kouká, pozornost opadá)

Nela, 1. třída, 3 roky

A když jsi tady napsala to jméno, tak co to je? Když to takhle napíšeš.

Nela.

Nela. A k čemu to je?

Jako Nela Beková.

Jako Nela Beková. A, um, kdy se takhle podepisuješ. Kdy? Doma, ve školce?

No, jo.

Doma i ve školce?

(souhlasně pokyvuje)

A ve školce to používáš k čemu?

Jo. Aby sem, aby to bylo plo maminku.

A jak pro maminku?

Aby to věděla, co to mám. Já, no, já, aby věděla, jakej mám oblázek.

Hm, jo, takže aby maminka poznala, kterej je tvůj obrázek.

Jo.

Hm a kdo tě naučil takhle se pěkně podepisovat?

Máma.

A jak tě to naučila? Jak? (..) Pamatuješ si to?

Mě to naučila.

A třeba dělalas to nějak podle ní?

Jo.

A ona teda napsala třeba Nela a tys to podle toho taky napsala takhle.

Jo.

A bylo to těžký?

Ne.

Ne? A učila ses to dlouho?

Neučila.

Takže to netrvalo dlouho? (..) A umíš nějaký písmenka tady z toho jména.

(nehláskuje) Nela Beková.

Hm, takže maminka tě to naučila. A potom až budeš do školy a naučíš se psát, to je ještě za dlouho.

Jo. Ještě za dlouho.

To se taky budeš podepisovat takhle?

Jo.

Jo. Stejně?

Jo.

A k čemu to bude v té škole?

Tady u školky, tady na hřišti. (její pozornost se zřejmě přesunula na plánovanou procházku)

Co?

Tady na hřišti. Tady na hřišti někam. A tam je palk.

Ehm. Pudete na hřiště?

My pudeme na. My pudeme na. My pudeme na tady.

Ehm. Tak jo.

2. TŘÍDA

Čenda, 2. třída, 4 a půl roku

Já se tě zeptám, tady to, cos tady napsal - ten podpis, to jméno - tak k čemu to je, když to takhle napíšeš. (..) K čemu to je, když napíšeš takhle Čenda. (..) Víš? Takhle ve školce, když to používáte. Tak k čemu. Co to je. (..) Používáte to ve školce, píšete takhle svoje jméno?

(kroutí hlavou)

Vůbec? Třeba na obrázky.

Na obrázky někdy jo, ale, eh, ale někdy i ne.

A k čemu to tam je na tom obrázku?

Koho to je obrázek.

Koho to je. A jinak teda na nic jinýho to nepoužíváte? Ani doma to nepoužíváš?

Píšeš doma někdy takhle ten podpis?

(souhlasně kýve)

Jo? A kdy?

Třeba když chci, když chci, třeba když namaluju obrázek, tak, tak a chci to, to dát mámě, tak tam napíšu - od Čendy pro mámu.

Ehm a proč to tam takhle napíšeš?

Jakože to je pro mámu.

A to - od Čendy - to am je proč?

To jakože jsem to já namaloval.

Aby maminka věděla?

Hm.

Tak jo. A takhle se podepsat - to tě naučil kdo?

Hm, sem.

Doma nebo pani učitelka?

Eh, to umim sám z hlavy.

Sám z hlavy. A úplně na začátku, vlastně, kdyžs to ještě neuměl?

Tak, tak... Ehm.

Tak kdo tě to naučil?

Tak mě to naučila máma.

Máma. A jak tě to naučila?

Tak že... (..)

Pamatuješ si to?

(kroutí hlavou)

Už ne. Nebo jo?

No.

Takže něk ti to třeba ukázala, jak to máš udělat?

Když jsem to neuměl, tak ještě já jsem se na to díval a máma jako takhle napsala Č a já jsem napsal podle ní.

Takže máma to napsala a tys to napsal podle ní. A trvalo to dlouho, než ses to naučil?

Jo.

Jo? Bylo to těžký?

Hm. (souhlasně kýve hlavou)

A to jsi chtěl ty, nebo to chtěla maminka, nebo někdo?

Eh.

Ty jsi přišel za mámou, že to chceš se naučit, nebo máma řekla, že tě to naučí takhle napsat?

Já jsem přišel k mámě, že se to chci naučit.

A proč jsi to chtěl se naučit?

Protože... eh... kdyby sem psal nějaký obrázek a chtěl by sem napsat třeba...

Takže kvůli tomu, aby věděla, od koho to je? Abys moh napsat, že to je pro ní.

Hm.

Hm, to je pěkný.

A takhle ty se tam podepisuješ teda Čenda, a tak se teda jmenuješ?

Čenda.

Čenda, jo. A myslíš si, že až budeš do školy... To máš ještě čas, vid'? Než budeš do školy. A potom až tam budeš a naučíš se psát, tak myslíš, že se to jméno potom změní, nebo že teda budeš se podepisovat jinak. K čemu to budeš používat ve škole? Ten podpis.

To už asi nebudu používat k ničemu.

Ne?

Hm.

Myslíš, že ve škole to je k ničemu?

No, až budu chodit do školy, tak jenom doma to budu používat.

Tam to nebude už na obrázky třeba?

Eem.

Ne. Tak jo.

Tam se asi budu učit jenom keramiku.

Keramiku?

No.

Ve škole? Jak to?

Keramiku jako...

To se učíš už teďka?

Ne. Až ve škole se budu učit...

Tak jo. Tak děkuju...

Viktorka, 2. třída, 4 roky

Takže teda podepsat se - to neumíš - vůbec?

Eem

Ani, ani to nezkusíš?

(kroutí hlavou)

A zkoušelas to někdy?

Eem, nezkoušela.

Ještě nikdys to nezkoušela. A k čemu si myslíš, že takhle když potom se ty starší děti podepisují, tak k čemu to je?

(..)

Víš, jak. Třeba když jsou nějaký obrázky, tak někdy se tam píše jméno.

Asi aby to pani učitelka věděla.

A co aby věděla?

Jak se ty děti jmenujou, když zapomene.

A na těch obrázkách, když to je.

(..)

A někdo od vás ze třídy, někdo z kamarádů, umí napsat svoje jméno?

(kroučí hlavou)

Ne? Nevíš o tom.

No, Filípek umí.

Umí napsat svoje jméno? A kde ho píše třeba? Na co to používá? (..) Kam se podepisuje?

On se podepisuju už sám. Na svůj obrázek.

A proč se tam podepisuje?

Proto, aby pani učitelka věděla.

Aby pani učitelka věděla co?

No, jak se jmenuje.

Jak se jmenuje. A k čemu jí to je takhle pani učitelce, když ví, jak se jmenuje?

Třeba zapomene.

Ehm. Takže se jí to připomene. Hm a myslíš, že až půjdeš do školy, tak se to naučíš, nebo se to naučíš dřív - napsat svoje jméno?

Dřív.

Dřív? A budeš to chtít ty, nebo počkáš, až maminka nebo tatínek ti to řekne, nebo paní učitelka?

Pani učitelka.

Až bude pani učitelka chtít, tak se to naučíš? Jo?

Hm.

A myslíš, že to bude za dlouho, nebo už teďko někdy?

Už někdy teďko, někdy.

Tak jo.

(2. návštěva)

Nela, 2. třída, 4 a půl roku

A tohlencto, cos tady napsala, tak to je tvoje jméno?

Jo.

A co to jakoby je, když to takhle napíšeš? K čemu se to používá.

(..)

Co myslíš? Používáte to takhle ve školce k něčemu?

Myslim, že ne.

A třeba na nějaký ty obrázky nebo tak. Píšeš to někdy?

Jo.

Jo?

Když namaluju obrázek, tak jo.

A k čemu to tam je, na tom obrázku?

No, aby všichni věděli, aby jsme si to nepopletli.

Ehm, ehm. A ty třeba umíš takhle poznat jméno ještě někoho jinýho? Nebo poznáš jenom to svoje?

To svoje.

A umíš třeba přechíst jméno někoho jinýho?

Eem.

Takže když vidíš obrázek a tam je třeba Adam podepsanej, tak nevíš, že to je Adama? Poznáš jenom ten svůj?

Poznám jenom ten svůj.

A kdo tě to takhle naučil se podepsat?

No... Eva.

Eva?

Jo.

A to je kdo?

Jedna od babičky moje.

Říká její kamarádka?

Jo, kamarádka.

A tvoje kamarádka?

I moje.

I tvoje i babičky.

Jo.

A není to nějaká babičky vnučka třeba?

Ne.

Je mladá nebo stará?

Stará.

Starší. Jako babička?

No. (kýve souhlasně hlavou)

A ta tě to naučila?

Hm.

A je to dlouho už?

Už je to dlouho.

A pamatuješ si třeba, jak tě to naučila?

Eem.

Vůbec nevíš. Jestli třeba to něk napsala, nebo...

No, když psala takhle jako já.

A tys to napsala podle ní, nebo ti něk držela ruku...

Podle ní.

A tys to po ní chtěla, aby tě to naučila, nebo ona tě to chtěla naučit?

Já jsem to po ní chtěla.

A proč si neřekla třeba mamince, proč si řekla Evě?

Protože se mi moc nechtělo mámě.

Jo? A proč?

Protože vždycky nám to nedovolí.

Nedovolí. A řekne třeba, proč nechce, aby jste to takhle psali?

Ne.

Říká, že ještě ne?

Eem, že ještě ne.

Hm a myslíš si, že až půjdeš třeba do školy...

To už budu psát na to... z matiky, a budu už lepší, jak kluci, ty neuměj úkoly, ani počítat.

A teďko jsou kluci lepší?

Né, ale Áda už je lepší, než Tomík.

A potom v té škole takhle, myslíš, že budeš psát to svoje jméno třeba psace, nebo takhle.

Psace.

Psace. Všechno budeš psát psace?

Jo.

A budeš psát Nela psace, nebo ještě něco jinýho tam bude?

Ještě něco jinýho.

A co třeba?

No, třeba... Já už nevím.

Nevíš.

Něco tam napíšu.

A jméno teda budeš psát Nela? Nebo máš ještě náký jiný jméno?

Hm.

Ne? Jenom Nela?

Jenom takhle Nela.

A třeba takhle příjmení?

Příjmení... Klapková.

A to nebudeš třeba takhle psát?

Eem.

A píše někdo třeba svoje příjmení?

Ne.

Ne? Ne. Takže když takhle někdo píše, tak píše jenom svoje jméno.

Jo.

Ehm. Tak jo. A nikdy jsi teda nekoukala, jako jak se podepisuje pani učitelka, nebo jak píše něco.

Eem. Ne. Jenom vim, jak se dělá, když jde někdo spát, takový čárky.

Hm. A to je k čemu?

Kdyby tam nebyli, tak by udělali dlouho čáru a nemohli by dělat ty křížky, jenom jednu čárku.

A k čemu teda dělaj ty křížky, čárky...? Co to znamená?

Protože musej, když jde někdo spinkat.

Tak to tam musej napsat?

Jo.

A to dělaj podle jmen?

Ne.

Tak podle čeho?

Podle... (..)

K čemu dělaj ty čárky a křížky?

Um.

Nevíš?

Ne.

Ne? Nebo jo?

Eem. Ne.

A dějaj to tam teda, když jdete spát?

Když jdou děti spát.

A třeba když jdeš ty spát, tak ti tam taky něco udělaj?

Jo. Zvedne každej ruku a spočítá si je, a pak si je tam zapíše.

Tak jo...

Enisa, 1. třída, 3 a půl roku

Co to je?

(..)

Je to Enisa?

(..)

Tak se na to koukni.

(...) Myslim, že to je Enisa.

A k čemu to takhle je, když napíšeš svoje jméno?

Nó, protože... aby někdo věděl, jak se jmenuju.

Ehm. A používáš to takhle třeba ve školce takhle? Napíšeš to někdy?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? A kam třeba?

Třeba domů.

Domů? A na nákej papír jako?

Hm.

A třeba na nákej obrázek.

No.

Jo, taky? A tam je to k čemu na tom obrázku?

Aby mámy měly radost, protože naše mámy s Áňou maj všechny rádi... obrázky mamky.

Jo? Takže aby měly radost, proto to tam je. Anebo ještě kvůli něčemu?

(..) Pro táty a pro mámy.

Ehm, ehm. A třeba pro pani učitelku?

Taky.

Taky to tam je? A pro ostatní...

Taky.

...kamarády třeba.

Taky.

A tohle to takhle, to tě někdo učil?

Hm.

Jo? A kdo?

To už jsi na to dávno nepamatuju.

To už je dlouho?

Hm. Vůbec si na nic nepamatuju. (rozčileně)

Né jo? (smích) Jak to?

Protože už jsme měsíc všechno zapomněli.

A tohle to už dlouho, co ses to naučila takhle? (ukazuji na obrázek)

(souhlasně kýve hlavou)

A všímáš si někdy, že máma nebo táta něco píšou? (..) Nebo pani učitelka. (..)

Koukalas někdy na to, jak píšou?

Eem.

Ne.

Tak až někdy budou psát, tak já se kouknu.

Někdy se koukneš. Ale zatím jsi nechtěla na to koukat? Nezajímalo tě to.

Jako jsem je nevnímala a hrála jsem si. A zapomněla jsem na to.

Jasně. Takže nevidělas ani, jak třeba psali svoje jméno? Že by něco podepisovali.

Eem.

To vůbec. A až půjdeš do školy, nebo možná ještě předtím, tak budeš ještě psát nějak jinak?

Když se to budu pořád učit, tak ano.

Jo? Bude to nějak třeba lepší nebo horší?

Myslim, že to bude lepší.

A až budeš ve škole, tak se budeš podepisovat taky Enisa?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? Nebo ještě nějak jinak?

Žák jinak.

Jinak? A jak?

Jak se mi bude chtít.

Jak se ti bude chtít. A ne třeba tak, jak řekne pani učitelka.

Né.

To ne. Jak budeš chtít ty. Jo?

Jo.

A třeba pani učitelku jsi někdy viděla, jak něco píše?

Eem.

Ne, taky ne. Tak jo.

3. TŘÍDA

Adélka, 3. třída, 5 let

Takhle tady ten podpis, to jméno, co jsi tu napsala, tak co to je? (..) K čemu se to tak používá?

Em. Třeba. Třeba když chci někomu říct svoje jméno.

A proč mu to neřekneš, proč to takhle napíšeš?

Nevim.

A kdo tě to takhle naučil se podepsat?

Máma.

Maminka. A tys to chtěla, nebo maminka chtěla, aby ses uměla podepsat?

Máma

Máma to chtěla. Nebo pani učitelka, třeba?

Máma.

A ve školce to používáte teda, takhle ten podpis?

Jo.

A k čemu?

Třeba na obrázkách.

A co to tam teda znamená, když se tam podepíšete?

To znamená, aby rodiče věděli, že to je naše.

Aby rodiče věděli, že je to vaše. Jasně. A někde jinde si neviděla to svoje jméno.

Ne.

Jenom na ty obrázky teda. A takhle třeba samostatně to nepíšeš. Jenom když ses to učila?

No.

A proč se podepisuješ takhle - Adélka?

Protože to takhle patří.

A třeba Adéla?

Adéla. Tak to je asi moc dlouhý.

Myslíš? To je možná trošku kratší. No, tohleto je lepší. A řikaj ti Adélka?

A moje sestra Barča, ta je velká jako rodiče, a ta mi říká někdy Adis.

Hm a ty ses nechtěla podepisovat Adis.

Em, em.

A jak tě to máma učila takhle se podepsat?

Takhle mi to nejdřív předepsala na papír a já jsem to napsala podle toho.

Podle toho, hm. A kolikrát sto tak opakovala?

Asi hodněkrát.

A myslíš si, že až budeš do školy, to bude asi až za dva roky, ne.

Já budu ještě po prázdninách do čtvrtý.

Ještě do školky. A až budeš do školy, tam se vlastně budeš učit psát a myslíš si, že se pak budeš podepisovat ještě jinak?

Možná.

A k čemu tam bude ten podpis? Ve škole.

Emmm.

Těžko říct? Uvidíš. Tak jo...

Adam, 3. třída, 5 let

Tak jo, tady máme ten podpis. A takhle ten podpis - co to vlastně je?

Adam.

Adam. A k čemu to je?

Nevim.

Nevíš k čemu se to používá? Takhle ve školce třeba. K čemu to používáte?

Nevim.

A jak ses to naučil, takhle se podepsat?

Sám.

Sám? Nikdo tě to neučil?

E, em.

A ty ses to chtěl naučit?

Jo, chtěl.

A k čemu ti to bylo, nebo jako proč ses to chtěl naučit?

Protože chtěl jsem se podepsat sám.

A podle čeho ses to teda naučil?

Podle písmenek.

Podle písmenek. A ty si vzal kde, nebo kdo ti je ukázal?

To mi ukázala maminka.

A neukazovala ti teda jak se podepsat?

Táta mi to ukázal.

Takže ti to ukazoval teda? A tys to podle toho nějak napodoboval?

Hm.

Jo.. nebo...

Zkoušel jsem to.

Zkoušel. Tak to bylo hodně zkoušení, ne?

Hm.

No, takže ses to takhle naučil a ukazuješ to někdy takhle rodičům?

Ukazuju.

Jak se podepisuješ, jo?

Jo.

A to Adam - to ses takhle chtěl podepsat, nebo třeba Adámek ti neřikaj?

Ne, Adam.

Takže Adam prostě. A ty budeš do školy asi tak až za dva roky, ne?

Hm.

Ještě ted'ko ne, až za rok, vlastně. A myslíš, že až budeš do školy, tam se budeš učit psát a ty písmenka, víš, tak myslíš, že se to pak nějak změní ten podpis?

No.

Bude nějakej jinej?

Nevim.

Tak jo, hele tak díky moc, Adame.

Gábinka, 3. třída, 5 let

Takže ted' ti dám nějaký otázky. Co ten podpis teda je?

Nevim.

A k čemu se to používá?

(..)

Tak a ve školce k čemu to třeba používáte?

(..)

Když dáme něco na nástěnku, tak abysme, aby se dalo poznat, kdo to je.

Jo, takže na obrázky. A kdo aby to poznal?

Maminky, tatínkové, dědečkové, babičky...

Jo, jo, jo. A kdo tě tohlento naučil - se podepsat?

Maminka nebo táta.

Už nevíš?

Eem.

A jak tě to učili?

Podepsali mi to a já to podle nich udělala.

A bylo to těžký?

Já... já už si to nepamatuju.

Už nevíš, takže to umíš už dlouho? Jo?

(pokyvuje hlavou)

Tak jo a tady teda jsi napsala co?

Gábinka.

A proč tam není třeba Gábina?

Ee.

Nebo to je Gábina?

Jo.

Jo a proč teda to není Gábinka?

Protože mi tam jedno písmenko chybí.

Jo a kde?

Tady takhle.

Jo, jo, jo. A ty si se chtěla podepisovat Gábinka nebo rodiče?

Rodiče.

Nebo Gábina?

Rodiče.

Neříkali ti třeba Gábina a ty, že chceš Gábinka?

Eem.

A až budeš do školy, tak myslíš, že se ten podpis bude ještě nějak měnit?

Nevim.

Až se naučíš psát...

Hm, jo.

Bude se to měnit? A jak?

Že se ve škole naučím psát.

A pak teda budeš ten podpis psát, jo?

Jo, budu.

Ale tohle je taky napsaný, ne?

Hm, hm.

Ale bude to jiný, nebo nebude?

Ještě nevím.

Jasně, uvidíš, jak to bude. Tak jo.

Matěj, 3. třída, 5 let

Takže takhle si se podepsal a teď se tě zeptám, co to vlastně teda je ten podpis nebo to jméno?

(..)

Takhle když se podepíšeš...

Matěj Adamík.

A k čemu to je teda? Takhle když napíšeš to jméno.

(..)

Co? Nevíš? K čemu to používáte ve školce?

(..)

Podepisujete se takhle ve školce někdy?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? A kam nebo k čemu?

(..)

Co? Třeba na obrázky?

(souhlasně kýve hlavou)

A k čemu to tam teda je?

To už nevím.

To už nevíš. A takhle... podepsat se takhle Matěj - to tě naučil kdo?

(..) Já.

Sám?

(souhlasně kýve hlavou)

A podle čeho? (..) Nebo neučila tě to třeba maminka nebo táta? Neukazovali ti to?

(nesouhlasně kroutí hlavou)

A něk podle písmenek ses to naučil?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? A ten podpis to ses chtěl ty sám naučit?

(souhlasně kýve hlavou)

A proč se podepisuješ takhle Matěj?

(..)

A myslíš si, že až půjdeš do školy, tak že ten podpis se ještě bude nák měnit?

Nevim.

Hele, tak jo...

Alenka, 3. třída, 5 let

Tak a tady tohle je co? Ten podpis nebo to jméno, jak jsi tady napsala.

Nevim.

A víš k čemu se to používá? Takhle ve školce třeba? K čemu to používáte?

Abysme tam udělali masky.

A k čemu?

Na maškarní.

Jo takhle. A jak ses to naučila takhle se podepsat?

To se já učim sama.

Sama jo?

A někdy i maminka pomáhá. Ještě mám i ruskou hru a tam se ukazují obrázky a já musím uhodnout, kde je napsáno třeba ježek a tam mačkáš myškou.

Takže je to jakoby na písmenka.

No.

A ty si říkala teda, že maminka ti to pomáhá. Někdy.

No, někdy se to učim sama, někdy mi pomáhá.

A jak ti pomáhá?

No, že tam tím to podepše a já musím vědět, co tam je napsáno.

Aha.

Ale nejlepší je hra.

No, jasný no. To věřim. A ty ses takhle chtěla umět podepsat, poprosila o to maminku nebo...

Já jsem takhle nejdřív udělala á, pak l, pak k, pak u, pak le.

A proč se teda podepisuješ takhle? Ty jsi chtěla rusky nebo česky?

No, česky to neumím. Já se učim jen rusky.

A proč jenom rusky?

Protože mi to máme od ruskýho dědy.

Jo takhle. A ve škole se budeš učit rusky nebo česky?

Já nevím.

Jo, to ještě uvidíš, to máš času dost. Tak jo.

Adam, 3. třída, 5 let

A takhle když ses mi tady podepsal, napsal to svoje jméno, tak co to je?

Adam.

A k čemu to je? Když se takhle podepíšeš. K čemu to používáš?

Um. (..)

Co? Takhle ve školce třeba podepisujete se?

(kroutí hlavou)

Ne? Neděláte podpisy? Ani na obrázky? Ne?

Tam asi jo.

Jo? A k čemu to tam takhle píšete to svoje jméno?

Že to kreslíme.

Že to kreslíte... A tohle to ses naučil jak, nebo kdo tě to naučil?

Sám.

Sám? Nepomáhal ti někdo?

(nesohlasně kroutí hlavou)

Ne? A jak ses to naučil?

Že jsem psal, psal a psal.

Psal, psal a psal. A jenom podle hlavy nebo podle čeho jsi to psal?

(..)

Když jsi se učil psát takhle tady to jméno, tak psal jsi to sám podle sebe nebo podle něčeho?

Podle sebe.

Tak jo. A ty ses chtěl umět podepsat, nebo to chtěl ještě někdo jinej? (..) Třeba maminka, jestli chtěla aby ses uměl podepsat, nebo pani učitelka?

(nesouhlasně kroutí hlavou)

Ne, nechtěl to už nikdo. A myslíš si, že až půjdeš do školy a budeš se učit psát, tak že takhle taky budeš podepisovat ve škole?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? A k čemu to tam bude, ten podpis, k čemu to budete potřebovat?

(..)

Tak jo...

(2. návštěva)

Martinka, 3. třída, 4 a tři čtvrtě roku

Víc teda neumíš ještě, a naučíš se to myslíš?

Jo, to stačí, protože jsem ještě malinká.

A kdy?

Hm.

A chtěla bys to umět?

(souhlasně kývne)

Jo? A takhle ten podpis, ať už teda takhle jenom kousek nebo celej, tak víš

k čemu to je? K čemu to tak je?

Eem.

Nepoužíváte to ve školce?

Eem.

Vůbec...

No, ale tamhle máme tužky.

Jo, jo, jo.

Protože...

No?

Protože kreslíme tužkama.

Jo takhle, a nepodepisujete si třeba obrázky nebo tak?

Já jo, já někdy jo, někdy ne. Aby jsem si to poznala.

Jo, jo, jo.

A ostatní teda se taky podepisují?

Jenom já někdy.

Nikdo jinej ne?

Eem.

Jenom... ale... jenom, když pani učitelka nám dává placovní lístečky, tak pak nám je podepisuje.

Pani učitelka?

Hm.

A viděla jsi třeba někdy, jak se podepisuje máma a táta nebo pani učitelka třeba?

Eem.

A myslíš, že se podepisují?

(..)

Že taky takhle maj ňáký svoje podpisy. Že píšou svoje jméno.

Eem.

Vůbec. To nepotřebují?

Eem.

Tak jo. A takhle tohlencto M, to tě naučil kdo, takhle se podepisovat?

Nikdo, já už ho umím. Můj brácha Jilka, kterej už chodí do školy. Někdy, ale už si to nepamatuju, kdy. Ale moc neumím těch písmenek. Ale přece jenom něco píšu.

Jo?

Něco.

Co třeba?

Já mám doma takovej sešítek, do kterýho můžu si dělat, co budu chtít, protože je můj - růžovej.

A tam si i píšeš?

Tam si něco, co budu chtít psát, píšu. A vůbec nikomu to nevadí. A hlavně mě ne, protože nikomu to nevadí, protože je to moje.

Jo, jo, jo. A ty jsi teda říkala, že zatím ti stačí jenom tohlento M, protože jsi ještě malinká. Jo?

Hm.

A až budeš větší, tak tam budeš mít víc těch písmenek?

Ehm.

Jo?

Ehm.

Celý to tvoje jméno?

Hm... Jo, ale až budu velká.

Jo a myslíš, že třeba až půjdeš do školy, tak... to už to budeš takhle umět?

Jilka umí hodně písmenek, protože... No, ale umí je jinak, než normálně, protože on chodí už do školy, ve který píše jinak než normálně.

Jinak než takhle?

Takhle ne.

Jinak píše.

Úplně jinak. Takhle to umí psát úplně jinak.

A myslíš, že to taky budeš takhle umět teda, až půjdeš do školy?

Hm.

Takže to bude úplně jiný ve škole - to psaní?

Hm.

A takhle už nebudeš psát, myslíš?

Hm. No, ale někdy když budu chtít, tak jo.

Tak jo, takže ve škole se teda naučíš psát jinak. Tak jo...

Anetka, 3. třída, 5 let

A napsalas tam co tady? Tvůj podpis, nebo to jsou nějaký písmenka?

Písmenka.

A víš jaký?

V.

A který je V?

(ukazuje na V)

Aha, a není tam teda napsaný Anetka?

(kroutí hlavou)

A umíš napsat Anetka?

Anetka. (ukazuje na všechna písmena, která napsala)

Aha. A k čemu je používáš, když takhle píšeš ty písmenka? K čemu to je? Nebo to jméno.

(...)

Používáte to někdy, píšete takhle někdy ve školce?

(kroutí hlavou)

Vůbec? Ani kamarádi takhle třeba nepíšou?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? Co třeba?

Hm...

Co myslíš?

Písmena.

A píšou třeba svoje jméno někdy?

(souhlasně kýve hlavou)

A ty ne, nebo ty jo?

(souhlasně kýve hlavou)

Taky? A takhle to píšeš, nebo ještě nějak jinak?

(...)

A kam třeba píšou teda, nebo kam píšeš?

(..)

Třeba na nákej papír nebo k obrázkům.

Na papír a k obrázkům.

A k čemu to tam je na tom obrázku, nějaký písmena?

(..)

Co myslíš? Jenom si tak tipni.

(..)

Nemáš nákej tip, k čemu by to tam mohlo bejt.

(nesouhlasně kroutí hlavou)

A viděla jsi třeba někdy, jak se někdo podpisuje, třeba maminka nebo tatínek podpisují?

Jo, viděla jsem, jak píšou.

A viděla jsi je někdy, jak píšou svoje jméno?

(kroutí hlavou)

To ty ještě asi nepoznáš, co píšou. Na to seš ještě malá.

(..)

Jo? A třeba pani učitelka, ta píše taky někdy něco?

(souhlasně kýve)

A jméno někdy třeba?

(kroutí hlavou)

Ne. To ne.

A myslíš si, že až půjdeš do školy, že tam se teda naučíš psát? A budeš se teda takhle něk taky podepisovat? Psát svoje jméno.

(souhlasně kýve)

Úplně stejný?

(souhlasně kýve)

A tohleto, je tam teda napsaný Anetka?

(kýve hlavou)

Jo.

Určitě?

(kýve hlavou)

A to je teda tvoje jméno?

(kýve hlavou)

Tak jo.

4. TŘÍDA

Honzík, 4. třída, 6 let

Takže díky za ten podpis. A tohle, co to vlastně je?

Honzík.

Honzík to je? No. A k čemu to je? Takhle se podepisovat, psát to jméno.

Nevim.

Nevíš? K čemu to tak používáte ve školce?

No, abysme si to poznali.

Abyste si to poznali, koho to je?

Hm.

A jak ses to naučil takhle se podepsat?

Mě to učila máma.

Mamka?

Teda Honzíka ne, ale Honzu jo.

Honzu? A jak to že to nakonec byl Honzík. To jsi chtěl ty, aby to byl Honzík?

Hm.

Jo? Tobě se nelíbilo Honza?

Um, um.

Chtěl jsi Honzíka?

Hm.

A ona tě teda maminka chtěla naučit Honzu?

Jo, jenže já se taky někdy podepisuju Honza.

Jo, takže někdy se podepisuješ Honza?

No, jo, moc ne.

A ostatní ti říkaj Honzo nebo Honzíku?

Honzo.

Honzo. A proč se podepsal jako Honzík?

Nevim.

Líbí se ti to víc?

Hm.

A vy jste to potřebovali do školky takhle se umět podepsat nebo...

Emmm.

A myslíš si, že až půjdeš do školy a naučíš se psát, tak že ten podpis bude ještě nějaký jinej?

No, asi jo.

Jo? A v čem?

Nevim, v ničem.

Takže si myslíš, že budeš pořád podepisovat takhle - Honzík?

Hm.

A k čemu ti to tam bude v té škole takovej podpis?

Nevim.

Tak jo tak takhle to zatím necháme a díky moc za rozhovor, Honzíku.

Barunka, 4. třída, 5 a půl roku

Tak díky moc a já se tě budu ptát na nějaký otázky. Takže, co to ten podpis je?

Nevim.

K čemu to používáte ve školce?

Aby to mámy poznaly.

Aby to mámy poznaly? A co aby poznaly?

No, kterej je náš obrázek.

Jo, kterej je váš obrázek. Jo a tebe to naučil kdo, takhle se podepisovat?

Sama.

Sama jo? A jaks to udělala?

Já jsem na to řák přišla.

A jak? Podle čeho?

Nevim.

Fakt sama, jo? A vidělas to někde napsaný?

(krouť hlavou)

Ne? Takže si na to sama přišla, jo? To seš šikovná. A nechtěla to teda maminka, tatínek nebo paní učitelka?

Ne.

A Barunka se podepisuješ proč?

Nevim, protože se mi to víc líbí než Bára.

A říkaj ti Barunka nebo Bára?

Oni mi říkaj Bára.

Ale tobě se víc líbí Barunka, ale je to delší, těžší, ne? Nebo ne?

(krčí rameny)

A ty umíš ty jednolivé písmenka?

Hm.

A který je třeba tohle?

R.

A tohle?

B.

A tohle?

A.

Takže umíš. A umíš třeba vyjmenovat abecedu?

Celou ne.

Ale něký teda umíš písmenka. A to ses naučila jak?

Od mojí ségry.

A naučila tě ta ségra psát ten podpis?

Ne.

Ale musel tě to někdo naučit.

Ne, já jsem se to naučila sama.

Úplně? Takže si měla ty písmenka a nějak ses to naučila?

(krčí rameny)

A až budeš do školy, tak si myslíš, že se budeš podepisovat jinak, nebo takhle -

Barunka.

Nevim.

Jak to bude chtít pani učitelka?

Asi jo.

Asi jo. Hele, tak jo...

(2. návštěva)

Kuba, 4. třída, 6 let

Tohle, to cos mi sem napsal, to je teda tvoje jméno, tvůj podpis?

Hm. Jinak se ale jmenuju Jakub.

Jo, a Kuba to je co teda?

To mi tak občas říká maminka.

Jo, takhle ti říkaj, a proto se tak i podepisuješ?

Hm, protože já neumím tamty další, já to umím jenom takhle se čtyřma.

Jo, protože to Jakub delší. Jasný, jasný.

Nebo Kubík.

To je taky ale dlouhý docela.

Hm.

A...

Pro mě je lepší Kuba.

Kuba. To je nejkratší a líbí se ti to Kuba, ne?

Hm.

Řikaj tak i třeba kamarádi?

Hm.

Hm.

Třeba jeden můj kamarád mi říká Kuba, a mně to nevadí, i když Kuba mám... i když Jakub nemám rád.

A od něj ti to nevadí?

Eem.

A od někoho to ti vadí?

Třeba od maminky trošičku.

Jo, lepší, když ti říká Kubo, nebo...

...nebo Kubíku.

Jo. To zní líp. To se ti líbí víc.

Hm.

A to myslíš, že teda Jakub není hezký?

Jo, trošičku, ale lepší je to Kuba.

Hm. A takhle teda, když to napíšeš, tak co to je? K čemu si myslíš, že to je?

Když je to napsaný na papíře.

Hm. Nevím.

Používáte to třeba ve školce? Podepisuješ se někam?

Třeba se podepisuju jenom to... když něco vyrábíme.

Jo.

Aby jsem si to poznal.

A aby to třeba někdo jinej poznal?

Aby maminka to poznala.

Ehm, to taky teda pozná podle toho, že tam je napsaný Kuba.

Nebo Kubíček.

Nebo Kubíček. To taky umíš napsat teda?

Eem. (nesouhlasně)

A pani učitelka to třeba umí napsat?

Hm. Pani učitelka tam vždycky... někdy tam píše Žižkovský. Já mám příjmení Žižkovský. U nás ve třídě jsou ještě dva Kubové.

Ehm.

Takže dohromady tři.

Jo, takže tam píše to Žižkovský, aby se poznalo, kterej to je Kuba?

Hm.

Nebo proč?

Proto aby se to poznalo.

Jasně. A třeba takhle maminka nebo tatínek, tak podepisujou se taky něk?

Eem. (nesouhlasně)

A píšou něký věci? Viděl jsi někdy, že by něco psali?

Jo. Maminka píše to pro tatínka. Mu vždycky něco balí a chce mu to... to dát na balíčky, který on... tam vždycky takhle něco napíše.

Jo, jo, jo, ale ty nevíš co?

Ne.

A ty ještě asi neumíš číst ve školce, vid'?

Trošičku.

Trošku umíš.

Protože si to řeknu dvě a potom dvě, a tak to spojim dohromady.

Ehm, ehm. Jsi šikovnej. A takže teda viděl jsi maminku, jak píše na ty dárky něký věci, ale jinak ani ne. Třeba že by psali svoje jméno?

Em, eem. (nesouhlasně)

(..)

Když jsme byli na horách, tak mě maminka musela zapisovat na program a musela mi objednávat svačinky.

Ehm, ehm. A tam psala někde tvoje jméno?

Hm, psala tam jenom moje jméno.

Ehm, a proč?

Proto aby jsem se tam zapsal.

Jo, jo.

A jinak, když jsme byli na horách, tak tam byli taky dva Kubové, takže nás tam bylo taky... jako ve školce tři.

A jak jste se poznali? Když se řeklo: „Kubo“?

Eem. Pani učitelka Pája nám to vždycky říkala, že my se poznáme.

Ehm, ehm.

Hm.

Co?

Až si vzpomenu.

Jo.

Protože já jsem tam měl jednoho kamaráda - Štěpán - ten byl můj nejlepší kamarád.

Na horách, jo?

Hm.

Nestejská se ti po něm?

Stejská. Hrozně moc.

Jo? A on bydlí někde daleko, nebo...

Já... já ani nevím, kde.

Hm.

A příště sem nepojede. Já tam jezdím každý rok na tyhle hory.

Hm. Takže už ho asi nepotkáš?

Jenom někdy. Jestli tam třeba bude.

Jasný, no. A když ještě teda se vrátíme tady k tomu (ukazuji na jeho podpis), tak myslíš si, že takhle se podeš podepisovat furt...

Hm.

...nebo potom, až přijdeš do školy, tak tam se taky budeš podepisovat stejně?

Hm.

Úplně stejně?

Třeba, když mě to naučej, tak by jsem se podepisoval třeba Kubík nebo Jakub.

Hm. Takže když budeš umět psát a budeš si moct vybrat...

Já, já už umím napsat i míč.

Hm.

I máma i táta. (pyšně)

Ty jo. A ve škole teda, až budeš umět psát úplně všechno, co budeš chtít, tak...

A děda vždycky, když říká, aby... to, děda chtěl, aby jsem mu fotku... my máme doma to, pejska Sárú a děda vždycky chce, aby jsem mu na fotku napsal čokl. A to já nechci, protože naše Sárinka není čokl, ta je hodnej pejsek.

Hm.

Tak děda mi tam podepsal... on mi to předeapsal na jinej papírek a jak mi to předeapsal, tak...

Jako tvůj podpis? Nebo?

Ne, to čokl. No a maminka a babička tam byla a já jsem řekl, že nechci tam psát čokl a babička řekla, jak se píše pejsek. Sára. A já jsem potom podle ní napsal a toho čokla jsem nechtěl.

Jo a tohlento (ukazuji na jeho podpis) to tě naučil kdo psát, třeba takhle Kuba?

Hmm... maminka už, a už se ani nepamatuju kdo.

Maminka teda?

Hm. Já nevím ani.

Nevíš už, jak to bylo?

Hm, protože to už bylo strašně dávno.

Jo, jestli ti to třeba něk ukázala... už nevíš.

Možná jsem si na to přišel sám.

Jak?

Já třeba občas si vymejšlim třeba takový, že řeknu kůň, a potom něký slova si myslím, třeba auto, tak tam vždycky zkusím říct tamty slova a píšu to a maminka mi vždycky řekne, že to mam... že tam mam něký písmenka tam špatně.

Ehm. A co si takhle uměl napsat první?

Uměl jsem napsat úplně všechny písmenka.

Ze začátku?

No, já jsem měl takovej počítač, ve kterým jsem se naučil všechny písmenka - se tam můžu učit. Ale už se mi... ale já jsem mu nechtěl pučit počítač, protože on je ještě malinký miminko a on by mi ho rozbil. A potom to mi tatínek vynadal něk ošklivě... tak já jsem... strašně se na mě zlobil. A já jsem to myslel dobře, tak jsem to chtěl nedat a tatínek mi to vyrazil z ruky, takže se mi to rozbilo. (smutně)

Hm.

Já to zkouším skoro každý den zapínat.

Hm.

A nejde to.

Hm, tak třeba to potom pude.

Hm.

Co myslíš? No, uvidíš.

(..)

Tak jo...

Adam, 4. třída, 5 a tři čtvrtě roku

A tohleto je teda tvůj podpis? To je tvoje jméno, jo?

Adam.

Adam. A k čemu to takhle je, když to napíšeš? (..) Co myslíš? Používáte to takhle ve školce? (..) Píšete někam svoje jméno?

Hm, třeba nám to pani učitelka píše na pracovní listy.

A ještě někam třeba?

Um.

Třeba na obrázky.

No.

Taky?

Třeba.

A píšete to někdy sami? Píšeš to taky někdy sám, že se někam podepíšeš...

Jo.

Jo?

Hm.

Taky teda. A jak to, že jednou pani učitelka a jednou vy?

Co?

Jaktože jednou pani učitelka a jednou vy? Na čem to záleží?

No, jak kdy.

Ehm, a k čemu to teda tam je, když to tam pani učitelka udělá, nebo když ty se tam podepíšeš?

To nevím.

Nevíš. Jen tak. Je to třeba hezký, nebo... (..) Když máš třeba obrázek, tak proč tam je tohle to ještě navíc?

Aby, aby jsme... aby pani učitelka věděla, čím... co je čím.

Ehm, ehm. A ještě někdo, aby to věděl?

Eem.

Eem, už ne. Třeba vy nebo rodiče...

No, rodiče můžou.

Taky by to z toho poznali?

Hm.

A kdo tě to naučil vlastně, takhle se podepisovat?

Jé, já to umím, že jsem se to naučil sám.

Sám?

No. A jak? Pamatuješ si to?

Eem.

Už nevíš? Už je to dlouho?

No.

Jo?

Hm.

A to malý, to mě naučila Moninka.

Ehm. Maminka?

Moninka.

Monika?

Moninka, moje sestra.

Aha.

Ona má totiž jméno z jiný země.

Aha.

Se jmenuje Mona.

A naučila tě to psát teda všechno?

Ne.

Ne, to ne?

Ne.

A ukázal ti to třeba někdo teda?

Eem.

Sám. A jaks to udělal teda? Jaks na to přišel?

Už nevím.

A umíš napsat třeba jiný písmenka?

Jo.

Jo? Třeba tohle...

Já umím napsat i svoji celou mamku.

Jó? A tohleto je co?

L.

A tak mi ukaž, jak napíšeš tu mamku.

Klidně můžeš třeba semhle, jestli už se ti to tam nevejde.

Ehm. Takže máma je Lenka.

Včera měla svátek.

Jo.

No, včera bylo dvacátýho prvního února. Aha, vidíš, to já ani nevím, takže i pani učitelka měla svátek.

No, vidíš. A takhle teda, když umíš napsat to Lenka, to maminky jméno, tak to ti třeba maminka ukazovala, nebo to ses taky naučil sám?

To už nevím.

Taky nevíš. To už umíš dlouho?

Hm.

Jo?

Asi od dvou nebo tří let.

I napsat to Lenka?

Asi od čtyř, ale už si to vůbec nepamatuju.

A umíš třeba číst trošku?

(souhlasně kýve hlavou)

Když tady třeba vidíš (ukazuji mu podpis jiného z dětí), tak poznáš, co to je?

(..) Kuba.

Kuba. Takže umíš to přečíst.

No, jenom nějaký, ale jenom trošku umím číst, ale neumím... já umím číst jenom nějaký jména, ale jiný neumím.

A to čteš jak? Jakože ty písmenka jednotlivý si nějak jakoby řekneš, anebo to znáš, že to takhle vypadá - celý to Kuba?

Ne, to si takhle v té hlavě si to promyslim, jaký tam jsou písmenka.

Jasně. A jakoby, co to zní, nebo co ti to připomíná...

Ne.

Tak jo. A myslíš si, že ještě takhle ten podpis, jak ho máš tak, že se bude ještě nějak měnit? (..) Třeba až přijdeš do školy? Budeš se podepisovat taky takhle Adam, nebo nějak jinak?

Třeba psace.

Psace.

No, tam už píšou.

Jasný, to ještě neumíš?

Eem.

A budeš se podepisovat Adam pořád?

Hm.

Jo?

Jo.

Budeš se podepisovat pořád stejně. Akorát to třeba bude psace.

Hm.

Tak jo...

Kiril, 4. třída, 5 a půl roku

A když jsi takhle sem napsal to Kiril, tak co to je?

Jméno.

A k čemu se to používá, takhle když to napíšeš?

(..)

Používáš to někde takhle třeba ve školce? Píšeš to někde?

Jo.

A kam?

No, že když pani učitelka něco zavolá, tak řekne Kiril. (..) A když to ty píšeš, třeba na nákej obrázek, tak to taky mám napsat, aby věděli.

Aby věděli. A kdo aby věděl?

Pani učitelka, aby věděla, jak se jmenuješ.

Jo, jo, jo. A třeba aby rodiče věděli?

Jo.

Taky? A kdo tě to naučil takhle se podepisovat?

Máma.

Mamka? A pamatuješ si, jak tě to naučila?

No, jo.

Jo? A jak to bylo?

Než já jsem udělal K, a pak celý jméno.

Ehm, ehm. A ona ti s tím pomohla - máma?

Jo.

Jo a jak? Držela ti nák ruku, nebo ti to ukázala jenom, jak to napsat?

Hm, no, držela mi ruku, já jsem tam udělal chybu, pak mě spravila.

A viděl jsi třeba někdy podepisovat se maminku nebo tatínka? Jak píšou svoje jméno. Nebo pani učitelku?

Ne.

A viděl jsi je psát něco?

No, jo.

To jo. A myslíš, že bys to poznal, kdyby psali svoje jméno? Nebo bys to ani nepoznal?

No, moh, moh jsem to nák poznat.

A jak?

No, že já... že udělala poslední dvě L.

Aha. A viděls to někdy?

No jo.

U mámy?

No.

A co si teda takhle poznal?

No, protože tat'ka ukázal, abych se podepsal já a já jsem řek mu, že aby máma se podepsala a ona se podepsala mě.

Jo, aha. A proč teda podepsala tebe a ne sebe?

No, protože tat'ka to tak řekl mamce.

Jo, jo, jo. A neviděl jsi teda někdy, že by podepsala sebe mamka.

(odmítavě kroutí hlavou)

To ne. A myslíš si, že potom až půjdeš do školy, to je teda za rok...

Jo.

...tak, že se budeš podepisovat takhle stejně?

No, já se pak naučím možná i dýl.

Jak dýl?

No, že ještě jak se dál jmenuju...

Dál? Jo, to příjemní... jakoby to druhý jméno ještě.

Jo?

To je jaký vlastně?

Vinš.

Vinš. To se naučíš teda až ve škole asi?

No.

Anebo třeba ještě dřív?

Možná se naučím ještě teď'kon v zimě.

Jo?

No.

A řekneš třeba někomu, ať te to naučí?

No, můžu říct.

Proč jsi zatím neřek nikomu, aby tě to naučil?

No, protože jsem se bál.

Bál? A to Kiril to jsi chtěl taky umět ty napsat, nebo...

No.

Jo?

Jo.

A to jsi poprosil teda maminku, nebo maminka to chtěla, aby ses podepsal?

Ne, táta to poprosil.

Táta to poprosil. A tys to řek první tatínkovi, anebo tatínek to vymyslel?

Tatínek to vymyslel.

Ten chtěl, aby ses uměl podepsat.

Jo.

A proč tě to nenaučil sám?

No, protože mi to ukázal a já jsem to udělal celý jméno.

Jo, jo, jo. A podle tatínka ti to teda nešlo?

No, šlo.

Šlo?

Jo. A žádný chyby tam nebyly.

Jo, fakt ne? Takže táta ti to taky ukazoval.

Jo.

A toho jsi poprosil?

Jo.

A jaktože pak jste poprosili ještě maminku?

No, ještě mám... bráchu jsem taky poprosil.

Takže taky?

Jo.

A ten ti taky ukázal, jak se podepsat?

No.

A viděl jsi třeba, jak se on podepisuje? Ukázal ti to?

Ještě nevím.

To nevíš. A takže tys takhle poprosil i bráchu?

Jo.

A třeba pani učitelku?

No, pani učitelku ne.

Proč ne?

No, protože...

Jo a ten brácha ten ti to ukázal jak?

No, že nejdřív on začal s R, a pak dodělal ty dvě.

Ehm, ehm. Tak jo. A ty už to uměl třeba, nebo kdo tě to naučil první? Kdo ti to ukázal první?

Já jsem to už uměl.

A kdo byl teda úplně první, kdo ti to ukázal?

Brácha, pak máma, pak táta.

A proč ti nestačilo třeba jenom od bráchy?

No, protože jsem si to nějak nezapamatoval.

Jo, takhle, takhle. A to... A brácha ti to ukázal poprvý?

Jo.

A to jsi chtěl ty po něm, nebo brácha sám o sobě ti to ukázal?

Sám od sebe mi to ukázal.

Jo, takže tys to po něm nechtěl?

Jo.

Jo, dobře. Tak jo...

Příloha č. 7

1. TŘÍDA

Takže první otázka, na kterou se tě zeptám. Když řeknu teda ten podpis, tak co si tak představíš, co si myslíš, že to je. Podpis, podepsat se, napsat svoje jméno.

(..) Nebo k čemu se to používá? (..) Podepisuješ se ty?

(souhlasně kýve hlavou)

Jo? A kdy se třeba podepisuješ?

Někdy mi to máma podepíše a někdy taky já. Si. No, když máme třeba něco v notýsku, tak si to podepíšu.

Jo, takhle. Ale to není tvůj podpis, ale vlastně to je jakoby maminky nebo tatínka.

No.

A tvůj podpis. Třeba, já nevím, ve škole se nepodepisuješ? Nepíšeš nikam svoje jméno?

(souhlasně pokyvuje hlavou)

Jo? A kam?

Do družinového notýsku. Tam o tom karnevalu.

A třeba když píšete nějakou písemku, nebo kreslíte něco, tak tam se podepisuješ?

Eem, tam mě podepisuje máma nebo tatínek. Nebo babička.

Když kreslíš nějaký obrázek - ve škole?

My si jenom třeba hrajeme s Bárrou na školu s Pepanem. My si jenom takhle někdy hrajem, někdo dostane čtyřku, jedničku, dvojku, trojku.

A když píšeš svoje jméno. Fakt třeba na ty obrázky, když máte výtvarku, tak kreslíte?

Jo, kreslíme.

A tam se nepodepisujete, aby se třeba poznalo, čím to je?

No, když jsme třeba dělali ty Vánoce, v tom zvonečku, tak jsme si jenom takhle natiskli razítko. Naše.

A když třeba píšete nějakou písemku, tak máte sešity.

No, máme.

A na ty sešity psal jsi třeba svoje jméno.

Eem.

Ne. A kdo ti to psal?

Máma.

A uměl ses třeba podepsat už ve školce?

Ano.

Jo a to tě naučil kdo?

Já sám.

A někdo ti s tím pomáhal?

Ne.

Nikdo? Vůbec?

Ne.

Nikdo ti nepomáhal. A podle čeho ses to naučil? V té školce, tam jste vlastně ještě neuměli psát.

No, já jsem poznal, třeba když nás třeba přečetla Pivoňka, tak jsem už to poznal.

Taks to poznal. A psal jsi teda svoje jméno, třeba nákej obrázek, nebo někam v té školce.

My jsme třeba tady kreslili obrázky, ale musela to pani učitelka podepsat.

A v té školce už ses teda uměl podepsat?

Ano.

A ty si nepamatuješ, jak ses to učil? (..) Říkáš sám.

No.

Ale jak?

Já jsem zapomněl.

Zapomněl. Dobře, dobře. Takže maminka třeba ti neukazovala, jak se podepisuje?

Jsem se akorát podepsal. No, když mi bylo ještě dva, tak jsem to ještě neuměl.

A pomáhl ti teda táta nebo někdo z rodiny jinej?

No, děda mi pomáhal.

Děda tě to učil teda?

Děda Milek.

Jo? A jak tě to učil?

Že on to musel napsat psacím a já jsem to musel napsat tiskacím.

Aha, ale tos ještě neuměl tiskací písmenka, ne? Nebo to jsi poznal, co je psací a co tiskací?

No.

Jo? Tak jo. A ty seš teďko v jaký třídě? V první, ve druhý?

V áčku.

V první třídě?

Ano.

A když teda si vzpomeneš, jak ses podepisoval ve školce, nebo kdyžs byl teda ještě před školou a teďko, tak podepisuješ se nějak jinak, nebo je to stejný? Když jsi psal to tvoje jméno.

No, ve školce mi, no, pani učitelka Jančáková, ta mi pomáhala. Máme jednu pani učitelku, tu jsme měli i loni.

A teď už to teda zvládáš sám?

Jo.

A je to nějaký jiný, nebo je to lehčí teďko?

Teď je to lehký.

Teď je to lehký. A jak to, že už to je lehký teďko?

Hmm.

Co myslíš?

Myslim, že ano.

Že to je teďko lehčí?

Jo.

A proč? Co je jinak, než když jsi chodil do školky?

No, ve školce, když mi bylo tři, tak jsem měl jenom značku. Třeba kytku. Tak mi pomáhali. A pak jsem měl náklad'áček.

No.

Eeh, a pak jsem měl podpis.

A ta kytko, nebo to byl nákej ten znáček tvůj...

No.

A to byl taky jakoby podpis nebo to bylo co?

To bylo jméno naše.

To bylo jakoby jméno.

Jako třeba Pivoňka David. A tam jsem měl napsat Davídek.

A třeba ta kytička, jak jsi říkal...

No, ta taky. A teďka je někde...

A to bylo třeba kde ta kytička?

Hm, ve školce. Takhle jako, jak jsou tam ty, to byl jakoby papír, tak tam byly ty ohlázky, a pak se to tam strčilo. Jestli jakoby po o., nebo kdo není, tak to otočí.

Takže to byly vaše přihrádky.

No.

A podle toho jsi poznal, že to je tvoje přihrádka.

Jo.

A nebo že to je někoho jinýho přihrádka. Hm. Tak jo. A když ses teda podepisoval, jak jsi mi říkal, do toho notýsku, někdy, že si podepíšeš tam něco, tak to se maj podepisovat rodiče, nebo... nebo ty?

Někdy mi to taky podepsali, nebo já.

Takže to podepíšeš, i když třeba pani učitelka řekne, že to je... jenom jakože rodiče to maj podepsat?

Jo.

Jo? A ty to dokážeš se podepsat jako rodiče, nebo tam napíšeš svůj podpis?

Svůj podpis.

Svůj podpis? A to pani učitelce nevadí?

Jenom pani družinářce. Nevadí.

A pani učitelce?(..) Vadí?

Hm.

A co ti na to třeba říká?

Že se nesmíš takhle podepisovat...

Aha.

...nebo dostaneš pětku.

A proč to teda nedáváš doma podepsat rodičům, když pani učitelka řekne?

Jenom tam musí někdo podepsat.

Jasně, jakože pani učitelka neříká, že to má bejt od rodičů. Tak to podepíšeš sám. A pak ti to vyčítá.

No.

Tak když už to víš, že to nemáš podepisovat ty.

Ted' je druhá otázka?

To si jenom tak povídáme, to není přesně daný na otázky. Ale už budeme zachvilku končit. Už jsem ti dala docela dost otázek.

No, ještě nákou poslední. Jsme ještě neřikali, jak se jmenuju, kolik mi je loků...

No, tak můžeš mi to říct.

No, menuju se David Pivoňka a je mi sedm let.

No, tak to stačí. Alespoň takhle se známe. Já jsem Míša.

Hm.

Hele, já se ještě vrátím k tomu, jak se podepisuješ do toho notýsku. Jo, to je furt do toho - to je jakoby nová otázka.

Jo.

Jako bereš to, že to je jakoby falšování?

Eem.

Jakoby že se to nesmí teda?

Hm... Nou.

Co?

Ne.

Ne.

Ne.

A když potom pani učitelka ti to vyčítá?

Hm.

To je její věc.

No.

Jo, tak jo. Takže... Hm... Takže fakt jenom do toho notýsku? Nenapadá tě ještě, kde by ses třeba podepisoval?

No, ani v tom, ve školním, jenom ve družinovym.

Jo, to je jenom ve družinovym.

Tam to musí podepsat maminka nebo tatínek.

A vo co se vlastně jedná v tom družinovym notýsku, co se tam píše? Co se tam podepisuje?

Třeba... Tak ve školním. Tak třeba ve školním. Tam musíme přinést třeba deset korun...

Jo. Jo, jo, jo.

...protože jsme přinesli těch deset korunek, tak jsme jeli na takovej festival. Teda, takový představení. Tam byl Kuba Kubikula, a pak jsme jeli nazpátek.

Takže aby to rodiče věděli, tak se to píše do notýsku. A to je ten školní?

No.

A tam se teda nepodepisuješ ty? A jak to?

Máma mi to zakáže.

Jasně, a v tom družinovym? Tak tam píšete co?

Tam se můžu podepisovat.

A co tam tak většinou je napsaný, co podepisuješ?

Hm.

Co tam píšete do toho notýsku? K čemu to je? V tom družinovym.

Tam se třeba podepíše - přinest do družiny tři sta korun.

Jo, tohle. A tam ti to máma nezakazuje, ať se podepíšeš?

No jo, no, někdy jo. No, já se vždycky, no, někdy se podepíšu takhle P I V A O Ň
K A (hláskuje a jakoby píše na stůl). Moje jméno.

A třeba máma nebo táta se taky podepisují tak ňák, nebo... Víš, jak vypadaj jejich podpisy?

Ano. Ne. Oni se jenom podepisují, jenom podepíšou mě.

Ehm. Tak jo. A ještě se tě zeptám na jednu takovou věc... Třeba koukal ses někdy, jak se podepisují spolužáci? Jak píšou svoje jméno. Viděls to někdy? U svých kamarádů...

(kroutí hlavou)

Ne.

Takže jenom jak píšou a že by někdy psali svoje jméno, tak to ne?

Hm, ne.

Jenom pani... jenom máma moje. Nebo David Souček má takový ty...

Takže jsi ho viděl jak se podepisuje?

Jenom pan Souček.

Pan Souček. To je kdo?

To je Davida Součka...

Táta?

No. (souhlasně)

Takže viděl jsi teda podpis tatínka někoho jinýho? Ale teda kamarády podpis ne.

Ne.

Hele, tak jo. Tak to byla poslední otázka. Děkuju ti moc.

2. TŘÍDA

Takže první, co mě zajímá je, jestli dokážeš něk říct, co to je podpis? Když člověk napíše svoje jméno, tak co to je?

Tak že se někam podepíše, aby věděl, aby se vědělo, že to je opravdu vod něj.

Takže je to něco jakoby potvrzení, nebo aby se ten člověk poznal?

No, aby se ten člověk třeba poznal.

A napadaj tě nějaký situace teda, třeba konkrétně kdy se používá ten podpis?

Třeba když musíš podepsat třeba nějakou smlouvu.

A třeba ty se podepisuješ někdy?

Já se podepisuju na pracovní listy ve škole.

A ještě někam?

Třeba když píšu dopis.

A ještě něco tě napadne? Tebe toho napadá.

Eh.

Ono už toho moc nebude, vid'?

Takže ve škole... a třeba na nějaký obrázky.

Ehm. (souhlasně)

Aby se... a proč se tam podepisujete vlastně?

Absyeme si to poznali. Aby bylo vědět, že jsme to byli my.

Ehm, dobře. A ty seš teďko ve druhý třídě?

Ehm. (souhlasně)

A pamatuješ si, že když si chodila do školky, jestli už ses taky uměla podepsat... napsat svoje jméno?

Jo, ale jenom tiskace.

A to si uměla psát nebo neuměla? Ve školce.

No, tak trošku jo.

A to méno si teda uměla napsat?

(souhlasně pokyvuje hlavou)

A to tě naučil kdo?

Ehm. (zamyšleně)

Pamatuješ se?

Mamka.

Mamka. Takže pani učitelka to po tobě nechtěla? Ve školce.

Ani ne, jenom když jsme si podepisovali obrázky.

A ty jsi chtěla po mamince, aby tě to naučila? Nebo pamatuješ se, jak to bylo...

Nebo jestli maminka to chtěla, nebo to chtěla pani učitelka ve školce...

To já nevím.

To už nevíš. Jasně. A ten podpis v té školce, já nevím, jestli ještě víš, jak vypadal, tak teďko je to, je ten podpis jinej teďko?

No jo, teď píšu psace. Ale píšu to tak rychle, že to ani nejde přečíst.

Takže...

A nebo se podepisuju obrázkem. (smích) Hruštičkou.

Jo?

Já se menuju totiž Hrušková.

To je dobrý. A tenhle ten podpis používáš kde? I třeba ve škole?

No, když se podepisuju na nějaký obrázky, nebo... někam.

No, tak to je zajímavý. To seš asi jediná, kdo má takhle obrázek místo jména.

No.

Jo?

Ještě moje kamarádka tam udělá houstičku, protože se jmenuje Žemličková.

No, tak to je hezký. A to napadlo tebe, nebo jí teda? Kdo s tím přišel první?

No, já.

Ty. S tou hruškou. A to už v té školce nebo až...

No, i ve školce taky.

Jo. Takže to už tě to napadlo, nebo ukázal ti to někdo?

Hm... Asi mě to napadlo, protože se jmenuju Hrušková.

Hm, tak to je dobrý. To máš ještě rychlejší, než napsat to Hrušková.

No.

A je teďko lehčí se podepisovat, než to bylo v tý školce?

Jo.

Asi to je protože už umíš psát. To jsi předtím neuměla?

Eem. (záporně)

Přijde ti to lehčí, nebo ani ne?

Tak je to rychlejší.

A jaks mi říkala, že se podepisuješ třeba na pohled nebo ve škole, někde, na nějaký pracovní listy, tak je to stejný, když to podepisuješ, když se podepisuješ napohled, a když se podepisuješ na nějaký pracovní list?

Eem. (záporně)

Je to jiný? To tak bejvá... A dokážeš říct proč?

Protože na ty pracovní listy nepíšu příjmení, protože jsem jediná ve třídě. A na pohled píšu i příjemní, protože aby věděli, že jsem to opravdu já.

A když je to třeba babička, nebo já nevím, komu jsi někdy psala pohled...

No, babičce.

A babička by nevěděla, kdybys napsala jenom svoje jméno?

(..)

Jako to ne příjemní, jenom to jméno.

Jo, tak myslím, že jo, ale...

...ale radši.

Nó.

Aby pak věděla, že seš to ty.

No a ty seš teďko ve druhý?

Hm. (souhlasně)

A v první třídě třeba ses podepisovala stejně?

No, tak, jo.

Takže naučila ses psát psace...

No.

...a od té doby se pořád podepisuješ tak nějak podobně? Anebo tou hruštičkou.

No.

A myslíš si, že ten podpis se bude ještě nějak měnit? Nebo takhle se budeš podepisovat i až budeš velká...

No, myslím, že se trošku změní.

Jo? A v čem?

Tak... že... třeba... budu psát už jinak. Třeba líp.

Jak líp?

No, že si zlepším ten podpis. Ty písmenka.

Že to bude třeba jakoby hezčí a třeba rychlejší ještě?

Jo.

To bys taky chtěla. A vidělaš třeba někdy podpis, jak se podepisují rodiče? Nebo pani učitelky...

Ehm. (souhlasně)

To dělaj rychlopsace.

Rychlo... A to taky myslíš, že budeš taky takhle potřebovat jednou? Nebo takhle se nebudeš podepisovat...

Asi někdy jo. (smích)

A přemýšlela si takhle někdy o těch podpisech? Právě, jak se podepisují kamarádi, jak se podepisuješ ty...

Jo.

...nebo jestli sis to nějak nacvičovala.

Jo, tak jo.

Nacvičovala jo?

Ehm. (souhlasně)

A třeba takhle když třeba koukáš na podpisy kamarádů nebo právě třeba rodičů, tak napadne tě někdy třeba něco? Jestli si vzpomeneš na něco.

No, tak třeba, když se koukám na mamky podpis, tak jak se podepisuje rychle, tak mi to přijde divný, že nejsou ty písmenka k přečtení.

A to myslíš, že je špatný?

Ani ne.

Je to jedno. A třeba vem si, že když se máma podepíše, tak to někdo jinej by to třeba nepoznal, že je to její podpis.

Hm.

A ty si vlastně říkala, že to je právě k tomu, aby se poznalo, čím to je, nebo kdo to je...

Ale mamka se podepisuje jenom do sešitu takhle, a jinak třeba na náký... třeba někam na náký smlouvy se podepisuje zase jinak. Psace, aby bylo vidět.

Aby to bylo poznat? Jo a je tam teda nějaký rozdíl. Proč je to jednou tak a jednou tak. Jednou aby to teda bylo poznat...

A... už nevím.

Jasně, v pohodě. A zkoušela si třeba napodobovat někčí podpis? Třeba kamarádů nebo rodičů...

No, mamky. (smích)

Mamky? A jak tě to napadlo?

No, tak že sem si chtěla zkusit, jak se podepisuje vona.

A šlo ti to?

Trošku jo. (smích)

Jo? A použilas to třeba někdy, že by ses podepsala místo ní?

No, ne. (uchichtnutí)

To by bylo falšování?

(uchichtnutí)

To se nesmí?

Eem.

Nebo proč bys to nemohla udělat?

Protože by to pak mamka třeba nevěděla, pak by bylo stejně poznat, že to nepsala mamka, ale že jsem to psala já.

A z toho by moh bejt nákej průšvih.

Ehm. (uchichtnutí)

Jo, jo, jo. Tak jo, tak já jsem se tě už zeptala tak nějak na všechno, na co jsem chtěla. A jestli třeba tebe ještě něco napadá... k podpisům, tak klidně řekni.

Eem.

Tak jo.

3. TŘÍDA

Takže první na co se tě zeptám, je - co si myslíš, že je to podpis? (..) Co bys tak řekl, když někdo napíše svoje jméno, k čemu to je?

No, že s tím souhlasí.

A k čemu se to používá?

No, když podepisuješ nějakou smlouvu a tak.

A třeba ty se podepisuješ?

Ani ne.

Třeba ve škole... píšeš svoje jméno.

Jo.

Tohle ncto nebereš jako podpis?

Ne. Ani ne.

Ale taky je to podpis, ne?

Je, ale jakoby... no, je to normální podpis. No, je to podpis.

Takže taky je to podpis?

Je to podpis.

Ale je jinej, vid'?

Hm.

V čem?

Že úplně jiný píšou velký a malý píšou úplně jiný. Psaní.

A ty seš teda ve třetí třídě, vid'?

Hm.

A pamatuješ si třeba, jak ses naučil se podepsat?

Hm. (přemýšlí)

A chodil jsi do školky?

Jo.

A tam, podepisovali jste se?

(kroutí hlavou)

To jste neuměli ještě napsat nic.

Jo, teda my jsme hráli jako za školu fotbal a já byl kapitán, tak jsem se podepisoval.

Takže ses uměl podepsat?

Hm. Uměl.

A změnilo se to nějak, když jsi šel do školy?

Ne, protože já hraju pořád fotbal a musím se podepisovat.

Jako spíš ten podpis.

Jo taky.

A v tý školce pamatuješ si, kdo tě to načil?

Naše pani učitelka, naše, jako ve školce. Nás učila jakoby psát písmena už. Tiskací.

A ten podpis, to tě naučila taky?

Ne, to mě naučila mamka.

Maminka. A pamatuješ si, jestli to bylo těžký nebo...

No, to bylo taky, někdy jsem tam zapomněl i, jak se píše David, jak se píše D.

A jak tě to maminka teda učila? Pamatuješ si?

Ona mi diktovala jako písmena.

Takže ty jsi uměl ty písmenka teda už ze školky...

...no a mamka mi to diktovala.

A ona ti to nadiktovala, jak je to u toho tvýho jména.

Ehm.

A ted'ko teda myslíš, že tvůj podpis je furt stejnej, od té doby, co ses to naučil?

No, furt stejnej už.

A podepisuješ se v různých situacích, ne... Ve škole... Napadá tě něco konkrétního?

Ne. Jo, třeba papíry, češtinu třeba.

A ještě něco?

Když se podepisuju papír, jakože jsem kapitán.

A je to stejný, takhle když se podepisuješ ve škole...

Ne.

Proč?

Protože oni po mně chtějí jakoby příjmení i jméno a ve škole chtějí jenom to jedno.

Takový, no.

Takže je to takový podle toho, jak chce někdo, aby ses podepsal?

Ehm. (souhlasně)

A tobě se třeba líbí něco, když by ses mohl podepsat, jak bys chtěl.

Jo.

Tak by ses podepsal jak?

Jakoby takhle bych udělal, jakoby vybarvený, jakoby D, a jakoby dvakrát.

Takže barevně a takhle se nepodepisuješ normálně?

Ne.

A myslíš, že takhle se nějak budeš někdy podpisovat?

To nevím.

To asi ne. A myslíš, že ten podpis se bude ještě nějak jakoby měnit? Až budeš starší.

Hm.

A jak?

Že to bude takový, jako ne David, ale Vávra jenom a bude to... moje jméno to bude.

A bude to teda jiný?

No.

A když si vemeš, já nevím, jestli jsi někdy psal třeba nějaký dopis, něco takovýho, spíš jako kamarádům nebo rodině. A ne přímo ve škole.

Na škole v přírodě.

Tak tam je to taky podpis?

Jo.

Ale je to jiný třeba než ve škole?

Já nevím. Že na to mám klid nad tím přemýšlet, jako jak bych to udělal.

A ve škole by ses podepsal asi příjmením a na tom dopise...

Tam stačí jenom David, protože vědí, že to jsem já.

Pani učitelka ve škole, ta potřebuje i s příjmením.

A ten podpis teda, od té doby, co ses naučil psát, tak se ti nijak nezměnil? To je jakoby stejný.

Ehm. (souhlasně)

A bude se teda ještě asi nějak měnit.

Nebude. Tak ve dvaceti nebo v patnácti, já nevím.

Takže ještě máš čas na to jakoby. Ted' si myslíš, že to bude ještě furt stejný?

No.

V nejbližší době. A přemejšlel si třeba nad těma podpisama...

Ne.

...ať třeba už rodičů nebo kamarádů.

Ne, vůbec.

Nikdy tě to nezaujalo, třeba jak se podepisuje máma.

No, tak mamka jo. Že tam píše jako Vávrová, úplně divně. Nevím jak.

Takže jsi nad tím trošku přemejšlel a přišlo ti to zvláštní...

Ehm.

... jak se podepisuje. A zkoušels to třeba, jak se podepisuje máma.

Jo. (uchichtnutí) Ale nikdy úplně stejný. Nikdy.

Vůbec ti to nešlo?

Nikdy.

A třeba táty podpis jsi zkoušel?

To je... já nevím.

A nákejch kamarádů podpis?

Ne, nikdy.

Tak kamarádi maj jiný jméno, vid', tohle je alespoň stejný jméno. A náký teda, že bys to používal? To vůbec.

Ehm.

Jako někdo, že to umí napodobit.

Vůbec.

Tak jo, já to tady ještě projdu, já nevím, jestli tě takhle ještě něco napadá teda k těm podpisům.

Eem.

Já ještě kouknu, na co jsem se tě všechno zeptala. Tak jo, tak já myslím, že jsem se tě zeptala na všechno, na co jsem chtěla, takže...

4. TŘÍDA

Tak hned začnu tím, co podle tebe je podpis. Co si myslíš, že to je? Jak bys to tak ty řekla?

No, řekla bych jako... jestli... to má bejt význam?

Co to znamená, podle tebe podpis.

Aby třeba věděli, jak se jmenujeme a takový věci... třeba, aby pani učitelka věděla, jakej máme jako rodinu, teda ten podpis. No třeba a...

A třeba rodiče používaj k čemu podpis?

Třeba máma, ta je pořád na kase a třeba když to je špatně, tak daj Penny razítko a potom se tam ještě podepíšou.

Takže tam je to k čemu?

No, aby věděli, kdo jim to dává.

Ehm, takže taky jakoby...

Ehm. (souhlasně)

...aby se vědělo, kdo to je.

A ty ses naučila podepisovat nějak v první třídě, nebo už ve školce? Jestli jsi chodila.

No, už. Já jsem se podepisovala spíš Lucie, a potom jsem se podepisovala Kovrzková. Tiskace vždycky, protože jsem se to naučila od dvou let.

Ehm, takže to bylo ve školce nebo ještě doma možná.

No, ještě doma, než jsem chodila do školky.

A víš, kdo tě to učil?

No, mě to učili oba dva a hlavně brácha - můj nevlastní - a ještě ségra. Vždycky vzala mi ruku a takhle (předvádí) se mnou psala.

A tys to chtěla, nebo oni tě to chtěli naučit?

Já jsem chtěla.

Vysloveně sis jim o to řekla, aby tě to naučili, jak se podepsat.

Ehm.

A to tě napadlo jak?

No, já jsem řekla, že se chci podepsat na papír, ale řekla jsem potom, že to neumím, a moje ségra nevlastní mi vzala ruku a takhle se se mnou podepisovala, tak jak se podepisuje ona.

A ukázala ti to náč...

No, nejdřív napsala, a potom...

...a pak ti držela ruku, a pak postupně sto dokázala už sama.

A to bylo kvůli tomu teda, že... To jsi chodila už do školky v té době nebo nechodila?

Nechodila, ještě dřív.

A jak tě to teda napadlo? Třeba kde si viděla nějaký podpis.

Protože máma se minule podepisovala na smlouvu a já jsem vokoukala, že podepisuje něco. Tak já jsem řekla, že chci taky podpis.

Už když ti byly ty dva roky teda?

No. (souhlasně)

Takhle tě to zaujalo.

Ehm. (souhlasně)

A potom teda už ses podepisovala přes celou tu školku, třeba na obrázky?

No. Ehm. (souhlasně)

A potom ve škole, když jsi přišla, ses naučila psát, nebo...

To už jsem uměla psát. My jsme ve školce si kreslili normálně, občas jsme se i učili.

Takže a ty jsi uměla třeba i číst?

Trochu.

Ve školce?

Ehm.

A potom když jsi přišla teda do školy, tak podepisovala ses nějak jinak? Ty jsi říkala, že vlastně i příjmení jsi přidala potom. Nejdřív to teda bylo jenom Lucie.

A bylo to Lucie nebo Lucka ve školce vlastně?

Lucie.

Lucie vysloveně, ne zdrobněle.

Eem.

A potom teda v té škole, ses podepisovala i příjmením... a teď seš v jaký třídě?

Ve čtvrtý.

A změnil se nějak ten podpis od první třídy?

No, trochu.

Trošku. A v čem?

No, tak my jsme vždycky třeba... ehm, třeba my jsme... no nevím, jak to říct. Já mám ještě bráchu v pátý třídě, teďkon jí opakuje a oni mu vždycky říkají nějak myslim, že Korzír, nebo něco takovýho. A mně říkají normálně Lucko.

Takže to souvisí s tím podpisem tak, že on se takhle podepisuje někdy?

No. On se spíš podepisuje Kovrzek.

A to i ve škole nebo...

Ve škole, hlavně ve škole, doma se podepisuje Karel.

A on se jmenuje jak teda?

Karel Kovrzek.

Jo. Jo, jo, jo. A tak používá tu přezdívku, když píše třeba písemku?

Eem, to ne.

To ne. Takže třeba s kamarádama, když si píše, nebo kde se podepisuje.

No, třeba když si píše třeba s kamarádama při hodině, tak normálně tam něco napíše a podepíše se tam Karel.

A to Korzy používá teda kdy, nebo jak jsi říkala...

No, to mu tak jenom říkaj.

Jenom říkaj.

Ehm.

Takže takhle se nepodepisuje, to nepíše on?

Eem. Ne.

Jo, jo, jo. A ty teda - ty se podepisuješ tak nějak furt podobně, nebo v čem je ten tvůj podpis jinej než třeba v první třídě?

No, třeba v první třídě jsem psala Kovrz. A potom jsem se naučila, že to není přímo to Kovrzková, no tak jsem psala už Kovrzková.

Ehm, ehm. A jinak teda už od té doby to je tak nějak podobný?

No.

Nebo třeba vypadá to nějak třeba hezčejc, nebo...

No, dřív jsem to psala tiskace, teď to píšu psacím a hezky - dávám si na tom záležet.

Dáváš jo?

Ehm.

A proč?

No, chci, aby to pani učitelka přečetla, protože já píšu občas, jak prase. (uchichtnutí)

Ehm, jasně, aby věděla teda, žeš to napsala ty. Á my jsme teda říkali, že ve škole to používáš, třeba na nějakou písemku nebo tak... Á ještě něco tě napadá, kde třeba se podepisuješ?

No, třeba na učebnici, se podepisujeme, vzadu. Tam na ty stránky.

A to děláte proč?

No, aby se vědělo, čím je co.

Čím to je, stejně asi jako písemma, to je takhle taky... A třeba když se to netýká školy, třeba, já nevím, jestli někdy psala nějaký dopis...

No, já moc dopisy nepíšu. No, psala jsem, když jsme byli na škole přírodě, třeba tam si píšu s mámou.

A tam taky ses podepisovala?

No, tam se musím podepsat.

A proč?

Dolu se podepisuju vždycky.

A k čemu to tam je?

Protože my jsme byli oba - Karel a já - no, tak aby věděli, od koho to je. Ne, třeba bylo od Karla.

A podepisovala ses stejně jako ve škole? Nebo nějak jinak.

No, stejně.

Protože vem si, že vlastně maminka tě zná jako...

Já mámě spíš píšu Lucie, Lucka.

Lucie. Hm, hm.

Tak.

Protože mámě to stačí, protože ví, že je to buď Lucka anebo teda brácha.

A myslíš, si že teďko, jak se podepisuješ, že se to bude dál nějak měnit potom?

No. Eem. (nesouhlasně)

Už to bude furt stejný? Nebude se to nějak měnit.

No, možná, až budu třeba v devátý, tak se to změní.

A třeba koukala si někdy, jak se podepisuje maminka?

Jo, máma se podepisuje takhle a jak je to dlouhý A, tak udělá takhle smyčku. Jako Á dlouhý.

A myslíš, že taky budeš mít někdy takovej podpis se smyčkou?

Né, já se budu podepisovat jako ségra. Ségra to má lehčí, ona napíše jenom Kovrzková. Ta to má lehčí.

Takže takhle se budeš podepisovat.

Ehm.

Takže se to ještě změní, myslíš, trochu?

Potom až budu třeba na střední, tak se to změní úplně.

A ty si to nák nacvičíš, aby to bylo jako...

Já to už cvičím teď.

Cvičíš? A jde ti to?

No, moc ne.

A ty chceš přesně jakoby mít podpis jako ségra? Nebo tak nák?

No, tak podobně.

Podobně. Takže ty bys chtěla, aby to potom bylo jako to má ségra.

No.

A to se ti líbí teda proč, jakože to je jednodušší?

Ehm, je to jednodušší.

A líbí se ti to víc?

To ne.

Jenom prostě kvůli tomu, že to je jednodušší a rychlejší.

No. Jinak to má hezčí máma, protože máma to má u sebe a ségra to roztahuje přes celou řádku.

A přemýšlela jsi někdy nad tím podpisem - třeba mámy...

No, já zkouším jednodušší, třeba táta má stejnej jako ségra. Podobný. A máma to má jedinej jinak. A s Tomášem, Tomáš má podobnej jako máma.

A myslíš si, že... nebo třeba koukáš někdy, jak se podepisují spolužáci?

To ne.

To tě nějak nezajímá.

Eem. Spíš ta jiná.

Rodina víc. A nezalíbilo se ti náký podpis nějaký kamarádky nebo kamaráda?

Jedině od pani učitelky.

Od pani učitelky. A ta se podepisuje jak? To se ti líbí?

Ta se podepisuje Veselá a má to hezký. Strašně hezký, mě se to líbí.

A můžeš to nák napodobovat? Nebo to nejde, myslíš?

Eem. (nesouhlasně)

To je to jiný jméno, vid'.

Hm.

Takže to ne. Že bys ňák třeba nějaký ten tvar podobnej udělala.

To neumím.

A ty jsi teda zkoušela ten podpis i mámy?

No, i mámy, ale mně se to nepovedlo. Máma mi vzala ruku a zkoušely jsme to, ale eem, nejde to.

Takže vůbec, nikdy se ti to nepovedlo ňák?

Jako občas jo, ale rozmazalo se to. Protože myjsme občas ujely rukou, nebo do nás někdo drknul a bylo to blbý.

A třeba táty podpis, ten jsi zkoušela někdy?

Eem, ten ne.

A ty ségry teda.

Ehm. To jsme se podepisovaly obě na domácí úkol. Ona mi pomáhá s úkolem třeba vobčas, když přijde.

A ty jsi viděla ten její podpis, třeba u toho úkolu a mámy podpis... a ještě někdy je viděla se podepisovat?

No, třeba když jsem byla ve školce, se přihlasovali, tak máma psala mě Kovrzková a ještě jí podepsala.

Takže takovýto nebo ňáký napodobování, to si nepoužívala? Že třeba když ses podepsala jako máma, že bys to potom použila třeba, já nevím, do žákovský?

To ne.

Tak to vůbec. ňáký takový to falšování?

Tak to by se mi stejně nepovedlo.

Takže to ani nemělo cenu zkoušet. A jinak takhle k tomu podpisu napadá tě ještě něco v souvislosti s tím? Něco zajímavýho, co tě zaujalo.

Třeba, jak se podepisuje babička. Ta je Palajová teďkon a to se mi strašně líbí. Oni maj na zvonku normálně Palajovi a babička píše Palajová. A vždycky, když jsem s ní byla minule, to v práci, tak jsme tam byli a vona podepisovala se na papír ňákej a napsala Palajová. A hezky. (nadšeně)

Ale tohle je ti vlastně k ničemu. Takhle se nemůžeš ty podpisovat.

No.

Takže takhle z té rodiny tě to vždycky nějak zaujme, ale kamarádů ne.

Eem.

Spíš těch starších. Myslíš, že to maj jako hezčí ty podpisy?

No, maj to hezčí spíš, protože děti se podepisují prostě hnusně.

Hnusně? A nebo spíš maj to možná podobný sami sobě navzájem.

Hm.

Myslíš, že třeba tvoji kamarádi se podepisují podobně jako ty? Nemyslim jakoby jméno, ale takovej ten styl toho písma.

To jo, třeba moje kámoška Magda, ta se podepisuje jako prase - jako já. (smích)

(smích) Tak jste stejně starý.

Akorát ona je o rok starší.

No, já tady koukám, já myslím, že jsem se tě už zeptala na všechno, na co jsem chtěla. Takže už budeme končit. Ještě to projdu, jestli náhodou mě něco nenapadne.

Ehm.

A ještě mohla bych se zeptat?

Ehm. Určitě.

Vy to potřebujete jako na nákej referát nebo?

To je taková práce jakoby závěrečná. Já jsem teďkon vlastně tři roky studovala na vejšce a abych mohla mít jakoby diplom nebo takový osvědčení, že jsem to vystudovala, tak tahle ta práce. Taková větší, takovej jakoby velkej referát, no, na kterým se pracuje dlouho.

Hm.

Tak jo...

5. TŘÍDA

Takže co si myslíš ty, že je podpis?

Podpis?

No, když se napíše jméno. Co bys tak řek, že to je?

To nevím.

A podepisuješ se třeba ty?

Jo.

A k čemu si myslíš, že to je. V jakých situacích to takhle používáte?

Aby věděli, čím to je a tak.

A myslíš, že třeba i rodiče se podepisují někdy?

Hm.

A víš nějaký konkrétní příklad, nebo napadá tě, kdy třeba se rodiče podepisují?

Třeba když něco nakoupíš přes internet.

A tam se podepisují?

No, tam je, jak to přivezou domu, tak.

Jo, a potom chtěj teda podpis. Jasný. A takže to je k čemu potom pak, takhle když... V té škole je to teda, aby to poznali, když se podepíšeš ty. A takhle když mamince nebo tatínkovi něco přivezou, co si koupíš na internetu, k čemu to potom je? Proč se máma vlastně podepisuje, když jí to přivezou, nebo táta.

No, taky nevím.

Nevíš proč? No a ty vlastně chodíš do pátý a pamatuješ si... třeba, jestli se podepisuješ třeba ve škole na písmenku?

No, na všechno.

A pamatuješ si, že by ses třeba v první třídě podepisoval jinak?

Ne.

To je furt stejný teda. Ted'ko od té první do pátý - prostě furt stejnej podpis?

No.

Ani to písmo se nák nemění?

Ne.

A chodil jsi třeba do školky, do mateřské školky?

Hm. (souhlasně)

A uměl ses tam už podepsat?

Tam ještě ne.

Tam děti neuměj psát, ale některý už se uměj podepsat. Pamatuješ se, že by se tam někdo uměl podepsat?

Ne.

Takže myslíš teda, že až když jsi chodil do školy, tak myslíš, že třeba potom.

No.

A nikdo podle tebe neuměl třeba podepsat se na obrázky? Nepodepisovali jste se?

Ne.

Tys teda říkal, že takhle se podepisuješ ve škole a já nevím, jestli si třeba někdy psal nějakému kamarádovi, nebo jestli si byl někdy na škole v přírodě třeba, tam se vlastně píše rodičům. Tak tam ten podpis taky se používá?

No.

A je takovej jinej, nebo je stejnej?

Stejný.

Stejný úplně. Prostě jak se podepíšeš na písemku, tak se podepíšeš do nějakýho pohledu?

No.

No, protože ono takhle ve škole třeba se musí psát příjmením dost často a...

Hm.

...do těch dopisů se napíše třeba jenom Honza nebo nějaký jméno. Ale je to jakoby to stejný?

No.

Anebo je to trošku jiný?

Stejný.

Stejný a furt je to... a má to ten samej účel teda? I když se člověk podepíše na písemku i na pohled?

Má.

A jakej teda?

Že se to musí poznat, nebo...

Aby se to poznalo. A myslíš si, že se ten podpis, jak se podepisuješ teď, bude ještě nějak měnit?

Bude.

A jak?

To ještě nevím.

To nevíš, jak se bude měnit. A přemejšlel si třeba takhle někdy nad podpisem - rodičů nebo kamarádů... Jestli ses nad tím někdy pozastavoval.

(..)

Jo nebo ne?

No, tak někdy trochu.

A třeba rodičovský podpisy, nezkoušel jsi někdy se podepisovat jako rodiče?

Hm, zkusil - na papír.

A šlo to? Bylo to těžký?

No, těžký.

A zkoušels to pak někdy použít? Nebo ti to nešlo?

Nešlo.

Nešlo, takže to ani nezkoušel? Nikdy za rodiče jsi nic nepodepisoval?

Ne.

Ono se to dělá, že děti třeba, když rodiče třeba nemůžou, tak si podepíší něco v žákovský.

No.

Což učitelům se teda nelíbí. Myslíš, že je to jakoby špatně?

To je špatně.

To se nemá dělat?

Nemá.

A proto bys to ty nedělal, nebo to prostě nepotřebuješ?

Em, nepotřebuju teďka.

A nikdy se ti nestalo, že bys neměl podepsanej úkol třeba a rodiče třeba by neměli čas, nebo bys to zapomněl...

No, tak jsem... žákovskou jsem neměl jednou.

Ale ten podpis jsi nikdy nepotřeboval?

Jako jednou tak.

Takže to taky jednou zkusil?

No, zkusil.

A měl jsi z toho strach třeba?

Jo.

A nepoznal to teda někdo?

Poznal.

Jo? Kdo?

Jako ve škole ne, ale můj táta to poznal.

Jo, tvůj táta si toho všim. A vadilo mu to nák?

No, tak řekl, ať to už nedělám.

A už jsi to nedělal teda?

Nedělal.

A ve škole to nepoznali?

Ne.

A přišlo ti to jakoby špatný?

Přišlo no.

A myslíš, že potom ten tvůj podpis bude nák podobnější třeba tomu, jak se podepisují rodiče?

Hm. Jinej.

Bude jinej. A víš co, maj to třeba rodiče často třeba nečitelnější, myslíš, že taky tvůj podpis bude potom takovej.

No, taky no.

A třeba podpisy těch spolužáků. Koukáš někdy, jak se podepisuje někdo jinej?

Ne.

To tě nezajímá. To tě někdy nák nenapadlo nák nad tím přemejšlet?

(..)

Nebo jo?

Ne.

Tak jo...

6. TŘÍDA

Tak jo, tak první, na co se tě teda tak zeptám, je teda, co si myslíš, že je podpis?

Nó, naše méno prostě. Náky jako... když je třeba náky, kdo jsme. Prostě ten podpis.

Naše jméno. Já nevím, jak bych to řekla.

Jasně, takže je to teda k tomu, když...

...když máme něco vyplnit, tak se tam podepisujeme, jako kdo jsme. Jako aby pak věděli, já nevím, kdo to prostě je, udělal a tak.

A napadaj tě teda náky takový situace, kdy se to teda používá? Konkrétně.

No, tak já nevím, třeba ty smlouvy nějaký. Nebo teď kon třeba ty smlouvy se podepisují, jako aby, že jo. Hele, já nevím, prostě tý osobě, který to patří. Já nevím.

Aby se vědělo, čím to je...

Ano.

...aby se poznalo...

Jo.

A třeba na té smlouvě je to taky, aby se vědělo, čím to je? Nebo tam je to třeba ještě nějak jinak?

Nó, asi jo. Nevím.

Jestli je nákej rozdíl mezi podpisem, kterej je právě na té písemce a kterej je na smlouvě.

(..) Ehm. (..) Asi ne. Já nevím. No, prostě na té smlouvě podepisujeme, že to pak je na nás, nebo, že za to nějak zodpovídáme. Já nevím.

Protože víš co, na té smlouvě tam vlastně často je i napsaný, že se to týká nějaký pani Blabla a ona potom se podepíše a ani to není o tom, že by se vlastně zjišťovalo, že jo, jak se jmenuje nebo tak. To už tam třeba je napsaný. Ale je to potom asi jakoby jinak, než na té písemce...

No, to jo.

Takže tam na tom potvrzení třeba nebo na nějaký smlouvě, tam si myslíš že to je třeba nějaký jiný... že to není přesně, aby se to poznalo.

Eh, no že to je od té paní, že tadyto je prostě jenom, aby věděli, komu mají dát to známku, komu to mají dát, nebo kdo vyplnil ten test. A na té smlouvě to je jakože se ono ho to týká, že vlastně nějak podepisuje, že ona s tím nějak souhlasí.

Jo. A ty seš teda teďko v šestý.

V šestý.

A myslíš si, že ten podpis třeba od první třídy nebo dokonce třeba už od školky, nebo než si chodila do školy, že se to nějak změnilo?

No, asi jo, rozhodně, protože já jsem, že jo, to psala tak jak se vždycky učíme v té první třídě... nějak... takový ty základní. A teď kon jak píšem rychlejš prostě, tak se nám to písmo prostě mění, že jo. Tak to je všechno takový nepřehlednější, nebo spíš škrábeme. Ale pak se nám, že jo, úplně změní, já nevím, a jak budeme psát, že jo, takže se nám to bude měnit, až nám to písmo zůstane takový.

A kdy třeba myslíš, že ti zůstane.

No, já nevím, tak ještě až budu starší. Já nevím, třeba na nějaký střední. Nevím, tak ještě se může měnit, jak nám to bude vyhovovat, že jo.

Hledat nákej takovej ten ideální podpis. Hm, a proč třeba, když se ještě vrátíme k tomu, jak říkáš, že se bude teda vlastně ještě nějak měnit, ještě nák zdokonalovat, nebo to... tak v čem to bude třeba lepší, než teďko ten podpis, co máš? Ten už taky umíte napsat vcelku rychle.

Lepší no, třeba se to zkrátí nějak. Nebo prostě, to moje jméno je takový dlouhý, takže si to nějak zkrátíme, nějak si to přizpůsobíme. Aby sme ten podpis měli za pět minut napsanej.

A myslíš, že to přijde přirozeně, nebo že nák nad tím budeš přemejšlet a vymejšlet...

No, to ne. To asi podle mě přirozeně prostě. To bude samo nák.

Jasně, že to bude potřeba třeba ještě rychlejš.

No.

Jo a ještě když teda se zeptám na podpis... chodila jsi do školky?

No.

A tam ses podepisovala? Vlastně psát si ještě neuměla...

No.

...ale některý děti se už uměj podepsat už dřív.

No jo, ale jenom takový to prostě, takový to krátký, já nevím, třeba Kája, že jo, tak jenom takhle.

A pamatuješ se třeba, kdo tě to učil? Už je to docela dlouho.

Tak asi buď ve školce, nějaký ty, ty učitelky. Nebo mamka asi, že jsem jako nák psala. Ale asi všechno jsem se naučila v tý škole, že jo.

A tohleto bylo... to si vlastně asi neuměla psát před školou...

No, jenom možná to jméno asi.

Že to bylo nějaký napodobování, myslíš, že ti to někdo asi ukázal, jak se to udělá a tak.

Jo. A já jsem to třeba zkoušla napodobovat a nák napsat, no.

A pak v tý škole užs to nepoužívala...

Ne, to už jsem se naučila psát, normálně, takže když jsem byla třeba v té první, tak jsem to nák zkoušla, ale pak jsem se to naučila v té škole.

A pamatuješ si třeba, co sis v té školce myslela o tom podpisu?

No.

To už asi ne, co?

To už asi ne.

A my jsme říkali něco o tom jakoby, že jsou různé ty situace teda, ptala jsem se tě vlastně na nějaký ty konkrétní, třeba nějaký potvrzení nebo ještě něco tě napadá? Ve škole?

No ty, že jo, já nevím, prostě, třeba nějaký žákovský, že jo, nebo nějaký ty testy podepsat, abysme, že jo, mohli určit, kdo to je. A ještě, já nevím, třeba nějaký to potvrzení, smlouvy... Já nevím.

A nějaký takový třeba spíš třeba kamarádům nebo... Já vim, že dneska jsou to samý jakoby smsky a tak, ale třeba psala jsi nějaký dopis, dřív možná...

No, tak to jo. Třeba když jedem na tábor, tak domů jakoby píšeme. A tam se taky podepíšu. Tak to taky asi.

Tam to ale vypadá jinak, ne... ten podpis.

Nó, já bych řekla, že ani ne. Že jak podepisuju teďkon spíš jako ve škole, tak se podepisuju asi tak, jako když píšu někomu dopis. Takže píšu asi stejně bych řekla.

No, možná ve škole si na tom dávám víc záležet. Že tam to naškrábu, ale tady aby to bylo k přečtení.

A nepíšeš třeba, když je to nějaký třeba jenom pro mámu, že napíšeš nějaký třeba jenom...

Kája.

Klára. Jo?

No.

Nepíšeš třeba jenom příjmení?

Ne, ne, ne. To ne.

Ale bereš to prostě, že to je to samý, akorát prostě máma ví, že seš Klára, ví od koho, to je... a čím to je.

Jo.

Dobře. A přemejšlela jsi takhle někdy o podpisech. Ať už teda o svym nebo třeba o máminym podpisu, rodičů, kamarádů...

No jo, třeba jako o mym. Já zatím třeba sem ňák chtěla něco zkusit, třeba aby to bylo ňáký rychlejší, ale zatím bych ňák neřekla, to bude nějak teda asi samo. Ale třeba moje mamka, ta má takový, jakože to ani nejde přechýst, že to je třeba to příjmení jako který, tak to je její, že jo. A se podepisují, nevím no.

Takže si nad tím jako přemejšlela.

No, jo, jo. Přemejšlela.

A třeba i o kamarádech...

No, že třeba kámoška se podepisuje normálně jako svym dlouhym příjmením, ale třeba někde se podepíše jakože zkrácenym, si ona vymyslela, jakože jí to jde od ruky.

A myslíš, že se dá třeba jakoby inspirovat tím druhym?

No, já jsem to taky zkoušela, ale asi... možná by to šlo, ale podle mě každej, na tom člověku jak je mu to, že jo. Pak bude sám se podepisovat přirozeně, a ne jako, že jo, nevím. Jako může že jo, ale ňák mi to...

Takže myslíš, že to není o ňákym tom nacvičování nebo tak, že spíš prostě...

Asi ne. Ale až pak budu pořád něco podepisovat, že jo, takže pak to nějak vznikne. Podle mě samo asi.

A to napodobování, třeba takhle ten mámy podpis, zkoušelas to někdy?

Jo, zkoušela, ale nešlo mi to.

Nešlo vůbec. Takže to nepoužívala ani?

Ne.

Nikde. A myslíš, že by to bylo fakt špatný, to ňák zfalšovat, protože to se dělá, že jo.

No, možná bych, ale ono, jak tam má různý ty...takže bych to asi neudělala. Já nevím, možná bych to zfalšovala, ale mě to nejde, takže...

Takže to ani nemusíš řešit.

Ne.

Tak jo. Takže já myslím, že sem se tě zeptala na všechno, na co jsem já chtěla a jestli tě napadá ještě něco k těm podpisům...

Ehm, ne.

Jasně.

7. TŘÍDA

Takže hned na začátek se tě zeptám, jak ty chápeš podpis. Co myslíš, že to je?

Že tím prostě něco označím. Náskou svojí věc.

Takže k tomu označování. A ještě něco tě napadá?

Já nevím.

V jakých situacích se používá podpis...

Tak když píšem, že jo, někomu dopis a podepisujeme si nějakou práci. Nebo třeba sešit jako takovej, když si podepisujeme.

A rodiče třeba. Napadá tě, kdy to oni používaj?

To se spíš podpisuju já, rodičům když píšu, jako počátečním písmenem křestního jména.

A proč jenom takhle?

Mi přijde moc zdoluhavý psát to celý.

A voni vědi.

No jasně.

Že si to ty.

Hm.

A rodiče používaj podpisy k čemu? (..) Jestli si takhle někdy viděl, jak se rodiče podepisujou.

(..) No tak jedině jako do žákovský, jsem je viděl se podepisovat. A pak když píše tady ve škole. Jinak já nevím, v zaměstnání se moc nepodepisuje, tam dělá zdravotní sestru, takže recepty tam podepisuje spíš jako ta doktorka, že jo. Táta se podepisuje, protože je podnikatel, tak hodně podepisuje faktury.

A ty když si vemeš vlastně svůj podpis, tak naučil ses podepisovat už třeba dřív než ve škole, nebo... až když ses naučil psát, v první třídě.

Hm. Tak jak jo. Teď jsem to nák nepochopil.

Jestli, chodil jsi třeba do školky?

No, chodil.

A tam ses uměl podepisovat?

Uměl, no.

A kdo tě to naučil? Protože psát si neuměl nebo jo?

Uměl.

Uměl teda, už ve školce.

No, no, no.

Tam jste se učili ve školce psát.

Ne, já jsem se to naučil doma sám, ňák.

Úplně sám?

Nebo jako ne úplně sám, máma mi pomáhala, že jo.

Takže máma ti s tím pomáhala. A ten podpis to přišlo tak ňák jakoby automaticky...

Hm.

...to nebylo před tím.

Ne, ne, ne.

Naučil ses psát a uměls teda to svoje...

...no, jméno prostě.

Takže potom už to zůstalo stejný, když jsi přišel na základku?

No, pak už jsem se podepisoval spíš jenom jako příjmením. Takovýty klikyháky, každej má jinej styl písma, že jo.

Jasně. A ty jsi uměl teda i psace psát předtím, než jsi šel do školy?

Ehm.

Úplně teda... nenudil ses potom v první třídě?

No, docela jo.

Takže ty jsi už vlastně uměl všechno. Takže to vlastně bylo všechno potom stejný. A ty seš teďko v jaký třídě?

V sedmý.

Sedmička už. Takže už máš za sebou toho docela dost na tý základce. Změnilo se to ňák od té první třídy ten podpis?

Jo, změnilo.

V čem?

V tom stylu toho písma.

Jakože to je teďko jaký?

Takový, že to nikdo nepřečte. (smích)

Předtím to teda bylo takový jakoby úhlednější?

No, no, no.

Ted'ko teda to začíná bejt jenom pro tebe čitelný.

No, no, no.

Taková šifra.

No.

A myslíš si, že ještě něk dál se bude ten podpis měnit?

Já myslím, že už ne.

Jinak i třeba na ty pohledy, když to nebude něco přímo jakoby formálního, tak tam to taky bude furt stejný?

Na pohledy, když píšu...

Nebo třeba nějakje dopis.

...tak se podepíšu celým jménem normálně tiskace.

Proč tam třeba tiskace a jinde...

Já nevím, já nevím, to je takovej zvyk prostě. Já nevím, jak to říct.

Jasně, jasný. A přemejšlel jsi takhle někdy nad podpisama rodičů nebo kamarádů?

Ani ne.

Vůbec. Anebo nějaký takový napodobování, jestli bylo někdy potřeba.

Jo, to jsem. Já napodobuju podpis po tátovi.

Takhle třeba i jsi to někdy použil? Jakoby za něj, že ses podepsal.

Ne, to ne.

To ne. To by sis nedovolil nebo...

No, ani ne.

Jako nepotřebuješ to.

Nepotřebuju, no.

A jak ses teda dostal k tomu, že jsi napodoboval toho táty podpis?

Nevím, protože se mi líbil. To mi bylo... asi osm mi bylo. Tak se mi líbil ten podpis, tak jsem prostě to něk vzal a upravil si to podle svého.

A co se ti na tom líbilo?

Jak to bylo napsaný. Třeba, já nevím, jedno písmeno P se mi tam třeba líbilo, jak to bylo napsaný. Tak jsem si to prostě vzal a upravil jsem si to podle svého.

A třeba podpis učitelek?

Eem.

To tě nikdy nák nezajímalo...

Eem.

...prostě nepřemejšlíš nad tím.

Ne.

A viděl jsi třeba někdy, jak si někdo podepsal něco sám?

Jo, viděl.

Ale tys to prostě nepotřeboval.

Eem.

A myslíš, že to třeba je špatně? Když takhle někdo...

Jako když... no, já nevím, třeba...

Jako kdyby ty jsi někdy musel se podepsat, třeba zapomněl sis nákej úkol, teď už je to asi jedno... já nevím, jak to máte...

My to nemusíme mít podepsaný.

No, tak když jste byli třeba mladší nebo... Dovolil by sis to?

Hm, eem.

Myslíš, že to je špatně?

Já nevím, já prostě, že bych doma něco jako... já nevím.

Že by to bylo jako blbý vůči vašim?

No, no, no.

Že by to bylo jakoby tajně...

No, jasně.

...že bys to dělal za ně, za jejich zády.

Hm.

Takže to by ti na tom vadilo?

No, docela jo.

Ani tak jako vůči pani učitelkám?

No, to ne, spíš kvůli těm rodičům.

Tak já ještě tady kouknu, jestli bych se tě chtěla na něco zeptat... Hm, tak jo...

8. TŘÍDA

Co si teda myslíš, že je podpis?

Já nevím, to je prostě ukázka, já nevím, jak se jmenujem, nebo jak třeba píšem, pro někoho a tak.

A k čemu si myslíš, že to prostě je - to podepisování?

Já nevím, k všemu možnému, třeba, abysme ukázali, jak se jmenujem, nebo třeba podepsání nějaký smlouvy a podobně.

A napadaj tě nějaký konkrétní situace, kdy třeba ty se podepisuješ?

Třeba, já nevím, moje máme se hodně podepisuje, když třeba přebírá byt, tak vždycky se podepíše, nebo když přijde pošta a podobně. Tak to se vždycky podepisuje. Někej papír a podobně.

A myslíš, že je to něco jinýho, než když se podepisuješ ty, třeba ve škole?

No, je to něco jako něco jinýho. Tam podpis dává souhlas jakože to přebírám a podobně.

Takže to bude asi něco závažnějšího nebo...

Ehm. (souhlasně)

A v té škole je to vlastně o čem?

Třeba, já nevím, žákovský, aby věděli čím to je. Nebo třeba sešity, abysme kdyžtak si je mohli vrátit a tak.

Nebo na písemky, asi možná taky.

No, to taky. (smích)

Radši na to ani nemyslet, vid'? (smích)

Ne. (uchichtnutí)

Tak jo, a ty seš teda v osmý a změnil se ten podpis něk jakoby od té doby, co ses ho naučila?

No, dřív jsem psala jako hodně jako spisovně svůj podpis, jenže od té doby jako na jiný to... čím veš a jak chodím na jiný školy a podobně, tak mám už jako vybraný podpis, jak se podepisuju a podobně.

A pamatuješ si třeba, jestli... chodila jsi do školky?

Jo, chodila.

Tak jestli tam už jste se uměli podepsat?

No, já už jsem se jako... svoje přímení ne, to jsem jako ještě vůbec neuměla, ale svoje jméno už jsem dokázala napsat.

A pamatuješ si na to, kdo tě to naučil?

No, já jsem se jako malá naučila V a mamka mě naučila zbytek jako Věrka, tak zbytek těch písmenek.

A podle čeho ses to naučila - to V?

To V. Já jsem viděla, jak mamka mi píše do rodného listu to V. A já jsem to furt zkoušela. Mně se to strašně líbilo, to V, tak jsem to furt psala na papíry.

A pak teda si chtěla po mamce...

No, aby mě naučila to jméno.

A to teda bylo jenom, že se ti to líbilo, nebo třeba i ve školce chtěli...

Ne, že se mi to líbilo. A že jsem byla jakoby jediná, co se uměla podepsat svým jménem.

Aha. Takže ty už jsi to uměla brzo.

No, uměla.

Takže to nebylo takový to, že všichni uměli...

No, jenom já.

Vysloveně jsi chtěla.

Ehm. (souhlasně)

Jo a ted' teda, když jsme říkali, že jsou takový různý situace, buď' náký, náká smlouva nebo tak. A nebo ve škole. Tak podepisuješ se různě?

Ne, já, já jsem si už dřív dělala různý podpisy, že jsem se podepisovala. Já jsem si už vybírala.

Aha, takže sis to nacvičovala jakoby.

Jo, já jsem si to nacvičovala. A už mam jako vybranej podpis, jak se podepisuju, takže se podepisuju všude stejně.

A myslíš, že se to ještě bude měnit ten podpis?

No, kdo ví.

Jasně. Nebude náký další nacvičování?

No, to nevím.

To ještě uvidíš.

Uvidim.

A třeba takový ňáký spíš neformálnější situace, jako třeba... já nevím, dneska už taky to není takový, jako třeba v smskách, tam se člověk většinou nepodepisuje.

Nepodepisuje.

Ale třeba nějaký dopis, nebo třeba ze školy v přírodě, co jste psali.

No, tak třeba když píšu mámě z tábora.

A to je taky ten podpis teda?

Jo, to já se tam vždycky podepíšu. Třeba, já nevím, Věrka a pusů a podobně.

Dobře.

No a to už tam píšů pěkně, aby mamka měla radost, prostě že jsem to psala já. A jinak když prostě mě nebaví podepisovat, tak to tam naškrábu.

A tam je to takový teda jiný, ne?

No, je to jiný. Když chci podepisovat, tak podepisuju jako hezky, aby to bylo k přečtení, když mě to nebaví, tak to tam naškrábu. Normálně, no.

Jasně, jasně. A třeba právě jakoby v té škole, tak tam se většinou podepíšeš třeba přímením, ne...

Hm.

...a mámě třeba taky se podepíšeš, když píšeš...

Ne, to se podepisuju jménem. Ale ve škole jako normálně příjmením. Protože to vlastně není důležitý, jenom příjmení. Ale třeba když mámě píšů, tak to podepíšu jenom jménem.

A jak to že tam jméno není důležitý?

Já nevím, jak to říct, protože někdy to chtěj celý jméno a někdy jenom příjmení.

Třeba na písanky jenom příjmení.

Takže podle toho, co kdo chce.

No.

Takže vlastně jenom na ten pohled nebo někam, tak tam si můžeš vybrat, jak se chceš podepsat.

No.

A tam prostě mámě stačí Věrka.

Jo. No, ví, o koho jde.

Jo, ví o koho jde. Tak jo. Takže ty sis vlastně taky nacvičovala ten svůj podpis.

Jo.

A zkoušelas to a přemejšlela si právě nad tím, jak se podepisuje někdo jinej? Že by ses třeba inspirovala.

No, třeba mamka má takovej divnej podpis, mě to hodně fascinovalo, protože ona udělá, ona dřív se podepisovala celým jménem a vždycky udělala na konci jako vlnovku nahoru, jakože to bylo strašně, že se mi hrozně líbilo, jenže, já nevím, po dvou letech už se začala podepisovat takový vlny a nevím jako... vim, že to je její příjmení, ale... jako... fascinuje mě to taky. Že tam jenom takovejch pár vlnek a každej pozná, že to je ona.

A třeba učitelky, se asi taky podepisují.

No, jo. No, učitelky některý maj jenom třeba vlnu, tečku a podobně, třeba v žákovských. Já nevím, spousta učitelek maj jiný podpisy. Třeba se vždycky podepisují jenom takhle se značkou, a pak tam daj tečku a podobně.

A proč myslíš, že to je třeba jenom taková značka?

Protože asi kdyby podepisovaly každou známku s tím dlouhým jménem, tak asi...

Kvůli té rychlosti?

No. Aby to honem rychle podepsaly.

Což má mamka asi taky, ne? Nebo, se s tím nevypisuje.

No, no, no. Ale vona mamka, když nechce se tím... když to chce mít rychle hotový, tak udělá jako jenom ty vlnovky, jenže když jsou třeba ty důležitý papíry, tak tam udělá, napíše celý jméno, i s tím, jak to dělala dřív, no.

Jo a zkoušla jsi někdy napodobovat, jako něčí podpis?

Eh, když jsem... no, když jsem mámě zapomněla dát ráno úkoly nebo podobně, nebo když ona ráno chodí brzo, tak jsem si to vždycky podepisovala sama. Jeden rok jsem to dělala, že jsem si podepisovala sama úkoly. Pani učitelka sice na to nepřišla, ale moje máma jo, protože se divila, že nenosím úkoly a říká: „Si ze mě děláš srandu, jakože to podepisuješ za mě. Víš jakej by to z toho mohl bejt průšvih.“ No a tak jsem musela všechny úkoly přepsat a ona mi to musela podepsat.

Až takhle.

No, až tak.

Takže máma si na tom docela zakládala, aby to podepisovala ona.

No, no, no.

A ve škole teda o tom nikdo nevěděl?

Ne, ne, ne, ne.

A jinak tobě to nepřišlo, že to je nějaký jako falšování?

No, měla jsem z toho černý svědomí.

Ale bylo to potřeba.

No, podle mě jo, no.

Ale cejtila ses jakoby špatně. Necejtila se úplně...

No, protože nerada mámě lžu, jako.

Takže máma to nevěděla, vlastně vůbec ne.

Ale pak to zjistila, že jsem udělala jeden úkol.

Takže ani ne kvůli tomu, že do té školy...

Ne, to ne.

Kvůli té mámě teda?

Hm, hm, hm.

A jinak teda ve škole ti to bylo vcelku jedno? Maximálně nějaký průšvih.

No.

To ses nebála?

Jo, první, když jsem odevzdala ten první domácí úkol, tak jsem se bála jakože to pozná, jako ježiši, já se bojím, pomoci. Ale nepoznala to, tak jsem to začala dělat, ale jak to mamka zjistila, tak už jsem přestala. A mámě normálně nechávám podepisovat úkoly.

Ale pak to teda koukám šlo, jakoby že ten první teda byl jakože ses bála, ale pak už...

V pohodě.

Pak už to byla taková rutina.

Jo, v pohodě, no.

Ale nebylo to mámě divný, že po ní nechceš nic podepsat?

Bylo jí to jakoby divný, protože brácha nosil furt jako, že má úkoly na podepsání a ona se divila, že já žádný nemám. No, tak to nechala půl roku bejt, jenže ten druhý půlrok to jako zjistila, no tak mě zprdla a řekla, že od teďka už jí budu dávat všechny úkoly podepisovat.

A tam jako fakt nebyl čas jakoby na to podepisování? Nebo potom sis zvykla, že je to tak jednodušší...

Ne, ne, to ne. Ale prostě jako já jsem nechtěla dávat mámě podepisovat úkoly, protože ona se vždycky do toho to zatentovala.

Jo takhle.

„Ježiš ty píšeš jako p... ty seš hrozná, proč to máš blbě? A přepiš to.“ a takhle.

Jo takhle, takže radši prostě. Kvůli tomu to teda bylo?

No, teďkon už je to teda v pohodě. Teď mi to jenom podepíše a nechá to bejt.

Já se ještě kouknu, já myslím, že už jsem se tě ptala tak ňák na všechno, co jsem se tě chtěla zeptat, ale jestli teda ještě tebe něco napadá k těm podpisům...

Hm, hm...

Já vim, zatím teda ještě nikoho nic nenapadlo, když jsem se takhle zeptala.

Mě taky ne.

Já se ještě kouknu teda.

(..)

A jinak v tý školce, to bylo jakoby mechanický, ne? Protože si neuměla jakoby psát.

No, to je, že jsem jako malá prostě seděla na posteli, vzala jsem si tužku a furt jsem se podepisovala. Mě se to hrozně líbilo. Takže jsem furt psala svoje jméno.

Jasný. Jinak to jsem se tě vlastně ptala, myslím, jestli ňák se ten podpis ještě bude měnit.

Jo, to si se ptala.

A říkala si, že nacvičování už ne, vid'?

Ne, to už né. To už jsem si vybrala, že když nechci, tak to naškrábu a když chci, tak to píšu normálně.

A myslíš, že potom třeba, až budeš potřebovat ještě rychlejší podpis...

Tak třeba ňákej ještě změním, no. Jako máma...

Ale už to asi nebude o nacvičování.

Ne, to ne. Já nevím, třeba až budu velká a budu podepisovat ňákou smlouvu, tak to rychle podepíšu, a pak se takhle budu podepisovat jako pořád.

Takže na ňáký podepisování nebude čas?

Ne, už ne.

Jo, takhle.

Už ne.

Tak jo. Jo? Já myslím, že je to úplně všechno...

9. TŘÍDA

Takže teda první otázka bude, co se týká těch podpisů. Tak co si myslíš, že je podpis?

To je asi něco jakože náký jako stvrzení. Něčeho.

A znáš ještě nějaký jiný význam? Jestli tě napadne.

Podepsání náký smlouvy.

A třeba ty, když se podepisuješ, tak pamatuješ si ještě, kdy ses naučil ten podpis? Jestli až ve škole, nebo ještě před školou.

Před školou.

Před školou. A pamatuješ si, kdo tě to naučil?

Máma.

A bylo to těžký?

Já nevím, já jsem jako uměl jenom kus svého přímení, prostě. A jméno teda.

A myslíš, žeš to uměl jakoby napsat, jakože si znal písmenka, nebo tam si ještě neuměl psát.

No jasně, jenom ty písmenka.

Takže naučil ses prostě mechanicky se podepsat?

Hm.

A potom třeba takhle na základce, jestli si všímáš jakoby, že se ti nák vyvíjí ten podpis.

To jo no. To vypadá úplně nák jinak.

Vypadá jinak. A třeba i jako je rozdíl v první třídě...

No, určitě.

Je tam teda nákej rozdíl. Hm. A teďko vlastně jak se podepisuješ, dostal se k tomu nák. Já nevím, jestli sis to třeba nák nacvičoval, nebo jestli tak přirozeně prostě, jak se ti vyvíjelo písmo.

Přirozeně, tak nák, jak sem pořád něco podepisoval ve škole.

A že by někdo, vim, že někdo si to nacvičuje.

Eem.

Tak to vůbec. Takže ty se taky podepisuješ.

No, různě.

A nějaký situace napadá tě, kdy ty používáš...

Třeba jsem přestupoval z jednoho fotbalovýho týmu do druhýho, tak jsem musel podepisovat smlouvu.

(..)

A třeba na písémku to bereš jako podpis?

No, ani moc ne už. To už je takovej zvyk prostě.

A je to nějaký potvrzení třeba, nebo...

Tam se to prostě pozná, kdo to psal.

A napadá tě ještě nějaká situace?

No, třeba na úřadě, když jsem si třeba šel pro občanku.

Jo, takže takovýhle potvrzení. No, ono vlastně dneska je hodně věcí napočítací, takže už to není takový, že bys podepisoval třeba pohled.

No, taky.

Nebo já nevím, jestli ještě něco nás napadne. Asi ne.

A přemýšlíš takhle třeba o podpisech? Druhejch lidí.

Hm, třeba máma se podepisuje tak, že se to prostě nedá.

Jasně, takže tě někdy napadne, třeba jakoby... ale možná to souvisí s tím - nepodepisuje se máma třeba do žákovský?

(smích) Ona se mi podepisuje do žákovský a já, jak vidím ten podpis a třeba mi někdy chybí omluvenka (uchechtnutí), třeba tak koukám, ale to prostě nejde.

Hm, nejde. A zkoušel jsi někdy napodobovat teda takhle podpisy někoho?

No, zkoušel.

Rodičů?

Hm, většinou jo. Mejh druhejch rodičů...

A šlo ti to?

Jak u koho. Moje máma to má fakt složitý.

A jakoby brals to jakože to jakoby nějaký falšování nebo tak?

Hm, ani ne.

Ne. A to jsi zkoušel, nebo i použil?

No, i použil.

Jasně, já se nebudu ptát, kde přesně.

Ale bylo to těžký.

Těžký. A bál ses?

Ani ne.

A myslíš, že až budeš starší, třeba po škole, myslíš, že ten podpis bude ještě třeba jinej?

Myslim, že se to bude pořád zdokonalovat, protože budu mít vypsanou tu ruku.

A i třeba rychlejší...

No, právě. To je taky možný

Takže ještě čekáš, že se to bude nák... Tak jo...